

מסכת עבודה זרה פרק ראשון: לפני אידיהן

מתוך "גמרא נוהה"

על שם הורי נפתלי ונתנה הולנדר הכ"מ

(עבודה זרה ב, א)

משנה:

לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים - אסור לשאת ולתת עמהם, להשאיל ולשאול מהן, להלוותן וללוות מהן ('שאלה' - במידי דהדר בעין, כגון בהמה וכלים, דכתיב (שמות כב, יג) 'כי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת'; 'מלוה' - במידי דלא הדר בעין, כגון מעות, דכתיב (שם) 'אם כסף תלוה את עמי' [פסוק כד]: דמלוה להוצאה נתנה, ומשלם לו מעות אחרים), לפורען ולפרוע מהן (וכולוהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו); רבי יהודה אומר: נפרעין מהן, מפני שמיצר הוא לו. אמרו לו: אף על פי שמיצר הוא עכשיו - שמח הוא לאחר זמן (למחר).

גמרא:

רב ושמואל: חד תני 'אידיהן' וחד תני 'עידיהן': מאן דתני 'אידיהן' לא משתבש, ומאן דתני 'עידיהן' לא משתבש: מאן דתני 'אידיהן' לא משתבש, דכתיב (דברים לב, לה) [לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם] כי קרוב יום אידם [וחש עתדת למו] ('יום אידם' היינו עבודת כוכבים, דכתיב בההיא פרשה [פסוק לח] 'יקומו ויעזרכם'); ומאן דתני 'עידיהן' לא משתבש, דכתיב (ישעיהו מג, ט) [כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו] יתנו עידיהם ויצדקו [וישמעו ויאמרו אמת]. (השתא סלקא דעתיה דעובדי כוכבים כתיב, ואתמוהי מתמה: יתנו עובדי כוכבים עידיהם: יבואו עבודות כוכבים שעבדו ויעידו עליהם ויצדיקום?)

ומאן דתני 'אידיהן' מאי טעמא לא תני 'עידיהן'?

אמר לך: תברא עדיף.

ומאן דתני 'עידיהן' מאי טעמא לא תני 'אידיהן'?

אמר לך: מאן קא גרים להו תברא? עדות שהעידו בעצמן (ביום הדין, שעבדו לעבודת כוכבים בעולם הזה)! הלכך עדות עדיפא.

והאי 'יתנו עידיהם ויצדקו' בעובדי כוכבים כתיב? הא בישראל כתיב, דאמר רבי יהושע בן לוי: כל מצות ישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות להם לעולם הבא, שנאמר 'יתנו עידיהם ויצדקו' - אלו ישראל; 'ישמעו ויאמרו אמת' אלו עובדי כוכבים (ישמעו עובדי כוכבים את העדות שמצות מעידות, ויאמרו 'אמת', דין הוא שראוין ישראל להצטדק)!

אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע: מאן דאמר 'עידיהן' - מהכא:

(ישעיהו מד, ט) 'יוצרי פסל כולם תוהו וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה [בל יראו ובל ידעו למען יבשו]

('ועידיהם המה': עבודת כוכבים תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם).

דרש רבי חנינא בר פפא, ואיתימא רבי שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ספר תורה [ומניחו] בחיקו, ואומר למי שעסק בה - "יבא ויטול שכרו"; מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא (כולן מעורבבין, ולא אומה ואומה בפני עצמה), שנאמר (ישעיהו מג, ט) כל הגוים נקבצו יחדו [ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשנות ישמיענו יתנו עידיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת]; אמר להם הקדוש ברוך הוא: אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא תכנס כל אומה ואומה

(עבודה זרה ב, ב)

וסופריה (וחכמיה), שנאמר (שם) 'ויאספו לאומים', ואין לאום אלא מלכות

(מלכות כשהיא לבדה), שנאמר (בראשית כה, כג) [ויאמר ה' לה שני גיים בבטןך ושני לאמים ממעך יפרדו]

ולאום מלאום יאמן [ורב יעבד צעיר] ('ולאום מלאום' מתרגמינא 'ומלכו ממלכו'; ועוד 'יאמן' לא שייך אלא במלכות; וס"ת - מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן: 'מי (בהם) יגיד זאת').

ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה (והלא כולם נסקרין בסקירה אחת, שנאמר 'היוצר יחד

לבם' [נתהלים לג, טו], כדאמר בראש השנה (דף יח.)?

(ומשני:) אלא כי היכי דלא ליערבבו אינהו [בהדי הדדי]
דלישמעו מאי דאמר להו (לדידיה לא מהניא ערבוביא, אבל לדידהו מהניא ערבוביא:
דמבלבלי ומסתתמי טענותיהם);
[מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה;

מאי טעמא?

משום דחשיבא.

ומנלן דחשיבא?

דכתיב: (דניאל ז, כג) [כן אמר חיותא רביעיתא מלכו רביעיה תהוא בארעא די תשנא מן כל מלכותא
ותאכל] ותאכל כל ארעא ותדושינה ותדוקינה - אמר רבי יוחנן: זו רומי
חייבת שטבעה (שמענה) יצא בכל העולם.
ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא?
כדרב חסדא, דאמר רב חסדא: מלך וצבור - מלך נכנס תחלה (לפני
הקב"ה) לדין, שנאמר (מלכים א ח, נט) [ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני ה' קרבים אל ה' אלהינו
יומם ולילה] לעשות משפט עבדו (שלמה המלך) ומשפט עמו ישראל [דבר יום ביומו]
וטעמא מאי?

איבעית אימא: לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי,
ואיבעית אימא: מקמי דליפוש חרון אף (של הקב"ה מפני פשעי צבור: שמא חס
ושלום יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון).

אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם?

אומרים לפניו: ריבוננו של עולם! הרבה שווקים תקנינו, הרבה
מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו (שווקים ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של
רומיים; גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים), וכולם לא עשינו אלא בשביל
ישראל כדי שיתעסקו בתורה (שיהא להם פנאי: שמוציאין להשתכר בשוק, ומוציאין מזונותיהן
וצרכיהן בלי טורח ומתענדין במרחצאות).

אמר להם הקב"ה: שוטים שבעולם! כל מה שעשיתם לצורך עצמכם
עשיתם: תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן
עצמכם; כסף וזהב - שלי הוא, שנאמר (חגי ב, ח) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות;
כלום יש בכם מגיד זאת? [שנאמר מי בהם יגיד זאת] [ישעיהו מג, ט: כל הגוים נקבצו
יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת] וראשונות ישמיענו יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת], ואין 'זאת'
אלא תורה, שנאמר (דברים ד, מד) וזאת התורה אשר שם משה [לפני בני ישראל]!
מיד יצאו בפחי נפש.

יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה;

מ"ט דהא חשיבא בתרה;

ומנלן?

דכתיב (דניאל ז, ה) וארו (והנה) חיוא אחרי (אחרת) תנינא [בספרינו: תנינה] דמיא
לדוב [ולשטר חד הקמת ותלת עלעין בפמה בין שניה וכן אמרין לה קומי אכלי בשר שגיא], ותני רב
יוסף: אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין [בשר]
(שמניינם, כמו (שבת דף קלז) 'קטן המסורבל בבשר'; ולשון מלבוש הוא, כמו 'כפיתו בסרבליהו' (דניאל ג, כא))
כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב (דוב אין לו מנוחה
אלא הולך ובא כל שעה).

אמר להם הקב"ה: במאי עסקתם?

אומרים לפניו: ריבוננו של עולם! הרבה גשרים גשרנו, הרבה כרכים
כבשנו, הרבה מלחמות עשינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל
כדי שיתעסקו בתורה.

אמר להם הקב"ה: כל מה שעשיתם - לצורך עצמכם עשיתם: תקנתם
גשרים ליטול מהם מכס, כרכים לעשות בהם אנגריא (עבודת המלך המוטלת על
יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולצאת בצבא] וליטול בהמתן בעבודתו), מלחמות - אני עשיתי,
שנאמר (שמות יג, ג) ה' איש מלחמה [ה' שמו]; כלום יש בכם מגיד זאת? [שנאמר מי
בהם יגיד זאת] [ישעיהו מג, ט: כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת] וראשונות ישמיענו יתנו עדיהם
ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת], ואין 'זאת' אלא תורה, שנאמר (דברים ד, מד) וזאת התורה אשר
שם משה [לפני בני ישראל]!
מיד יצאו בפחי נפש.

וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא

מיד, מאי טעמא עיילא?

אמרי: אינהו סתרי בית המקדש, ואנן בנינן (בית שני בנה כורש) !
וכן לכל אומה ואומה.
וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי, מאי טעמא עיילי?
סברי: הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל
(אינהו פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל, וטיטוס הגלם לרומי, ועדיין כולם משועבדים [להם]).
מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו?
משום דהנך משכי במלכותיהו עד דאתי משיחא.
אומרים לפניו: ריבוננו של עולם, כלום נתת לנו ולא קיבלנוה?
ומי מצי למימר הכי? והכתיב (דברים לג,ב) ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו
[הופיע מהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אשדת למו], וכת'ב (חבקוק ג,ג) אלוה מתימן יבוא
[וקדוש מהר פארן סלה כסה שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ]; מאי בעי בשעיר ומאי בעי
בפארן (ארץ ישמעאל, דכתיב בהגר 'במדבר פארן' (בראשית כא,כא)) ? אמר רבי יוחנן:
מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא
אצל ישראל וקבלוה;
אלא הכי אמרי:
כלום קיבלנוה ולא קיימנוה (כלומר: משום דלא קבלנוה לא קיימנוה)?
ועל דא תברתהון (פירכא היא: כלומר: נמצא תשובה זו קטיגור להם), אמאי לא
קבלתוה?
אלא כך אומרים לפניו:
ריבוננו של עולם: כלום כפית עלינו הר כגיגית (קופא בלע"ז, ומטילין בה שכר)
ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל, דכתיב (שמות י"ז) [ויוצא משה את העם לקראת
האלקים מן המחנה] ויתיצבו בתחתית ההר, ואמר רב דימי בר חמא: מלמד שכפה
הקב"ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם: אם אתם מקבלין את התורה -
מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם!
מיד אומר להם הקב"ה: הראשונות ישמיעונו שנאמר (ישעיהו מג,ט) [כל הגוים נקבצו יחדו
ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת] וראשונות ישמיענו [יתנו עדיהם ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת]: שבע מצות
שקיבלתם - היכן קיימתם?
ומנלן דלא קיימום?
דתני רב יוסף: (חבקוק ג,ו) עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים [ויתפצצו הררי עד שחו גבעות
עולם הליכות עולם לו] ('ראה ויתר גוים': נראה בעיניו וישר להתירן); מאי ראה? ראה שבע
מצות שקבלו עליהן בני נח ולא קיימום; כיון שלא קיימום -
עמד והתירן להן.
איתגורי איתגור? אם כן מצינו חוטא נשכר!?
אמר מר בריה דרבינא:

(עבודה זרה ג,א)

לומר שאף על פי שמקיימין אותן - אין מקבלין עליהם שכר
(התרה זו - לא טובתם היא, אלא שאין מצווין לקיימן, ואם יקיימו - לא יקבלו שכר).
ולא? והתניא: 'היה רבי מאיר אומר [בסיפרא פרשת אחרי מות פרק יג משנה יג, בשם רבי
ירמיה]: מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן
גדול? תלמוד לומר (ויקרא יח,ה) [ושמרתם את חקתי ואת משפטי] אשר יעשה אותם האדם
וחי בהם [אני ה']; 'כהנים' 'לויים' 'וישראלים' לא נאמר, אלא
'האדם' - הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה - הרי
הוא ככהן גדול;
אלא לומר לך שאין מקבלין עליהם שכר כמצווה ועושה אלא כמי
שאינו מצווה ועושה, דאמר רבי חנינא: 'גדול המצווה ועושה
יותר משאינו מצווה ועושה';
[אלא כך] אומרים העובדי כוכבים לפני הקב"ה:
ריבוננו של עולם! ישראל שקיבלוה - היכן קיימוה?
אמר להם הקב"ה: אני מעיד בהם שקיימו את התורה [כולה];
אומרים לפניו: ריבוננו של עולם! כלום יש אב שמעיד על בנו,
דכתיב (שמות ד,כב) [ואמרת אל פרעה כה אמר ה'] בני בכורי ישראל!
אמר להם הקב"ה: שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה!

אומרים לפניו: ריבונו של עולם! שמים וארץ נוגעין בעדותן, שנאמר ' (ירמיהו לג, כה) [כה אמר ה'] אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (אם לא בריתי שכתבתי שתהא נהגת יומם ולילה, והיינו תורה, דכתיב (יהושע א, ח) 'והגית בו יומם ולילה' וכתב (דברים כט, ט) 'אלה דברי הברית'), ואמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב (בראשית א, לא) [וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי (ה' ד'הששי' יתירה, וכתבה בסוף מעשה בראשית לדרשה זו, והכי משמע: ויהי ערב ויהי בקר יום הששי של ששה בסיון, שעתידין ישראל לקבל התורה) ?

- מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר: אם ישראל מקבלין את תורתו - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו; ואמר חזקיה: מאי דכתיב (תהלים עו, ט) משמים השמעת דין (מתן תורה) ארץ יראה ושקטה; אם יראה - למה שקטה, ואם שקטה - למה יראה? אלא בתחלה יראה (שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו) ולבסוף (כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה) שקטה. אמר להם הקב"ה: מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה: יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים (נמרוד השליך את אברהם אבינו באור כשדים על שלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא: שלא היה בשעת מתן תורה, ועל שם כך נקרא 'אמרפל' ב'כיצד מעבדין' (עירובין נג,): שאמר והפיל אברהם בכבשן האש), יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל (דכתיב 'מה מצאת מכל כלי ביתך' [בראשית לג, ז] אפילו סכין אפילו המנק אפילו מחט? והחתן הדר בבית חמיו עשרים שנה כשיוצא אינו נוטל עמו כלי קטן, ובני נח נצטוו על הגזל - ויעקב קיים), תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה (אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב 'ודבק באשתו' [בראשית כ, כד] - ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח) ויוסף קיים), יבא נבוכד נצר ויעיד כחנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו לצלם, יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה, יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואלפיז התימני [ואליהו בן ברכאל הבוזי (לא גרסינן, דישאל הוה, כדמפרשינן בבבא בתרא ב'השותפין' (דף טו,)) [ועידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה, שנאמר (ישעיהו מג, ט) [כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמם מי בהם יגיד זאת וראשונות ישימיענו] יתנו עידיהם ויצדקו (וישמעו ויאמרו אמת); אמרו לפניו: ריבונו של עולם! תנה לנו מראש ונעשנה!]

אמר להן הקב"ה: שוטים שבעולם: מי שטרח בערב שבת (בעולם הזה) יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת - מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי, ו'סוכה' שמה; לכו ועשו אותה. ומי מצית אמרת הכי? והא אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב (דברים ז, יא) [ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים] אשר אנכי מצוך היום [לעשותם] - היום לעשותם (בעולם הזה) - ולא למחר לעשותם (דאינו יכול לעשותם לעולם הבא); היום לעשותם - ולא היום ליטול שכר, אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא (בעלילה) עם בריותיו.

ואמאי קרי ליה 'מצוה קלה'? משום דלית ביה חסרון כיס.

מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו (רוב תשמישתן על הגגות, שאין גגותיהן משופעים), והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה ('מקדיר' - לשון נוקב, כלומר: מנקבת בכח חום גדול כמו 'מקדירן בהרים' דעירובין (דף נח,); ענין נקב וחתך) בתקופת תמוז (שנוהגת ומושכת עד שלשה חדשים: עד יום תקופת תשרי היא תקופת תמוז), וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר (תהלים ב, ג) ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו ('על ה' ועל משיחו' קאמר לעיל [פסוק ב], כדכתיב 'למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק' [פסוק א], כלומר: ננתקה מצות סוכה שהטילו עלינו);

'מקדיר'? והא אמרת 'אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו'?

משום דישאל נמי זימני

(עבודה זרה ג, ב)

דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא (ואין תקופת תשרי נופלת עד לאחר החג),

והוי להו צערא.

והאמר רבא: 'מצטער פטור מן הסוכה'?

נהי דפטור, בעוטי מי מבעטי?

מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן, שנאמר (תהלים ב, ד) **יושב בשמים ישחק** [ה' ילעג למו] (גבי 'ננתקה את מוסרותימו' כתיב); אמר רבי יצחק: אין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו היום בלבד.

איכא דמתני להא דרבי יצחק אהא: דתניא: 'רבי יוסי אומר: לעתיד לבא באין עובדי כוכבים ומתגיירין'; ומי מקבלינן מיניהו? והתניא 'אין מקבלין גרים לימות המשיח; כיוצא בו לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, אלא שנעשו גרים גרורים (מאליהן מתגיירין, ואנן לא מקבלינן, דמשום גדולתן דישאל קא עבדי, דכתיב (ישעיהו טו, ט) 'מי גר אתך' בעניותך 'עליך יפול' בעשירותך), ומניחין תפילין בראשיהן, תפילין בזרועותיהם, ציצית בבגדיהם, מזוזה בפתחיהם; כיון שרואין מלחמת גוג ומגוג - אומר להן: על מה באתם? אומרים לו: [תהלים ב, ב] יתיצבו מלכי ארץ ורזונים נוסדו יחד] על ה' ועל משיחו, שנאמר (תהלים ב, א) **למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק** [וגו' על ה' ועל משיחו]; וכל אחד מנתק מצותו והולך שנאמר (תהלים ב, ג) **ננתקה את מוסרותימו** [ונשליכה ממנו עבותימו], והקב"ה יושב ומשחק, שנאמר (תהלים ב, ד) **יושב בשמים ישחק** [ה' ילעג למו]; אמר רבי יצחק: אין לו להקב"ה שחוק אלא אותו היום בלבד.

איני! והא אמר רב יהודה אמר רב: שתיים עשרה שעות הוי היום: שלש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן (קוצב להם מהיכן תזדמן להם פרנסתן) את כל העולם כולו (כרבי יוסי דאמר במסכת ראש השנה: אדם נידון בכל יום, דכתיב 'דבר יום ביומו' [מלאכים א ח, טו]); כיון שרואה שנתחייב עולם כלליה - עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים; שלישיות יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים (חיה גדולה) עד ביצי כנים (מינא הוא דמתקרי 'ביצי כנים', ודקין הן, והוא אינב"א בלשון ארמית, ובלע"ז לינטרי"ס); רביעיות יושב ומשחק עם לויתן, שנאמר (תהלים קד, כו) [שם אניות יהלכון] לויתן זה יצרת לשחק בו.

אמר רב נחמן בר יצחק: עם בריותיו משחק, ועל בריותיו (על עבירות שעושין בריותיו) אינו משחק אלא אותו היום בלבד.

אמר ליה רב אחא לרב נחמן בר יצחק: מיום שחרב בית המקדש אין שחוק להקב"ה; ומנלן דליכא שחוק? אילימא מדכתיב (ישעיהו כב, יב) **ויקרא ה' אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרח** [ולחגר שק]; דלמא ההוא יומא ותו לא? אלא דכתיב (תהלים קלז, ה) **אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני** [פסוק ו] **תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי** [אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי]. דלמא שכחה הוא דליכא, אבל שחוק מיהא איכא?

אלא מהא: (ישעיהו מב, יד) **החשיתי מעולם אחריש אתאפק** [כיולדה אפעה אשם ואשאף יחד]. ברביעיות מאי עביד?

יושב ומלמד תינוקות של בית רבן תורה, שנאמר (ישעיהו כח, ט) **את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים**: למי יורה דעה ולמי יבין שמועה? - לגמולי מחלב (שמחתו כשהן קטנים) ולעתיקי משדים ('עתיקי' כמו (איוב ט, ט) 'המעתיק הרים': לשון סילוק).

ומעיקרא מאן הוה מיגמר להו?

איבעית אימא מיטטרו, ואיבעית אימא הא והא עביד.

ובליליא מאי עביד?

איבעית אימא מעין יממא, ואיבעית אימא: רוכב על כרוב קל שלו ושט בשמונה עשר אלף עולמות, שנאמר (תהלים סח, יח) **רכב אלהים רבותים אלפי שנאן** [ה' בס סימי בקדש]; אל תקרי 'שנאן' אלא 'שאינן' (ב' אלפים חסירין מריבותים); ואיבעית אימא יושב ושומע שירה מפי חיות, שנאמר (תהלים מב, ט) **יומם יצוה ה' חסדו** [דן חן ומלמד תורה] **ובלילה שירו עמי** [תפלה לאל חיין] (ובלילה נוהג שירו (למעלה) עמי למטה; שאף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס, וכל הלילה מתעסק בשירות ותושבחות ובתורה, כדאמרין בריש מסכת ברכות (דף קא:)).

אמר רבי לוי: כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה (מי שעוסק בתורה ופוסק על דברי שיחה בטלה) - מאכילין לו גחלי רתמים [תהלים קכ, ד: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים], שנאמר (איוב לד, ט) **הקוטפים מלוח (דברים לחלוחים; ועיקר; לישנא אחרינא: הנכתב בלוחות) עלי שיח ושוורש רתמים לחמם**.

אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה - הקב"ה מושך עליו חוט של חסד (נותן חינו בעיני הבריות) ביום, שנאמר (תהלים מב, ט) **יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי**: מה טעם יומם יצוה ה' חסדו? - משום דבלילה שירו עמי.

איכא דאמרי אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בעולם הזה הדומה ללילה - הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום, שנאמר (תהלים מב, ט) **יומם יצוה ה' חסדו** [ובלילה שירו עמי].

אמר רב יהודה אמר שמואל: מאי דכתיב (חבקוק א, יד) **ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו** - למה נמשלו בני אדם כדגי הים? לומר לך: מה דגים שבים, כיון שעולין ליבשה מיד מתים - אף בני אדם: כיון שפורשין מדברי תורה ומן המצוות - מיד מתים;

דבר אחר: מה דגים שבים, כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים - כך בני אדם: כיון שקדרה עליהם חמה מיד מתים.

איבעית אימא בעולם הזה, ואיבעית אימא לעולם הבא.

איבעית אימא בעולם הזה, כדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים (מחושות ומכאובות הבאים לאדם כולם על ידי גזירת שמים) חוץ מצנים פחים (צנים = צנה; פחים = חולי הבא ע"י חום, כמו (שיר ב, יז) **עד שיפוח היום**), שנאמר (משלי כב, ה) **צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם**;

ואיבעית אימא לעולם הבא, כדרבי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש: אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר: רשעים נידונין בה, וצדיקים מתרפאין בה: רשעים נידונין

(עבודה זרה ד, א)

בה, דכתיב (מלאכי ג, יט) **כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא** (השמש הבאה דבכמה דוכתין קרינן לשמשא יומא) אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף: לא שורש בעולם הזה, ולא ענף לעולם הבא; צדיקים מתרפאין בה דכתיב (מלאכי ג, כ) **וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה** [ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק]; ולא עוד אלא שמתעדנין בה, שנאמר **'ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק'** (סיפא ד'וזרחו לכם' הוא; 'ופשתם' לשון שומן וריבוי ועובי, כמו (תרגום בראשית א, כב) **'פשו וסגו'**, וכמו (איוב לה, טז) **ולא ידע בפש מאד**);

דבר אחר: מה דגים שבים - כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם: אלמלא מוראה של מלכות - כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, והיינו דתנן **'רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חייב בלעו'**.

רב חנינא בר פפא רמי: כתיב (איוב לו, כג) **שדי לא מצאנוהו שגיא כח** [ומשפט ורב צדקה לא יענה], וכתב (תהלים קמז, ה) **גדול אדונינו ורב כח** [לתבונתו אין מספר] וכתב (שמות טו, י) **'ימנך ה' נאדרי בכח** [ימנך ה' תרעץ אויב]! ?

לא קשיא: כאן בשעת הדין (לא מצאנוהו שיהא שגיא כח בעת הדין; אם ישגיא כחו - יתחייבו כולם כלייה), כאן בשעת מלחמה.

רבי חמא ברבי חנינא רמי: כתיב (ישעיהו כז, ד) **חימה אין לי** [מי יתני שמיר שית במלחמה אפשעה בה אציתנה יחד], וכתב (נחום א, ב) **[אל קנא ונקם ה'] נוקם ה' ובעל חימה** [נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאיביו]! ?

לא קשיא: כאן בישראל, כאן בעובדי כוכבים.

רב חנינא בר פפא (גירסת רש"י: רבי אחא בר חנינא) אמר: (תרוייהו בישראל, והכי קאמר): **'(אף על פי שבעל חימה אני - חימה אין לי' - שכבר נשבעתי 'מקצוף עליך' [ישעיהו נד, טז]); 'מי יתנני' (סיפא דהאי קרא הוא) שלא נשבעתי - אהיה שמיר ושית [במלחמה] ('שמיר ושית' לשון ארץ גזירה וחורבן, ודוגמתו (איכה ג, ח) 'השאת והשבר')'**.

והיינו דאמר רבי אלכסנדר (אדלעיל קאי: דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו): מאי דכתיב (זכריה יב, ט) **והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים [הבאים על ירושלם] - 'אבקש' ? ממי? - אמר הקב"ה: אבקש בניגני שלהם (בספר זכרון מעשיהם): אם יש להם זכות - אפדם, ואם לאו - אשמידם** (ובדין אפקוד עליהם, ולא בחמלה, כי אם בדקדוק, כדאמרין לעיל: מקדיר עליהם חמה מנרתקה - אולי יבעטו);

והיינו (נמי) דאמר רבא (שהקב"ה דן עובדי כוכבים בדקדוק): מאי דכתיב (איוב ל, כד) **'אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע'** ? - אמר להן הקב"ה לישראל: כשאני דן את ישראל - אין אני דן אותם כעובדי כוכבים, דכתיב (יחזקאל כא, לב) **עוה**

עוה עוה אשימנה [גם זאת לא היה עד בא אשר לו המשפט ונתתיו] (עיווי עיוותה, ולעוה אשימנה; וכן תרגום יונתן: חוביהון חבו בחוביהון אתפרע מינהון), אלא אני נפרע מהן כפיד (ניקור; ביקדור"א בלע"ז) של תרגולת (שמנקרין מעט מעט, וכן נפרע מהן מעט מעט, בהסתר פנים ב'והיה לאכול' נדברים לא, יז), לפדותם מעונותיהן, כדי שיזכו לעוה"ב);

דבר אחר: אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרגולין שמנקרין באשפה - אני מצרפן לחשבון גדול, שנאמר 'אם בפידו להן שוע' (אני נותן להם פדיון, כמו (שמות יד, ז) 'וישע', ופרק, וכמו (בבא קמא ט. ב) 'ישוע הבן' = פדיון);

דבר אחר: בשכר שמשועין לפני - אני מושיע אותם; והיינו דאמר רבי אבא: מאי דכתיב (הושע י, ג) '[אוי להם כי נדדו ממני שד להם כי פשעו בי] ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים' ? אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז (אפדום לישראל בממונם, והיינו 'כפיד של תרגולין': פורעין מעט מעט, ונוגשין בצדקה) כדי שיזכו לעולם הבא, והמה דברו עלי כזבים;

והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא: מאי דכתיב (הושע י, ט) 'ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע' ? - אמר הקב"ה: אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה, כדי שיחזקו זרועותם לעולם הבא; ואלי יחשבו רע.

משתבח להו רבי אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא; שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין; יומא חד אשכחהו, אמרו ליה: כתיב (עמוס ג, ב) רק אתכם ידעתי (אהבתי, כמו (תהלים א, ו) 'ידע ה' דרך צדיקים' וכמו (שמות לג, יז) 'ואדעך בשם') מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם; מאן דאית ליה סיסיא (זעם) ברחמיה מסיק ליה (מעלהו על אוהבו? והנם זועפים' (בראשית מ, ו) מתרגמין 'נסיסין'; לשון אחר סוסיא: סוס שעסקו רע - את אוהבו מעלין עליו כדי שימות) ? אישתיק ולא אמר להו ולא מיד.

רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה! אתא רבי אבהו, אשכחינהו, אמר להו: אמאי מצעריתו ליה? אמרו ליה: ולא אמרת לן דאדם גדול הוא, ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא! אמר להו: אימר דאמרי לכו בתנאי, בקראי מי אמרי לכו ? אמרו ליה: מאי שנא אתון דידעיתון? אמר להו: אנן דשכיחינן גביכון - רמינן אנפשינן ומעיינן; אינהו לא מעייני.

אמרו ליה: לימא לן את! אמר להו: אמשול לכם משל למה הדבר דומה: לאדם שנושה משני בני אדם: אחד אוהבו ואחד שונאו; אוהבו נפרע ממנו מעט מעט (כן ישראל: נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהן בעולם הזה, כדי שיזכו ליום הדין; ועובדי כוכבים אינו נפרע מהן כלל כדי לטרוח מן העולם הבא; ו'פקידה' משמע מעט מעט, כאדם שפוקד את חבירו לפרקים), שונאו נפרע ממנו בבת אחת.

אמר רבי אבא בר כהנא: מאי דכתיב (בראשית יח, כה) 'חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע' [והיה כצדיק כרשע חללה לך השפט כל הארץ לא יעשה משפט] ? - אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע.

ולא ? והכתיב (יחזקאל כא, ח) [ואמרת לאדמת ישראל כה אמר ה' הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה] והכרתי ממך צדיק ורשע ! ?

בצדיק שאינו גמור, אבל בצדיק גמור - לא. והכתיב (יחזקאל ט, ו) [זקן בחור ובתולה וטף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התו אל תגשו] וממקדשי תחלו [ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית] (גבי (ארבעה) משחיתים שבאו להשחית את ירושלים כתיב ביחזקאל), ותני רב יוסף: אל תקרי 'ממקדשי' אלא 'ממקודשי': אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו. התם נמי: כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו - הוה להו כצדיקים שאינן גמורים.

רב פפא רמי כתיב (תהלים ז, יב) [אלהים שופט צדיק] אל זועם בכל יום (ואפילו הכי קיימין), וכתוב (נחום א, ו) לפני זעמו מי יעמוד [ומי יקום בחרון אפו חמתו נתכה כאש והצרים נתצו ממנו]? לא קשיא: כאן ביחיד ('מי יעמוד') כאן בצבור (אף על גב דבכל יום זועם - מתקיימין).

תנו רבנן: (תהלים ז, יב) [אלהים שופט צדיק] אל זועם בכל יום - וכמה זעמו? - רגע; וכמה 'רגע'? - אחת מחמש ריבוא ושלושת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה - זו היא 'רגע', ואין כל בריה יכולה לכוין אותה רגע חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה

(עבודה זרה ד, ב)

(במדבר כד, טז) [נאם שמע אמרי אל] ויודע דעת עליון [מחזה שדי יחזה נפל וגלוי עינים]; אפשר דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון מי הוה ידע? מאי 'דעת בהמתו לא הוה ידע'? בעידנא דחזו ליה דהוה רכיב אחמריה אמרו ליה 'מאי טעמא לא רכבתא אסוסיא'?

אמר להו: ברטיבא (באחו) שדאי ליה (השלכתו לרעות); יד (במדבר כב, ל) ותאמר האתון [אל בלעם] "הלא אנכי אתונך [אשר רכבת עלי מעודך עד היום הזה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה]" [ויאמר "לא"]; אמר לה: לטעינא בעלמא. אמרה ליה: "אשר רכבת עלי". אמר לה: אקראי בעלמא.

אמרה ליה: "מעודך ועד היום הזה", ולא עוד אלא שאני עושה לך רכיבות ביום ואישות בלילה: כתיב הכא 'ההסכן הסכנתי' וכתוב התם (מלכים א, ב) [ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדני המלך נערה בתולה ועמדה לפני המלך] ותהי לו סוכנת (לשון מחממת) [ושכבה בחיקך וחם לאדני המלך]; אלא מאי 'ויודע דעת עליון'? - שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקב"ה כועס בה;

והיינו דקאמר להו נביא (מכה ו, ה) עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל (עד באכם אל הגלגל, שהפלתי לפניכם שונאים) למען דעת צדקות ה'; - אמר רבי אלעזר: אמר להן הקב"ה לישראל: עמי ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי עליכם כל אותן הימים, שאם כעסתי עליכם - לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט; והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: (במדבר כג, ח) מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה' וכמה זעמו? - רגע. וכמה 'רגע'? אמר אמימר, ואיתימא רבינא: רגע כמימריה; ומנלן דרגע הוה ריתחיה?

דכתיב (תהלים ל, ז) כי רגע באפן חיים ברצונו [בערב יליו בכי ולבקר רנה] (כי רגע באפן - אלמא דרגע הוי אפן);

ואיבעית אימא מהכא: (ישעיהו כו, ב) [לך עמי בא בחדריך וסגר דלתך בעדך] חבי כמעט רגע עד יעבור זעם.

אימת רתח?

אמר אביי: בתלת שעי קמייתא, כי חיורא כרבלתא דתרנגולא, כל שעתא ושעתא מחזור חיורא; כל שעתא אית ביה סורייקי (נוקייש לשון לעבודה זרה, כמו חוטין חוטיין; ולשון ישמעאל קורין לחוט 'סוריאק') סומקי; ההיא שעתא לית ביה סורייקי סומקי.

רבי יהושע בן לוי - הוה מצער ליה ההוא מינא [בקראי; יומא חד] נקט תרנגולא [ואוקמיה בין כרעיה דערסא], ועיין ביה; סבר: כי מטא ההיא שעתא - אלטייה! כי מטא ההיא שעתא - נימנס; אמר: שמע מינה לאו אורח ארעא למיעבד הכי (לכוין שעת זעמו): (תהלים קמה, ט) [טוב ה' לכל] ורחמיו על כל מעשיו כתיב, וכתוב (משלי יז, כו) גם ענוש לצדיק לא טוב [להכות נדיבים על ישר]. תנא משמיה דרבי מאיר: בשעה שהמלכים מניחין כתריהן בראשיהן ומשתחוין לחמה - מיד כועס [הקב"ה].

אמר רב יוסף: לא ליצלי איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא (בשעת חרון) ביומא קמא דריש שתא ביחיד (צבורא מצלו שחרית בכל מקומות תפלת מוספין הואיל וזמנה כל היום, והיא שיחת שחרית וצהריים יש שמתפללין אותה בבקר ויש מאחרי; מוספי כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה, אבל מוסף ראש השנה - מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות - מפקד דינא טפי, ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור), דלמא כיון דמפקיד דינא, דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי.

אי הכי דצבור נמי?

דצבור נפישא זכותיה.

אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא?

כיון דאיכא צבורא דקא מצלו - לא קא מדחי.

והא אמרת 'שלש ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה (שניות דן) ' (והכא אמרת בקמייתא דן)?

איפוך.

ואיבעית אימא: לעולם לא תיפוך: תורה, דכתיב בה 'אמת', דכתיב (משלי כג, כג) **אמת קנה ואל תמכור** [חכמה ומוסר ובינה] (אמת קנה: הוצא הוצאות על תלמוד תורה; ואל תמכור: בחנם למוד אחרים) - אין הקב"ה עושה לפניו משורת הדין; ; 'דין', דלא כתיב ביה 'אמת' (והא דכתיב (תהלים יט, י) 'משפטי ה' אמת' - במשפטים הכתובים בתורה וציוס לישראל קא משתעי, דלעיל מיניה כתיב 'פקודי ה' ישרים') - הקב"ה עושה לפניו משורת הדין.

<יום מעיד טרף בעגל סימן>:

גופא אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב (דברים ז, יא) [ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים] אשר אנכי מצוך היום [לעשותם] - היום לעשותם, ולא למחר לעשותם (דאין מצות לעתיד); היום לעשותם - ולא היום ליטול שכרן.

אמר רבי יהושע בן לוי: כל מצות ישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות אותם לעולם הבא, שנאמר (ישעיהו מג, ט) (כל הגוים נקבצו יחדו ויאספו לאמים מי בהם יגיד זאת וראשונות ישמיענו) יתנו עידיהם ויצדקו ישמעו ויאמרו אמת: 'יתנו עידיהם ויצדקו' - אלו ישראל; 'ישמעו ויאמרו אמת' - אלו עובדי כוכבים.

ואמר רבי יהושע בן לוי: כל מצות ישראל עושין בעולם הזה - באות וטורפות אותם לעובדי כוכבים לעולם הבא על פניהם, שנאמר (דברים י, ד) **ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים** [אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה]; 'נגד העמים' לא נאמר אלא 'לעיני העמים' - מלמד שבאות וטורפות לעובדי כוכבים על פניהם לעולם הבא.

ואמר רבי יהושע בן לוי: לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה (כלומר: גבורים ושליטים ביצרים היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרים עליהן, אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם, כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה: שאם יאמר החוטא "לא אשוב שלא יקבלני" - אומרים לו "צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה"), שנאמר (דברים ה, כה) **מי יתן והיה לבבם זה (בסיני נאמר, אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו) להם ליראה אותי** [ולשמר את כל מצותי] **כל הימים** [למען ייטב להם ולבניהם לעלם];

והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: לא דוד ראוי לאותו מעשה (דבת שבע) ולא ישראל ראוי לאותו מעשה לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב (תהלים קט, כב) (כי עני ואביון אנכי) **ולבי חלל בקרבי** (יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי), ולא ישראל ראוי לאותו מעשה, דכתיב (דברים ה, כה) **מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי** [ולשמר את כל מצותי] **כל הימים** [למען ייטב להם ולבניהם לעלם], אלא למה עשו?

(עבודה זרה ה, א)

לומר לך (גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים): שאם חטא יחיד אומרים לו "כלך אצל יחיד" ואם חטאו צבור אומרים להו "לכו אצל צבור"; וצריכא: דאי אשמועינן יחיד - משום דלא מפרסם חטאיה, אבל צבור, דמפרסם חטאיהו (ואיכא חילול) - אימא לא (אימא לא ליתקבלו)!! ואי אשמועינן צבור - משום דנפיש רחמייהו, אבל יחיד, דלא אלימא זכותיה - אימא לא!! - צריכא;

והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (שמואל ב כג, א) [ואלה דברי דוד האחרנים] נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם [על משיח אלקי יעקב ונעים זמרות ישראל]? : על נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה; ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל העושה מצוה אחת בעולם הזה - מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא, שנאמר (ישעיהו נח, ח) [אז יבקע כשחר אור, וארכתך מהרה תצמח] והלך לפניך צדקך וכבוד ה' יאספך, וכל העובר עבירה אחת - מלפפתו (מעטפתו, לשון מלבוש, כמו 'מלפפין את התינוק בשבת' (שבת דף קכט:)) ומוליכתו ליום הדין, שנאמר (איוב ו, יח) 'לפתו ארחות דרכם' [יעלו בתהו ויאבדו]; רבי אלעזר אומר: קשורה בו ככלב, שנאמר (בראשית לט, י) [ויהי כדברה אל יוסף יום יום] ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה: 'לשכב אצלה' בעולם הזה, 'להיות עמה' בעולם הבא.

אמר ריש לקיש: כואו ונחזיק טובה לאבותינו (עושי העגל) שאלמלא הן לא חטאו - אנו לא באנו לעולם (שהיו כמלאכים ולא הולידו בנים), שנאמר (תהלים 139) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם - חבלתם מעשיכם, [פסוק ז] אכן כאדם תמותון [וכאחד השרים תפלו]. למימרא דאי לא חטאו לא הוו מולדו? והכתיב (בראשית טו, ז) ואתם פרו ורבו [שרצו בארץ ורבו בה]? עד סיני.

בסיני נמי כתיב (דברים ה, כו) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם? לשמחת עונה (שענד עתה נאסר להן 'אל תגשו אל אשה'). והכתיב (דברים ה, כה) [מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים] למען ייטב להם ולבניהם [לעלם]!?

לאותן (בנים) העומדים על הר סיני (שהיו כבר בעמידתם בסיני). והאמר ריש לקיש: מאי דכתיב (בראשית ה, א) זה ספר תולדות אדם [ביום ברא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אתו]? וכי ספר היה לו לאדם הראשון? - מלמד שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו; כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא - שמח בתורתו ונתעצב במיתתו; אמר: (תהלים קל"ט, יז) ולי מה יקרו רעיק אל [מה עצמו ראשיהם], ואמר רבי יוסי: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף (אוצר יש ושמו 'גוף', ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם), שנאמר (ישעיהו נז, טז) כי לא לעולם אריב (לאחר זמן הגאולה) ולא לנצח אקצוף (מלגאול) כי רוח מלפני (כי רוח אשר לפני) יעטוף ונשמות אני עשיתי (נשמות שבגוף יעטוף הוא המאחר, כמו 'העטופים ללבן' (בראשית ל, מב)). לא תימא 'אנו לא באנו לעולם' אלא 'כמי שלא באנו לעולם' (לפי שהן חיים לעולם; וכל זמן שהן קיימין - אין אנו חשובין כלום). למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי? והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות? על תנאי.

ומי כתיבי קראי על תנאי? אין, דהכי אמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב (בראשית א, לא) [וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד] ויהי ערב ויהי בקר יום הששי? - מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר: אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

מיתיבי: (דברים ה, כה) מי יתן והיה לבבם זה (בסיני נאמר, אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו) להם [ליראה אותי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען ייטב להם ולבניהם לעלם]: לבטל מהם מלאך המות אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה.

הא לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן (הוי שומע מכאן שלא קבלוה לקבל שכר היום בעולם הזה, אלא שלא תהא אומה ולשון שולטת בהן, חו היא טובה הכתובה כאן:); שנאמר (דברים ה, כה) מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי [ולשמר את כל מצותי] כל הימים למען ייטב להם ולבניהם עד עולם [בספרינו כתוב: לעלם].

הוא (ריש לקיש) - דאמר כי האי תנא, דתניא [מכילתא פרשת יתרו, מסכת דבמדכד פרשה ט]: 'רבי יוסי אומר: לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן, שנאמר (תהלים 139) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם; חבלתם מעשיכם - [פסוק ז] אכן כאדם תמותון [וכאחד השרים תפלו].

ורבי יוסי נמי - הכתיב למען ייטב להם ולבניהם עד עולם?
טובה הוא דהויא, הא מיתה איכא.
<רבי יוסי> אמר לך: כיון דליכא מיתה - אין לך טובה גדולה מזו;
ותנא קמא נמי - הכתיב 'אכן כאדם תמותון' ?
מאי 'מיתה' ? - עניות (שמשחטאו שלטון בהן שונאיהם המכלים את ממונם כל היום ב'והיה לאכול'
[דברים לא, יז]), דאמר מר: ארבעה חשובים כמתים, אלו הן: עני, סומא,
ומצורע, ומי שאין לו בנים;
'עני' - דכתיב (שמות ד, יט) [ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים] כי מתו כל האנשים [המבקשים את
נפשך]; ומאן נינהו? - דתן ואבירם (דאמר מר [נדרים דף טז:]) 'כל מקום שנאמר 'נצים' 'נצבים' -
אינון אלא דתן ואבירם, והכא - במבקשי נפשו - כתיב 'נצים', היינו אותן עברים שהלשינו עליו); ומי מתו?
מיהוי הוו!?! אלא שירדו מנכסיהם.
'סומא' - דכתיב (איכה ג, ו) במחשכים הושיבני כמתי עולם;
'מצורע' - דכתיב (במדבר יב, יב) אל נא תהי כמת [אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו]
'ומי שאין לו בנים' - דכתיב (בראשית ל, א) [ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחתה
ותאמר אל יעקב] הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי.

תנו רבנן: (ויקרא כו, ג) אם בחקתי תלכו [ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם]; אין 'אם' אלא
לשון תחנונים, וכן הוא אומר (שהקב"ה מתחנן לפנייהם שישמרו את התורה) (תהלים פא, יד)
לו עמי שומע לי [ישראל בדרכי יהלכו] [פסוק טו] כמעט אויביהם אכניע [ועל צריהם אשיב ידי] ('לו עמי'
היינו תחינה, כמו 'הן לו יהי כדברך' [בראשית ל, יד]), ואומר (ישעיהו מח, יח) [לוא] הקשבת למצותי ויהי
כנהר שלומך [וצדקתך כגלי הים] [פסוק יט] ויהי כחול זרעך וצאצאי מעיך [כמעתי לא יכרת ולא ישמד שמו
מלפני].

תנו רבנן: [דברים ה, כה] מי יתן והיה לבבם זה להם [ליראה אותי ולשמר את כל מצותי כל הימים למען
ייטב להם ולבניהם לעולם] - אמר להן משה לישראל: כפויי טובה (אינו מכירין להחזיק
טובה לבעלים) בני כפויי טובה! בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל 'מי
יתן והיה לבבם זה להם' היה להם לומר 'תן אתה'; כפויי טובה, דכתיב (במדבר
כא, ה) [וידבר העם באלקים ובמשה למה העליטנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים] ונפשנו קצה

(עבודה זרה ה, ב)
בלחם הקלוקל (קל הוא המן; ומפני שהיה נבלע בכל אבריהם ואינו יוצאין לחוץ קדאווהו 'קלוקל' ורגנו על כך,
והיא היתה להם טובה גדולה: שלא היו צריכין לטרוח ולצאת שלש פרסאות לפנות, דתניא (ברכות דף ט) 'כשהן נפנין
- אין נפנין לא לצדיהן ולא לפנייהן אלא לאחריהן, ומחנה ישראל - שלש פרסאות היה); בני כפויי
טובה, דכתיב (בראשית ג, יב) [ויאמר האדם] האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל
(אשר נתתה עמדי' לשון גנאי הוא: שתולה הקלקלה במתנתו של מקום, והוא עשאה לו לעזר); אף משה
רבינו לא רמזה (לתוכחה זו) להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה, שנאמר
(עמנוס ב, י) [ואנכי העליתי אתכם מארץ מצרים] ואולך אתכם במדבר ארבעים שנה [לרשת את ארץ האמרי]
וכתיב (דברים כט, ג) [במשנה תורה בערבות מואב אמר להם] ולא נתן ה' לכם לב [לדעת ועינים לראות
ואזנים לשמע עד היום הזה] ('ולא נתן לכם לב לדעת' שתהיו יודעים לשאול מה היה מבקש מכם - אף משה רבינו
לא נזכר לתת על לבו דבר זה עד ארבעים שנה);
אמר רבה: שמע מינה: לא קאי איניש אדעתיה דרביה (לדעת סוף דעתו ותבונתו)
עד ארבעין שנין (שהרי משה לא רמזה לישראל עד ארבעים שנה).
אמר רבי יוחנן משום רבי בנאה: מאי דכתיב (ישעיהו לב, ב) אשריכם זורעי על כל
מים משלחי רגל השור והחמור: אשריהם ישראל בזמן שעוסקין בתורה
ובגמילות חסדים - יצורם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצורם,
שנאמר 'אשריכם זורעי על כל מים' ואין 'זריעה' אלא צדקה, שנאמר (הושע י, יב)
זרעו לכם לצדקה [אקצרו לפי חסד] [נירו לכם ניר ועת לדרוש את ה' עד יבוא וירה צדק לכם] ואין מים
אלא תורה, שנאמר (ישעיהו נה, א) הוי כל צמא לכו למים [ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו
בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב].
'משלחי רגל השור והחמור' (משלחים ומשליכין רגלי יצר הרע הבא על האדם מעליהם; יצר הרע קרוי
אורח כדכתיב 'ויבא הלך לאיש העשיר' [שמואל ב יב, ד]) - תנא דבי אליהו: לעולם ישם
אדם עצמו על דברי תורה כשור לעול וכחמור למשאוי.

שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם וכו' :

ומי בעינן כולי האי (דחיישין דזבין לה עובד כוכבים להאי בהמה לצורך יום אידו שלשה ימים קודם לכן)? והתנן [חולין פ"ה מ"ד]: בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו "אמה מכרתי לשחוט", "בתה מכרתי לשחוט" - ואלו הן: ערב יום טוב האחרון של חג (מפני שהוא יום השלמת קרבנות החג דתנן [חגיגה פ"א מ"ו] 'מי שלא חג [ביום טוב הראשון של חג - חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג]), 'ערב יום טוב הראשון של פסח (וי"ד דניסן משום פסחים), וערב עצרת (משום שלמי חגיגה ועולת ראייה), וערב ראש השנה (ראש השנה יום טוב הוא ואוכלין בשר); (בהני ארבעה פרקים מחזקין ליה לאינש דכל מאן דזבין בהמה - שחיט לה ביומיה, ומשום הכי קאמר "אמה מכרתי לשחוט", ואל תשחט אתה את הבת שאמכור משום 'אותו ואת בנו [לא תשחטו ביום אחד]' [ויקרא כב, כח] דביום אחד מחייב האחרון; ואלו ימים אי אפשר בלא בשר, וקונין הכל), וכדברי רבי יוסי הגלילי - אף ערב יום הכפורים (משום כל האוכל ושותה ב'ט' בו וכו') בגליל (בגליל היו רגילין להרבות שמחה יותר) ' (קתני 'ערב יום טוב' אלמא לא זבין איניש מקמי סעודה אלא חד יומא, ואילו מכרה אתמול לא היה מזהיר לו היום, דהא אין אדם קונה שלשה ימים קודם לכן צרכי סעודת יום שלישי)! ?

התם - דלאכילה - סגיא בחד יומא; הכא - דלהקרבה (לעבודת כוכבים) - בעינן תלתא יומי (עובד כוכבים מחזר אחריה שלשה ימים).

ולהקרבה סגי בתלתא יומי? והתניא [תופסתא מגילה פ"ג מ"ב]: 'שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום; רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות'?

אנן דשכיחי מומין - דפסלי אפילו בדוקין שבעין (טילא בלע"ז) - בעינן תלתין יומין, אינהו - דמחוסר אבר אית להו - בתלתא יומי סגי, דאמר רבי אלעזר: מניין למחוסר אבר דאסור לבני נח (להקריב לגבוה, ודומיא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הן נוהגין לעבודת כוכבים שלהן)? - דכתיב (בראשית ו, יט) ומכל החי מכל בשר שנים מכל [תביא אל התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו] ('ומכל החי' - על שם שהיה עתיד נח להקריב מהן, דכתיב 'ויקח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ח, כ)) - אמרה תורה: הבא בהמה שחייך ראשי אברים שלה!

האי מיבעי ליה למעוטי טריפה, דלא. טריפה - מ'לחיות זרע' נפקא! ? הניחא למאן דאמר טריפה אינה יולדת,

(עבודה זרה ו, א)

אלא למאן דאמר טריפה יולדת - מאי איכא למימר? אמר קרא 'אתך' - בדומין לך. ודלמא נח גופיה טריפה הוה? תמים כתיב ביה. ודלמא תמים בדרכיו היה (עניו ושפל רוח)? 'צדיק' כתיב ביה.

דלמא תמים בדרכיו צדיק במעשיו (בלא חמס) הוה? לא סלקא דעתא דנח גופיה טריפה הואי, דאי סלקא דעתא דנח טריפה הוה - אמר ליה רחמנא 'כוותך עייל, שלמין לא תעייל'? והשתא דנפקא ליה מ'אתך', 'לחיות זרע' למה לי? אי מ'אתך' הוה אמינא לצוותא בעלמא (לעמוד עמו י"ב חדשים בתיבה, ומיהו טריפה לא תעייל, שלא תמות ובטל הצוותא), (אבל) ואפילו זקן, ואפילו סריס (זקן וסריס שפיר דמי) - כתב רחמנא 'זרע' (קמשמע לן).

איבעיא להו: 'שלשה ימים': הן ואידיהן (הן ואידיהן שלשה, ולא הוו להו אלא שני ימים קודם)? או דלמא הן (שלשה), בלא אידיהן?

תא שמע [במשנה להלן דף ז, ב]: 'רבי ישמעאל אומר: שלשה לפנייהם ושלשה לאחריהן אסור'; אי סלקא דעתא 'הן ואידיהן', רבי ישמעאל יום אידיהן חשיב להו מעיקרא וחשיב להו לבסוף! ? אידי דתנא 'שלשה לפנייהם' תנא נמי 'שלשה לאחרייהם' (אף על גב דליתנהו אלא שנים, דהא חשבין לאיד בהדי קמאי - קרי להו לבתראי נמי שלשה, וקא חשיב לאיד בהדיהו).

תא שמע [בדף ז, ב]: דאמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: 'יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור (לעשות עמהן משא ומתן: שלשה ימים לפני יום א' ושלשה

ימים לאחרי - הרי כל השבת כולה) ' [## בדף יא ע"ב נאמר: אמר שמואל: בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד; וגם כאן יש גורסים 'יום עבודת כוכבים', כלומר: יום אידם]; ואי סלקא דעתא 'הן ואידיהן', האיכא ארבעה וחמשה (רביעי בשבת וחמישי בשבת) דשרי!?

אליבא דרבי ישמעאל לא קמבעיא לי ד'הן בלא אידיהן'; כי קא מבעיא לי - אליבא דרבנן; מאי?

אמר רבינא: תא שמע [ממשנה בדף ח,א]: 'ואלו הן אידיהן של עובדי כוכבים: קלנדא סטרוניא וקרטסים'; ואמר רב חנין בר רבא: קלנדא = שמונה ימים אחר תקופה; סטרוניא = שמונה ימים לפני תקופה (לפני תקופת טבת הוי אידיהן כל שמונה), וסימנך (דלא תימא 'קלנדא לפני התקופה וסטרוניא לאחר התקופה'): (תהלים קלט,ה) אחור וקדם צרתני [ותשת עלי כפכה] ('אחור' כתיב ברישא, ומתניתין נמי: האיד דלאחר התקופה תנא ברישא); ואי סלקא דעתך 'הן ואידיהן' (יום איד קא חשיב במתניתין עם ימים שלפניו) - עשרה הוו (עשרה ימים הוו להו, ואמאי קתני 'שלשה' 'עשרה' בעי למתני, מאחר דקיימא לן דשמונה ימים מושך ימי האיד) !?

תנא - כוליה קלנדא חד יומא הוא חשיב ליה. אמר רב אשי: תא שמע: 'לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים' - ואי סלקא דעתא 'הן ואידיהן' - ליתני 'אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים' (שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם) ' (דמשמע הכי: כשמגיעין ימי אידיהן - אסור שלשה ימים משאם ומתנא; ולמה לי למיתני 'לפני', דמשמע לפני האיד שלשה) !? וכי תימא האי דקתני 'לפני אידיהן' - למעוטי לאחר אידיהן (דאי הוה תני סתמא - לא הוה ידעינן הך שני ימים לבד האיד מתי? אי לפני, אי לאחר? ולהכי תנא 'לפני': למעוטי לאחר), ליתני 'אידם של עובדי כוכבים שלשה ימים לפניהם' (אסורין) ' (דלישתמע דתנא דידן באידיהן איירי) ! אלא (מדלא אדכר במתניתין לאסור כלל הן בלא אידיהן קתני) שמע מינה (כל הך שלשה דקתני במתניתין - אלפני קאי, ואידיהן ממילא משתמע: דכל שכן דאסור, ו) הן בלא אידיהן (קתני). שמע מינה.

איבעיא להו: משום הרווחה (דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים, ועבר ישראל משום 'לא ישמע על פיך' (שמות כג,א)) ? או דלמא משום (ויקרא יט,ד) [לא תקלל חרש] ולפני עור לא תתן מכשול [ויראת מאלקין אני ה'] (דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים, ובני נח נצטוו עליה, דהיא אחת משבע מצות [ב'ארבע מיתות' בסנהדרין (דף נו.)] ונהי דאמרן 'עמד והתירך' - מיהו 'אל יעברו על ידיך', שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן, ואף על פי שאין להן שכר בקיומן, (ואהני) קא עבר ישראל משום 'ולפני עור לא תתן מכשול') ?

למאי נפקא מינה? דאית ליה בהמה לדידיה: אי אמרת משום הרווחה - הא קא מרווח ליה; אי אמרת משום 'עור לא תתן מכשול' - הא אית ליה לדידיה (לעובד כוכבים להקריב, ואי לא מזבין ליה ישראל - אפילו הכי פלח ליה בדידיה) ! וכי אית ליה - לא עבר משום 'עור לא תתן מכשול' ? והתניא [תוספתא דמאי פ"ב מ"ד, בלי ייחוס לרבי נתן]: 'אמר רבי נתן:

(עבודה זרה ו,ב) מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר (שמא יבא לשתותו), ואבר מן החי לבני נח (לפי שנאסר להן, דכתיב 'אך בשר' [בנפשו דמו לא תאכלו] (בראשית ט,ד)) ? תלמוד לומר: (ויקרא יט,ד) [לא תקלל חרש] ולפני עור לא תתן מכשול [ויראת מאלקין אני ה']', והא הכא דכי לא יהבינן ליה שקלי איהו וקעבר משום 'לפני עור לא תתן מכשול' ? הכא במאי עסקינן ? - דקאי בתרי עברי נהרא (עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה: דאי לא יהיב ליה - לא מצי שקיל); דיקא נמי דקתני 'לא יושיט', ולא קתני 'לא יתן' ! שמע מינה.

איבעיא להו: נשא ונתן (לפני אידיהן עמהן) - מאי (מהו בהנאה) ?

רבי יוחנן אמר: נשא ונתן אסור (ליהנות מאותה סחורה); ריש לקיש אמר: נשא ונתן מותר.
 איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש: 'אידיהן של עובדי כוכבים - נשא ונתן אסורין'; מאי, לאו לפני אידיהן?
 לא! אידיהן דוקא.
 איכא דאמרי איתיביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן: 'אידיהן של עובדי כוכבים נשא ונתן אסור' - 'אידיהן' אין, לפני אידיהן לא! תנא: אידי ואידי - אידיהן קרי ליה.
 תניא כוותיה דריש לקיש [תוספתא עבודה זרה פ"א מ"א]: כשאמרו 'אסור לשאת ולתת עמהם' (לפני אידיהן), לא אסרו אלא בדבר המתקיים (עד יום אידיהן, דחזי ליה קמיה ביום אידו, ואזיל ומודה), אבל בדבר שאינו מתקיים (כגון ירק וכיוצא בו) - לא ([אסרו, אלא] מותר); ואפילו בדבר המתקיים, נשא ונתן מותר.
 תני רב זביד בדבי רבי אושעיא (במתניתא דבי רבי אושעיא: דאיהו סידרה למתניתא, וכן רבי חייא): 'דבר שאין מתקיים מוכרין להם, אבל אין לוקחין מהם' (דמרווח ליה: שמתוך שאינו מתקיים - מתאוה הוא למכרו).

ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה (דינר מצורה חדשה: שפסל קיסר את הראשונה וגזר עליו) לרבי יהודה נשיאה ביום אידו; הוה יתיב ריש לקיש קמיה, אמר: היכי אעביד? אשקליה - אזיל ומודה! לא אשקליה - הויא ליה איבה!
 אמר ליה ריש לקיש: טול וזורק אותו לבור בפניו.
 אמר: כל שכן דהויא ליה איבה!
 כלאחר יד - הוא דקאמינא (שלא יבין שמדעת השלכתו, וכיון שרואה שאבד ממך - לא ישמח).

להשאילן ולשאול מהן:
 בשלמא להשאילן, דקא מרווח להו; אבל לשאול מהן? מעוטי קא ממעט להו!
 אמר אביי: גזרה לשאול מהן אטו להשאילן.
 רבא אמר: כולה משום דאזיל ומודה הוא (שהעובד כוכבים ישמח כשישראל צריך לו).

להלוותם וללוות מהן:
 בשלמא להלוותם - משום דקא מרווח להו, אלא ללוות מהן - אמאי?
 אמר אביי: גזרה ללוות מהן אטו להלוותם;
 רבא אמר: כולה משום דאזיל ומודה הוא:

לפורען ולפרוע מהן:
 בשלמא לפורען - משום דקא מרווח להו, אלא לפרוע מהן? מעוטי ממעט להו?
 אמר אביי: גזירה לפרוע מהן אטו לפורען;
 רבא אמר: כולה משום דאזיל ומודה הוא.
 וצריכי (למתני במתניתין לכולהו): דאי תנא 'לשאת ולתת עמהן' - משום דקא מרווח להו ואזיל ומודה, אבל לשאול מהן - דמעוטי קא ממעט להו - שפיר דמי; ואי תנא 'לשאול מהן' - משום דחשיבא ליה מילתא (דצריך ישראל לשאול את כליו, וידע דהדר ליה את כליו בעין) ואזיל ומודה, אבל ללוות מהן - צערא בעלמא אית ליה, אמר: תוב לא הדרי זוזי! ואי תנא 'ללוות מהן' - משום דקאמר בעל כרחיה מיפרענא, והשתא מיהא אזיל ומודה, אבל 'ליפרע מהן', דתו לא הדרי זוזי - אימא צערא אית ליה ולא אזיל ומודה!
 - צריכא.

רבי יהודה אומר נפרעין מהן [מפני שמיצר הוא לו].
 אמרו לו: אף על פי שמיצר הוא עכשיו - שמח הוא לאחר זמן]:
 ולית ליה לרבי יהודה 'אף על פי שמיצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן'? והתניא: 'רבי יהודה אומר: אשה לא תסוד (לא תתן סיד על פניה במועד)

במועד מפני שניוול הוא לה (בעודו על פניה, ואף על פי כשנוטלתו מאדימה ומצהיל פניה, כיון דהנאה זו אינה אלא עד לאחר המועד וניוול בתוך המועד - אסור) [עד כאן במשנה מועד קטן פ"א מ"ז]; ומורה רבי יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד (כגון שבאה לסוד בתחלת המועד, ולבסוף יום או יומים תטלנו, ונהנית הימנו בתוך המועד) - שטופלתו במועד: אף על פי שמצירה עכשיו - שמחה היא לאחר זמן'!!
אמר רב נחמן בר יצחק: הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו שמחה לאחר זמן (כל מה שהתירו לעשות במועד - מיצר הוא באותה שעה, כגון שחיטה ותיקון סעודה - והתירו לו משום שמחה דלאחר זמן שבתוך המועד).
רבינא אמר: עובד כוכבים לענין פרעון - לעולם מיצר.

מתניתין דלא כרבי יהושע בן קרחה, דתניא [תוספתא עבודה זרה פ"א מ"א]: 'רבי יהושע בן קרחה אומר: מלוה בשטר - אין נפרעין מהן (לפני אידיהן, מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו, דכיון דנקט שטרא ישראל עילויה - כל שעתא מסתפי מיניה); מלוה על פה - נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם.'

ייתב רב יוסף אחוריה דרבי אבא, וייתב רבי אבא קמיה דרב הונא, וייתב וקאמר: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה והלכתא כרבי יהודה.
הלכתא כרבי יהושע - הא דאמרן; כרבי יהודה - דתנן [בבא קמא פ"ט מ"ד]: 'הנותן צמר לצבע,, לצבוע לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום -

(עבודה זרה ז, א)

רבי מאיר אומר: נותן לו דמי צמרו (נותן לו צבע זה דמי צמר לבן כבתחלה אם ירצה, דסבירא ליה לרבי מאיר 'כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן, וקנאו בשינוי', וכדמפרש בבבא קמא ב'הגוזל עצים', ונוטל הצמר לעצמו אף על פי שהוא מעולה עכשיו בדמים); רבי יהודה אומר: (אם כן - נמצא זה משתכר בשינויו! אלא ידו על התחתונה): אם השבח (שהשביח הצמר) יתר על היציאה (שהוציא הצבע) - נותן לו (בעל הצמר) את היציאה (סמנים ועצים ושכר פעולה כשכיר יום, ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו), ואם היציאה יתירה על השבח - נותן לו את השבח.

אהדרינהו רב יוסף לאפיה: בשלמא הלכה כרבי יהושע בן קרחה (דשרי במלוה על פה) - איצטריך: סלקא דעתא אמינא יחיד ורבים הלכה כרבים - קא משמע לן הלכה כיחיד, אלא הלכה כרבי יהודה למה לי? פשיטא: דמחלוקת ואחר כך סתם - הלכתא כסתם: מחלוקת (דדרי מאיר ורבי יהודה ב'הגוזל') בבבא קמא, וסתם בבבא מציעא (ואחר כך סתם לן תנא בבבא מציעא כרבי יהודה), דתנן [בבא מציעא פ"ו מ"ב]: 'כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה' (וכל מחלוקת שנחלקו תנאים ואחר כך סתם לנו במשנתנו כאחד מהן - הלכה כמותו; דכיון דסתמיה אחר המחלוקת - שמע מינה דקמו רבנן בטעמייהו, ומסתברא טעמא דהאיך).
ורב הונא משום ד'אין סדר למשנה', דאיכא למימר סתם תנא ברישא ואחר כך מחלוקת (סידרא דמתניתין לאו דוקא, ושמא משנה אחרונה היא נשנית ראשונה בבית המדרש!).

אי הכי, כל מחלוקת ואחר כך סתם לימא (נמי) 'אין סדר למשנה' (אלמה קיימא לן 'כל מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם' - ביבמות בפרק 'החולץ' (דף מב:))?

ורב הונא?
כי לא אמרינן 'אין סדר' (אלא סמכינן אסידרא) - (הני מילי) בחדא מסכתא, בתרי מסכתי אמרינן.
ורב יוסף?

כולה נזיקין (תלתא בבי) - חדא מסכתא היא.

ואי בעית אימא (להכי אהדרינהו רב יוסף לאפיה): (דאי נמי אין סדר למשנה - לא איצטריך לומר 'הלכה כרבי יהודה', דודאי הלכתא כי האי סתמא): משום דקתני לה גבי הלכתא פסיקתא: 'כל המשנה ידו על התחתונה וכל החוזר בו ידו על התחתונה' (ד'כל המשנה' - לא הוה שייכא למיתנייה התם ב'השוכר', דהא לא איירי בההוא פירקא בשינוי אלא בחזרה, ומדתיא התם - שמע מינה הלכתא קא פסיק ואזיל).

תנו רבנן [תוספתא שבת פ"ח מ"ו]: לא יאמר אדם לחבירו (בשבת) "הנראה (עתה) נראה, לשון 'הבוא נבוא' (בראשית לז, י) שתעמוד עמי (לעשות במלאכתי) לערב"? רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחבירו "הנראה שתעמוד עמי לערב". אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה.

תנו רבנן [תוספתא עדויות פ"א מ"ג]: הנשאל לחכם וטימא - לא ישאל לחכם ויטהר; לחכם ואסר - לא ישאל לחכם ויתיר; היו שנים: אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר: אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין - הלך אחריו, ואם לאו - הלך אחר המחמיר. רבי יהושע בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל. אמר רב יוסף: הלכתא כרבי יהושע בן קרחה.

תנו רבנן [תוספתא דמאי פב מ"ח]: וכולן (אגזלין ועמי הארץ קאי) שחזרו בהן - אין מקבלין אותן עולמית, דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: חזרו בהן במטמוניות - אין מקבלין אותן (להחזיקן בתורת חברות: לסמוך עליהן), בפרהסיא מקבלין אותן. איכא דאמרי: עשו דבריהם במטמוניות (בסתר עבירות שעברו עד הנה) - מקבלין אותן

(עבודה זרה ז, ב)
בפרהסיא (הואיל ופקרו כל כך) - אין מקבלין אותן (שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה);
רבי שמעון ורבי יהושע בן קרחה אומרים: בין כך ובין כך מקבלין, שנאמר (ירמיהו ג, יד) **שובו בנים שובבים** [נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון] ('שובבים' - משמע מזידים, ופרהסיא - לשון מרד וגאווה, כמו 'וילך שובב בדרך לבו' (ישעיהו נז, יז)).
אמר רבי יצחק איש כפר עכו אמר רבי יוחנן: הלכתא כאותו הזוג.

משנה:
רבי ישמעאל אומר: שלשה לפנייהם ושלשה לאחרייהם אסור;
וחכמים אומרים: לפניי אידיהן אסור, לאחר אידיהן מותר.

גמרא:
אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: יום א' {נוצרי} לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור (שלשה לפניו ושלשה לאחוריו, והוא עצמו: כלומר כל שבעת ימי השבת).

וחכמים אומרים: לפניי אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר:
חכמים היינו תנא קמא?!
'הן בלא אידיהן' איכא בינייהו: תנא קמא סבר 'הן בלא אידיהן' (כדדייקין לעיל, דקתני 'לפניי אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים' - שמע מינה שלשה לפנייהם לבד האידי קאמר), ורבנן בתראי (דלא יהבו סימנא) סברי 'הן ואידיהן' (איכא למימר: הואיל ולא אשכחן מידי ביניהן - איכא למימר: בהא אתו לאפלוגי: ד'הן ואידיהן = שלשה' קאמר);
איבעית אימא: נשא ונתן איכא בינייהו: תנא קמא סבר: נשא ונתן מותר, ורבנן בתראי סברי: נשא ונתן אסור (סתמא קאמרין, ולא קתני 'אסור לשאת ולתת' כתנא קמא, דמשמע לכתחלה הוא דלא - הא דיעבד שפיר דמי);
ואיבעית אימא דשמואל איכא בינייהו, דאמר שמואל: בגולה אין אסור אלא יום אידם (בגולה אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעבודת כוכבים, כדאמרין (לקמן) 'עובדי כוכבים שבחוצה לארץ - לאו עובדי עבודת כוכבים ניהו כו'; ועוד: דמסתפינן מינייהו): תנא קמא אית ליה דשמואל רבנן בתראי לית להו דשמואל (דכיון דלא מסיים בהדיא במאי פלגי, איכא למימר לטפויי אתו: דשמעינן לתנא קמא דקאמר 'לפניי אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם', וסתמא

דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר, ואתו אינהו למימר: לפני אידיהן לעולם אסורין; ואיפכא ליכא לשנויי דתתריץ שפיר, דסתם תנא בתרא - לטפויי אתא.]תוספתא עבודה זרה פ"א מ"א[:
איבעית אימא דנחום המדי איכא בינייהו, דתניא [תוספתא עבודה זרה פ"א מ"א]:
'נחום המדי אומר: אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן': תנא
קמא לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי (דלא יהבי
חושבנא, אלא אסור סתמא קאמרי).

גופא: נחום המדי אומר: אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן.
אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר (לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם; לישנא אחרינא: לא יצא
דבר זה לחוץ).

והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה?
מאן חכמים? - נחום המדי הוא.

תניא אידך: נחום המדי אומר: מוכרין להן סוס זכר וזקן במלחמה
(בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל, ומלתא דלא שכיחא הוא, ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחרית, דהא
דאמרי רבנן: 'אין מוכרין להן בהמה גסה': לא אסרו אלא משום שאלה או שכירות, כדאמר בפירקין דלקמן (דף טו.),
והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן).
אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר.

והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה, דתנן [פסחים פ"ד מ"ג]: 'בן בתירא מתיר
בסוס' (לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו, ואין במלאכה זו חיוב חטאת, שהחי נושא את עצמו, דתנן ב'משילין
פירות' (ביצה לו:): 'אלו הן משום שבות: לא רוכבין על גבי בהמה'! ?

בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות (בין זקן לבחור), איהו - מדקא
מפליג בין זכרים לנקבות (ואוסר בבחור) - כרבנן סבירא ליה (דאסרי משום
תורת כלי זין, דקטיל בסיחופיה, כדלקמן), ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר (שיחא מותר
בזקן, דכולן אסורין).

תניא: נחום המדי אומר: השבת (ירק של תבלין שקורין או"ר ובלשון רומי אניט"ו)
מתעשר זרע וירק וזירין (בין שלקטו כשהוא ירק, בין שלקטו כשהוא זירין: דולדיילש"א בלע"ז,
ובין שהניחו עד שצמחו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו וחבטן - צריך לעשר את הזרע מדרבנן, דאורחיה למיכליה זרע
וירק וחירין - הלכך כולהו הוו להו גמר פירי);

אמרו לו: נשתקע הדבר ולא נאמר.

והאיכא רבי אליעזר דקאי כוותיה, דתנן [מעשרות פ"ד מ"ה]: 'רבי אליעזר
אומר: השבת מתעשרת זרע וירק וזירין'! ?

התם בדגנוניתא (הגדל בגנה דראוי לאכול זרע וירק וחירין, אבל הגדל בשדות - אינו נאכל ירק אלא
זרע, כעין חרדל).

אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי: גברא רבה אתא מאתריין (ממקומנו,
ממדי): כל מילתא דאמר אמרי ליה 'נשתקע הדבר ולא נאמר'?

אמר: איכא חדא דעבדינן כוותיה, דתניא: נחום המדי אומר: שואל
אדם צרכיו בשומע תפלה (מאריך בה ושואל צרכיו).

אמר: בר מינה, דההיא דתליא באשלי רברבי (אשלי רברבי = חבלים עבים וחזקים;
ויש אומרים: באילנות גדולות, כמו 'ויטע אשל' (בראשית כא, ג) כלומר: הא - לאו כוותיה אתון עבדין: פלוגתא דרבנן
נמי, היא כדקתני לקמן: 'וחכמים אומרים: כו'), דתניא: 'רבי אליעזר אומר: שואל אדם
צרכיו ואחר כך יתפלל (י"ח), שנאמר (תהלים קב, א) תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך
שיחו' - (כי יעטוף עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל תחלה, והדר 'לפני ה' ישפוך שיחו' - שמונה עשרה;

'עטיפה' לשון כאב ופריחת לב מתוך צרה, כמו 'בהתעטפם כחלל' (איכה ב, ב); אין 'שיחה' אלא
תפלה, שנאמר (בראשית כד, ג) ויצא יצחק לשוח בשדה [לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים]
(תפלת המנחה תקן; בפרק 'תפלת השחר' (ברכות כו:));

רבי יהושע אומר: יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו, שנאמר (תהלים קמב, ג) אשפוך
לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד.

ורבי אליעזר נמי - הכתיב 'אשפוך לפניו שיחי'?

הכי קאמר: אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד (כבר קודם לכן);
ורבי יהושע נמי, הכתיב 'תפלה לעני כי יעטוף'?

הכי קאמר: אימתי תפלה לעני? בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו.

מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי (דהא איכא לשנויי הכי והכי), במאי
קמיפלגי?

כדורי רבי שמלאי, [דדריש רבי שמלאי]: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום (של הקב"ה: שלש ברכות ראשונות: אבות גבורות וקדושת השם, שאין בהן תפלה אלא שבח) ואחר כך יתפלל (בשאר ברכות יש דברי תחנון ותפלה); מנלן? - ממש רבינו, דכתיב (דברים ג, כד) ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך [את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך], וכתוב בתריה [פסוק כה] אעברה נא ואראה את הארץ הטובה [אשר בעבר הירדן ההר הטוב הזה והלבנון]:

(עבודה זרה ח, א) רבי יהושע סבר ילפינן ממש (להסדיר שבח תפלה, הלכך יתפלל י"ח תפלה, דאיכא שבח בתפלתן), ורבי אליעזר סבר: לא ילפינן ממש: שאני משה דרב גובריה (גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים, אבל איניש בעלמא מיחזי כיוהרא); וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא: שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. >אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה< [אר"י א"ש הלכה כדברי חכמים] אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: אף על פי שאמרו 'שואל אדם צרכיו בשומע תפלה', אבל אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה (אם היה משבח תלמודו - מאריך ב'חונן הדעת', אם בעל תשובה הוא - מאריך ב'הרצה בתשובה', וכן כולן) - אומר. אמר רב חייא בר אשי אמר רב: אף על פי שאמרו 'שואל אדם צרכיו בשומע תפלה' - אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים, ואם צריך לפרנסה - אומר בברכת השנים. אמר רבי יהושע בן לוי: אף על פי שאמרו 'שואל אדם צרכיו בשומע תפלה', אבל אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יום הכפורים - אומר.

משנה: ואלו אידיהן של עובדי כוכבים (דאסורין שלשה ימים לפניהן): קלנדא וסטנורא וקרטיסים ויום גנוסיא של מלכיהם (כולהו מפרש בגמרא) ויום הלילה (של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה, ומקריבין זבחים) ויום המיתה - דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: כל מיתה שיש בה שריפה (ששרפו עליו כלי תשמישו כדרך המלכים) - יש בה עבודת כוכבים (כלומר: אותו היום עובדין עבודת כוכבים, והוא להן יום איד, וכן משנה לשנה כל ימי בנו; ובכל הנך דחשבינן הכא - חשיבי ליה, ואסור שלשה ימים לפניהן), ושאיין בה שריפה - איין בה עבודת כוכבים; אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו (כשמספר, פעמים הרבה מניח בלורית מאחוריו ומגלחה משנה לשנה; ויום שמגלחה - עושה יום איד) ויום שעלה בו מן הים (מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל), ויום שיצא מבית האסורין, ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו (שאיין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד) - (ובכל הנך) אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד (ולא לפניו ולא לאחריו, דלא חשיבי כולי האי).

גמרא: אמר רב חנן בר רבא: קלנדא - שמונה ימים אחר תקופה (היא תקופת טבת; והיו עושין שמונה ימים רצופין איד, כדלקמן); סטנורא שמונה ימים לפני תקופה; וסימנך (שלא תחליף לומר 'קלנדא' קרי אותו דלפני התקופה): (תהלים קל"ה) אחור וקדם צרתי [ותשת עלי כפכה] ('אחור' כתיב ברישא מתניתין נמי: הנך דלאחר התקופה תנא ברישא).

[ותיטב לה' משור פר. אמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב שור או כשב וגו' הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר]:

תנו רבנן [דומה לאבות דרבי נתן פ"א מ"ח]: לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך (מתשרי ועד טבת), אמר "אוי לי! שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו, וזו היא 'מיתה' שנקנסה עלי מן השמים"?!! עמד וישב שמונה ימים בתענית [ובתפלה]; כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך, אמר: "מנהגו של עולם הוא!" הלך ועשה שמונה ימים טובים; לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים; הוא קבעם לשם שמים, והם קבעום לשם עבודת כוכבים'. בשלמא למאן דאמר 'בתשרי נברא העולם' - יומי זוטי חזא, יומי אריכי אכתי לא חזא; אלא למאן דאמר 'בניסן נברא העולם' - הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי (ביום תקופת תמוז, והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא)?! [דהוי] זוטי כולי האי לא חזא.

תנו רבנן: יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה - אמר: "אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא 'מיתה' שנקנסה עלי מן השמים"?!! היה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה, וחזה בוכה כנגדו; כיון שעלה עמוד השחר - אמר: "מנהגו של עולם הוא!" עמד והקריב שור שקרניו קודמין לפרסותיו (דאמר מר: כל מעשה בראשית בקומתו נברא: שור עם קרניו מגודליו, וכיון שיצא ראשו תחלה - נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו), שנאמר (תהלים סט, לב) **ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס**.

ואמר רב יהודה אמר שמואל: שור שהקריב אדם הראשון - קרן אחת היתה לו במצחו, שנאמר (תהלים סט, לב) **ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס**. 'מקרין' - תרתי משמע?! אמר רב נחמן בר יצחק: 'מקרין' כתיב.

<אמר> [בעי] רב מתנה: רומי שעשתה קלנדא (תקנו אותו יום להקריב זבחים), וכל העיירות הסמוכות לה (לרומי) (יודעין אנו שהן) משתעבדות לה (לרומי ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן, אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא); אותן עיירות אסורות (מי) הוי אסור לשאת ולתת עמהם, דנימא 'הואיל ומשועבדות לרומי' - יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריב בני רומי) או מותרות (הואיל ואין מקריבין הן, ואין יום איד זה שלהן)? רבי יהושע בן לוי אמר: קלנדא - אסורה לכל היא. רבי יוחנן אמר: אין אסורה אלא לעובדיה (בני רומי) בלבד. תנא כוותיה דרבי יוחנן: אף על פי שאמרו 'רומי עשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה' - היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד (כלומר: כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה).

סטרנליא, וקרטסים (סיפא דברייטא, וכולהו מפרש לקמן), ויום גנוסיא של מלכיהם, ויום שהומלך בו מלך: לפניו אסור, אחריו מותר; ועובד כוכבים שעשה <בו> משתה לבנו (עובד כוכבים ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך) - אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש.

אמר רב אשי: אף אנן נמי תנינא (כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות), דקתני 'יום תגלחת זקנו וכלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש' בשלמא 'אותו היום' - לאפוקי לפניו ולאחריו, אלא 'אותו האיש' - לאפוקי מאי (פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין)? לאו לאפוקי משעבדיו (אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים לאותו האיש, דמותרין, דלא אמרינן 'מאן דזבני ממטו ליה למפלח')? שמע מינה.

תניא: 'רבי ישמעאל [בתוספתא פ"ה, ובאבות דרבי נתן 'רבי שמעון בן אלעזר'] אומר: ישראל שבחוצה לארץ 'עובדי עבודת כוכבים בטרה' (כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב) הן'; כיצד? עובד כוכבים שעשה משתה לבנו, וזימן כל היהודים

שבעירו - אף על פי שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפנייהם - מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (שמות לז, טו) [פן תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו לאלהיהם] וקרא לך ואכלת מזבחו! ואימא עד דאכיל?

אמר רבא: אם כן - נימא קרא 'ואכלת מזבחו'; מאי 'וקרא לך'? - משעת קריאה ('וקרא לך' משמע שאתה קרוי לו - מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבחו) ! הלכך

(עבודה זרה ח, ב)

כל תלתין יומין (דבתר הלולא), בין אמר ליה (עובד כוכבים זה לישראל) "מחמת הלולא (אני עושה סעודה זו) ו בין לא אמר ליה "מחמת הלולא" - אסור (מסתמא להלולא מכיון, ואסור, דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים); מכאן ואילך אי אמר ליה "מחמת הלולא" - אסור, ואי לא אמר ליה "מחמת הלולא" - שרי. וכי אמר ליה "מחמת הלולא" - עד אימת? אמר רב פפא: עד תריסר ירחי שתא. ומעיקרא (קודם שיכניס את אשתו) מאימת אסור (מאימת חיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו)?

אמר רב פפא משמיה דרבא: מכי רמו שערי באסינתי (לעשות שכר ליום המשתה). (אסינתי = עריבות ששורין בהן שעורין לעשות שכר; לישנא אחרינא: נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה, ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צמוחים, ואומרים להם "פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה").

ולבתר תריסר ירחי שתא שרי? והא רב יצחק בריה דרב מרשיא איקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא, ושמעיה דאודי ופירש ולא אכל!

שאני רב יצחק בריה דרב מרשיא, דאדם חשוב הוא (ושמח ממנו העובד כוכבים מאד).

וקרטסים וכו':

מאי 'קרטסים'?

אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שתפסה בו רומי מלכות (שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם).

והתניא 'קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות'?

אמר רב יוסף: שתי תפיסות תפסה רומי: אחת בימי קלפטרא מלכתא (של אלכסנדריא, כדאמר ב'המפלת' במסכת נדה (דף 92:) ונלחמו רומיים עמה ונצחוה ותפסו הם המלוכה), ואחת שתפסה בימי יונים: דכי אתא רב דימי - אמר: תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו, עד דשתפינהו (רומאי) לישראל בהדיהו, והכי אתנו בהדיהו (רומאי לישראל): אי מינן מלכי - מנייכו הפרכי, אי מנייכו מלכי - מינן הפרכי;

ושלחו להו רומאי ליונאי: עד האידנא עבידנא בקרבא, השתא נעביד בדינא: מרגלית ואבן טובה: איזו מהן יעשה בסיס לחבירו ('בסיס' כן תרגום 'כנו'; בסיסיה; למושב חברתה להושיבה עליה)?

שלחו להו: מרגלית לאבן טובה (מרגלית אינה חשובה כאבן טוב);

אבן טובה ואינך (הוא 'נופך': קרבונקל"א) [אנך] איזו מהן יעשה בסיס לחבירו?

אבן טובה לאינך.

אינך וספר תורה - איזו מהן יעשה בסיס לחבירו?

אינך לספר תורה.

שלחו להו: [א"כ] אנן - ספר תורה גבן, וישראל בהדן! כפו להו (רומאי ליונאי).

עשרין ושית שנין קמו להו (רומאי) בהימנותייהו בהדי ישראל, מכאן ואילך אישתעבדו בהו.

מעיקרא (כי קמו רומאי בהימנותייהו) מאי דרוש (רומיים) ולבסוף מאי דרוש? מעיקרא דרוש (בראשית לג, יב) נסעה ונלכה ואלכה לנגדך (יעקב ועשו שוין בגדולה); ולבסוף דרוש (בראשית לג, יד) יעבר נא אדני לפני עבדו [ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל אדני שעירה] ('לפני עבדו': דרך השר להלך לפנים).

עשרין ושית שנין דקמו בהימנותייהו בהדי ישראל - מנא לן?
דאמר רב כהנא: כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי, שלחו ליה: רבי! אמור
לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך!
אמר להו: מאה ושמונים שנה קודם שנחרב הבית (שלטה) פשטה מלכות
הרשעה (רומי) על ישראל; שמונים שנה עד לא חרב הבית - גזרו טומאה
על ארץ העמים ועל כלי זכוכית; ארבעים שנה עד לא חרב הבית -
גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות (מקום בהר הבית וחנות שמו).
למאי הלכתא?

אמר רבי יצחק בר אבדימי: לומר שלא דנו דיני קנסות (אונס ומפתה ושלשים
של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל; ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית - לא דנו, ובטלו דיני קנסות,
דכתיב בתשלומי כפל - שהוא קנס 'אשר ירשיעון אלהים' (נשמות כב, ח), דהיינו מומחין וסמוכין; בשם רבי, כדאמרין
בסנהדרין; ומי שאינו סמוך - אינו דן דיני קנסות).

דיני קנסות סלקא דעתך? והאמר רב יהודה אמר רב: ברם זכור אותו
האיש לטוב, ורבי יהודה בן בבא שמו, שאלמלא הוא - נשתכחו דיני
קנסות מישראל.

'נשתכחו'? לגרסינהו?! אלא 'בטלו דיני קנסות מישראל';
שגזרה מלכות הרשעה גזרה: 'כל הסומך יהרג, וכל הנסמך יהרג',
ועיר שסומכין בה תחרב, ותחום (אלפים אמה סביבות העיר) שסומכין בו
יעקר!'

מה עשה רבי יהודה בן בבא? - הלך וישב בין שני הרים גדולים,
ובין שתי עיירות גדולות בין שני תחומי שבת: בין אושא לשפרעם,
וסמך שם חמשה זקנים: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי
שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע;

ורב אויא מוסיף: אף רבי נחמיה (והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא);
כיון שהכירו בהם אויבים, אמר להם: בני! רוצו!

אמרו לו: רבי! ואתה - מה תהא עליך?

אמר להם: הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין.

אמרו: לא זזו משם עד שנעצו לגופו שלש מאות לולניאות (חניתות) של
ברזל ועשאוהו לגופו ככברה.

אמר רב נחמן בר יצחק: לא תימא 'דיני קנסות' אלא שלא דנו דיני
נפשות; מאי טעמא? כיון דחזו דנפיש להו רוצחין ולא יכלי למידן
- אמרו: מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו (רוצחים קטלא),
דכתיב (דברים יז, י) 'ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא [אשר יבחר ה'] ושמת לעשות ככל
אשר יורק' (דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה,
ובמקום המיוחד לה, והוא לשכת הגזית) - מלמד שהמקום גורם (המקום גורם לחייב הנדון, ואם
אינם שם - לא ידונו; והאי קרא - בדיני נפשות קאי: 'כי יפלא ממך דבר' (דברים יח, יח) בפרשת 'שופטים' ושוטרים', בזקן
ממרא).

מאה ושמונים ותו לא? והתני רבי יוסי ברבי:

(עבודה זרה ט, א)

מלכות פרס בפני הבית - שלשים וארבע שנה (בזמן הבית בעודו בנוי לאחר שבנאו
כורש - נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים, ובטלה, ותפשוה בני יון); מלכות יון בפני הבית -
מאה ושמונים שנה (הרי מאתים וי"ד, ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים); מלכות חשמונאי
בפני הבית - מאה ושלש; מלכות בית הורדוס - מאה ושלש (הרי ד' מאות וכ'
שנה שהיה בית שני בישובו); מכאן ואילך (ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותו) צא
וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית (והבא למנות סדר חכמים וחייהם, או שני שטר חוב, או
שום מעשה המאורע - ימנה לחורבן: 'מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית') - אלמא מאתן ושית
הוו (קודם חורבן הבית פשטה, דהא אמרן לעיל דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים, וקתני הכא
דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית), ואת אמרת מאה ושמונים הוו?
אלא עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו
בהו, ואמטו להכי לא קא חשיב להו (רבי ישמעאל לעיל בהדי הנך ד) 'כשפשטה
מלכות הרשעה על ישראל' (דהא בהנהו לא שלטה עליהן, דשותפי הוו).

אמר רב פפא: אי טעי האי תנא (דתייה להך מתניתא ד'צא וחשוב אחר חורבן') ולא ידע פרטי* (ולא ידע במנין שנים שאחר חורבן הבית) כמה הוה (כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה: לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שתיים) - לישיליה לספרא כמה (נישיליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו) כתיב (לסופר הכותב גטין ושטרות, שהוא מונה למלכות יון, כדאמר לקמן (דף י). 'בגולה אין מונין אלא למלכות יון' ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעילם, ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן, ומשם והלאה מונין להן, כדאמר לקמן), וניטפי עליהו (תנא) עשרין שנין (אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים - יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן) ומשכח ליה לחומריה (לחומריה. קשר, כלומר: סכום חשבוננו ימצא כהוגן, שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן, כדתינא לעיל: דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית; הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן - הרי תחלת מנינם לסוף מ' לבנינו, דהיינו ש"פ קודם חורבן; נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה - נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות, וכשהיה לסופר אחת פרט - ה' ליה לתנא כ' ואחת; כשהיה לסופר עשר שנים פרט - היה לו לתנא ל'; כשהגיע הסופר לת"ק ואחת - יש לו לתנא קכ"א, דהוי פרטי כ"א; והוא הדין דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן, ואידי ואידי - חד חושבנא; ודרך קצרה נקט למלתיה), וסימניך (בראשית לא, מא) זה לי עשרים שנה בביתך [עבדתך] ארבע עשרה שנה בשתי בנתך ושש שנים בצאנך ותחלף את משכרתי עשרת מנים]; אי טעי ספרא (בפרטא ידיה) - נשיליה לתנא כמה חשיב (כמה פרטא דיליה), ונבצר מינייהו עשרין שנין (וטעמא כדפרישית), ומשכח ליה לחומריה (ואם יהיו לו לתנא מאתים ול' - יהיו לו לסופר שש מאות ועשר, ואם יש לתנא מאתים ועשר - יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים; והוא הדין דמצי למיתני 'ניטפי עליהו תמנן', אלא משום דרך קצרה נקט; ועוד: דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא, משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה), וסימניך (שלא תתחלף הי מבצר והי מטפי): ספרא בצירא (ספרא בצירא: מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות), תנא תוספאה (תני - תוספתא).

* ('פרטי כמה הוה': אין אדם טועה במאות, אלא טועה בשנה או בשתיים, דהיינו 'פרטי', דמאות ואלפים - הוו 'כללי').

תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי העולם (ששת אלפים שנים נגזר על העולם להתקיים, כמנין ימי השבוע, וביום השביעי שבת; ובשבעת אלפים נוח לעולם): שני אלפים (ראשונים נגזר עליו להיות) תוהו (בלא תורה), שני אלפים תורה (בלא ימות המשיח), שני אלפים ימות המשיח; בעונותינו שרבו יצאו מהן (משני אלפים אחרונים) מה שיצאו מהן (ומשיח לא בא).

שני אלפים תורה - מאימת? אי נימא ממתן תורה עד השתא (עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם, כדקאמרת) ליכא כולי האי (ליכא ב' אלפים): דכי מעיינת בהו (בשני קמאי דתוהו, קודם מתן תורה) - תרי אלפי פרטי דהאי אלפא הוא דהואי (תרי אלפים ופרטי מאלף שלישי תמ"ח שנים משכחת בהו) ! ? (הכי גרסינן: דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו'. ולא גרסינן 'ועוד דכי מעיינת כו'; ופירושם כדפרישית: צא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו - דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן - ותמצא מאדם עד שנולד נח תתנ"ו שנים, ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם, דכתיב (בראשית ה, לב) 'ויהי נח בן חמש מאות שנה (ויולד נח את שם את חם ואת יפת); כשנולד בנו הראשון היה בן תק"ב שנים, ויפת הוא הגדול מחם שנה, וחם גדול משם שנה - הרי תק"ב שנים לנו כשנולד שם, דכתיב (שם יא, י) 'שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול' ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד, כי מוטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב, דהא כתיב (שם י, י) 'ונח בן שש מאות שנה והמבול היה'; חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד, והוסף על נ"ו של פרט - הרי תרנ"ח; וארפכשד הוליד את שלח בל"ה (שם יא, יב) - הרי תרצ"ג; ומשלח עד עבר - ל' (שם יא, יד), הרי תשכ"ג; ומעבר עד פלג ל"ד (שם יא, טז) - הרי תשנ"ז; ומפלג עד רעו - ל' (שם יא, יח) הרי תשפ"ז; ומרעו לשרוג - ל"ב (שם יא, כ) - הרי תתי"ט; ומשרוג לנחור - ל' (שם יא, כב) הרי תתמ"ט; ומנחור לתרח - כ"ט (שם יא, כד) הרי תתע"ח; ומתרח לאברהם - ע' (שם יא, כו), הרי תתקמ"ח על אלף; ומאברהם עד יצחק - ק', הרי אלפים ומ"ח; ומיצחק עד מתן תורה - ת' שנים; כיצד: ס' עד שנולד יעקב, וברדתו למצרים כתיב 'ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה' [בראשית מז, ט] - הרי ק"צ משנולד יצחק, וישראל היו במצרים רד"ו - הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם; נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתיים;)

אלא מ' ואת הנפש אשר עשו בחרן' [בראשית יב, ה] ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען (ומתרגמינן 'דשעבידו לאורייתא'), וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשיין ותרתי הוה (הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם - הרי אלפים תוהו); כמה בצרן (השתא דתורה דתני תנא)? מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין (היו בצידן לך); כי מעיינת ביה מ' הנפש אשר עשו בחרן' עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין (הכי הוה: הוסף אותן על מנין מתן תורה, ונמצא אלפים מכוונין מ' ואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם, והוא קע"ב שנים לאחר חורבן; כיצד? - הרי מניית עד 'ציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים, וכתיב (מ"א ו, א) 'ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל' עד 'ויבן שלמה את

הבית - הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית, וימי בית ראשון ד' מאות ועשר - הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים, וגלות בבל ע' שנים - הרי תלמיד חכם, וימי בית שני ת"ך - הרי תתכ"ח; נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים, והכי תני בסדר עולם).

אמר רב פפא: אי טעי תנא (דחני' ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו, ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח, וטועה בשנה או בשנים או יותר) **ולא ידע פרטיה כמה הוי** (דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו: דאין אדם טועה במאות, לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי) - **לישייליה לספרא** (המונה למלכות יון) **כמה כתיב** (כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה) **וניטפי** (תנא בפרטא דידיה) **עליהו** (על פרטא דספרא) **ארבעין ותמני** (שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית: ששלמו שני אלפים תורה, ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית, הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים; וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה - נשלמו כללו של סופר לשש מאות, והתחיל פרט: מכאן ואילך כשהיה לו שנה - פרט היו לו לתנא מ"ט; כשהיו י' שנים פרט - היו לו לתנא נ"ח; והוא הדין דמצי למימר 'ונבציר מינייהו נ' ושנים שנה שהיה לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות, אלא משום דאנח סימנא מ"ח עיר [להלן]; ועוד: דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא ד'ספרא בצירא תנא תוספאה'), **ומשכח ליה לחומריה וסימניך**

(עבודה זרה ט, ב)

(במדר לה, ט.) **[כל הערים אשר תתנו ללויים] ארבעים ושמונה עיר [אתה ואת מגרשיהן]** (בערי הלויים כתיב); **ואי טעי ספרא - נשייליה לתנא כמה קתני, וניבצר מינייהו ארבעים ושמונה, ומשכח ליה לחומריה; וסימניך 'ספרא בצירא תנא תוספאה** (קורא מקרא שלם בתוספת אותיות; לישנא אחרינא: קרי 'תוספאה', וזה נראה עיקר: דלענין קריאה דקרא - לא שייך 'תנא' כלל אלא 'קרא').

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: האי מאן דלא ידע כמה שני בשבוע הוא עומד (למנין סדר שמיטות שהיו ישראל מונין והולכין בפני הבית, דקיימא לן שביעית בזמן הזה נהגא, ואפילו למאן דאמר 'בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים' - מודה הוא דמדברנן נהגא [בפרק 'השולח גט' (גיטין דף לו.)] וב'משקין בית השלחין' (מועד קטן דף ב:)) - **ניטפי חד שתא** (על שנין דמחורבן ועד שנה שהוא עומד בה*) **ונחשוב כללי** (המאות) **ביובלי** (שתי יובלות למאה, לקצר מניינו) **ופרטי בשבועי ונשקל ממאה** (מכל מאה) **תרי ונשדי אפרטי** (כרבי יהודה דאמר (ראש השנה דף ט.) 'שנת חמשים עולה לכאן ולכאן': היא שנת יובל והיא שנת תחלת השמטה הבאה, ונמנית לראש יובל הבא: דאי כרבנן - הא אמרי 'שנת חמשים היא שנת יובל היא שנת חמשים', ובחמשים ואחת מתחיל מנין יובל הבא, נמצאת שנה מתוספת על סדר השמטה לכל יובל, ולרבי יהודה, משהתחילו למנות השמיטין לא זו הסדר משבע שנים לז' שנים) **ונחשבינהו לפרטי בשבועי, וידע כמה שני בשבוע**!** **וסימניך** (דלא תעביד כרבנן אלא כרבי יהודה למשקל תרתי שני מכל מאה) (בראשית מה, ו.) **כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ [ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר].**

* (מהאי טעמא: דתניא (תענית דף כט.) 'מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב: כשחרב הבית בראשונה, מוצאי שבת היה' ומוצאי שביעית היתה' ותשעה באב היה' וכן בשניה; אלמא שתא דחורבן - אתחלתא דשמטה למהדר הוות, ומאן דמני לשני חורבן לא מני לההיא שתא בהדי שני דחורבן, אלא בהדי שני דקם ביתא, הואיל ונפק ליה רובא בט' באב; הלכך: מאן דבעי לממני שמטה - לוספה לשנת חורבן על מנין שני דבתר חורבן;)

** (ובמסכת ערכין (דף יב.) פרכינן לרבי יהודה: חורבן בית שני במוצאי שביעית מי משכחת ליה? מכדי בית שני כמה קס? - ארבע מאות ועשרים; פש ליה תמני שני לארבע מאה דיובלי, שדינהו אעשרים - הרי עשרים ושמונה; אשתכח דבשנת השמטה חרב? ומשנינן: הנך שית שנין עד דסליק עזרא ומקדיש - לא מני שמיטין, הלכך דל מנייהו שית שני קמייתא, אשתכח דבעשרין ותרתי ליובל חרב, והיא מוצאי שביעית!)

אמר רבי חנינא: אחר ארבע מאות לחורבן הבית, אם יאמר לך אדם "קח שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד" - לא תקח (שהיא קץ הגאולה, ותקבץ להר הקודש לנחלת אבותיך, ולמה תפסיד הדינר?) **במתניתא תנא: 'אחר ארבעת אלפים ומאתים ושלשים ואחת שנה לבריאת עולם, אם יאמר לך אדם "קח לך שדה שוה אלף דינרים בדינר אחד" - אל תקח.**

מאי בינייהו?

איכא בינייהו תלת שנין: דמתניתא טפיא תלת שני (לחשבון הברייתא מושך הגלות שלש שנים יותר, דאמרינן לעיל: אחר קע"ב שנים לאחר חורבן נשלמו ארבע אלפים; הוסיף עליהם רל"א דקתני בברייתא - הרי הקץ לאחר ת"ג לחורבן, ורבי חנינא - ארבע מאות קאמר. כשאמר רבי חנינא למילתיה - עדיין לא עברו ארבע מאות לחורבן).

ההוא שטרא דהוה כתיב ביה

(עבודה זרה י, א)

שית שנין יתירתא (שבא לפני ב"ד בשנה שנכתב בו, ומצא בו שש שנים יותר ממנינים, כגון שהיו עומדים בשנת חמש מאות למלכות יון, ובו היה כתוב בשנת חמש מאות ושש שנים לזה פלוני מפלוני, וסתם היה כתוב, ולא היה כתוב בו שום מלכות); **סבור רבנן קמיה דרבי למימר: האי - 'שטר מאוחר' הוא** (מלוה עשה עמו טובה, ומחל לו שעבוד קרקעות של שש שנים, וכל מי שיקנה קרקעו בתוך שש שנים - אינו מפסיד, שהרי זמן מכירה קודם לזמן טריפת השטר), **ניעכביה עד דמטיא זמניה ולא טריף** (אינו יכול לטרוף לקוחות אלא אותן שיקחו ממנו משש ואילך).

אמר רב נחמן: האי - ספרא דוקנא כתביה (מדקדק בחשבונות הוא, ואינו הולך אחריו), **והנך שית שנין דמלכו בעילם, דאנן לא חשבינן להו - הוא קחשיב ליה** (שאינו אנו מתחילין למנות לתחלת מלכות יון אלא לאחר שש שנים שמלכו בעילם, והוא מונה לתחלת מלכותו), **ובזמניה כתביה** (ושיעבודו מיום כתיבתו הוא, ומהיום והלאה יטרוף, ואין כאן מחילה, לפי שחמש מאות שלנו - הן חמש מאות ושש לתחלתו), **דתניא: רבי יוסי אומר: שש שנים מלכו בעילם, ואחר כך פשטה מלכותן בכל העולם כולו**. מתקיף לה רב אחא בר יעקב: **ממאי** (ממאי דהאי דמנינן לשטרי לש"פ שנים קודם חורבן) **דלמלכות יונים מנינן** (דעתין למלכי יון, דתימא דהנך שית שני יתירתא היינו האי דאתחיל למימני מתחלת מלכותו, דניחא לך למימר הכי, ולא ניחא לך למימר 'מאוחר הוא': לפי שאין דרך למחול שעבודו שמא ימכור זה כל נכסיו בתוך זמן האיחור ויפסיד את חורבו)? **דלמא ליציאת מצרים מנינן** (בין אנן בין הא ספרא, האי דמנינן לש"פ שנים קודם חורבן - לאו דעתין אמלכות יון אלא ליציאת מצרים מנינן), **ושבקייה לאלפא קמא** (דמיציאת מצרים) **ונקטיה אלפא בתרא** (ומתחילין למימני מתחילת אלפא בתרא, והיא שנה ראשונה ליון שפשטה מלכותן בכל העולם: דמיציאת מצרים ועד חורבן - אלף וש"פ שנים: ת"פ שנים עד בנין בית ראשון, ות"י דבניינו - הרי תת"צ, ושבעים דגלות בבל, ות"כ דבית שני - הרי אלף וש"פ שנים, ומלכות יון נמי פשטה בכל העולם שלש מאות ושמונים שנים קודם חורבן, שהוא תחלת אלף שנים! וכיון דדעתין איציאת מצרים - ליכא למתלי הנך שית שנין אלא במחילת השעבוד), **והאי (שטר) מאוחר הוא!?**

אמר רב נחמן: בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד (וכיון דלמלכות יון מנינן, ואיכא למיתלי להנך שית שנין בספרא דוקנא - תלינן ביה, ולא תלינן ליה במחילת השעבוד: שאין כל אדם עושה כן).

הוא [רב אחא בר יעקב] סבר דחויי קא מדחי ליה [רב נחמן]; נפק, דק ואשכח דתניא 'בגולה אין מונין אלא למלכי יונים בלבד'.

אמר רבינא: מתניתין נמי דיקא (דלמלכות יון מנינן), **דתנן** [ראש השנה פ"א מ"א]: **'באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים', ואמרינן 'למלכים'?** **למאי הלכתא?** - **אמר רב חסדא: לשטרות** (דכל אימת דקאי מלכא, מכי מטי שיליה אדר - סלקא ליה שתא, ובניסן ריש שתא תנינא למיכתב בשטרי). **ותנן** [בהמשך המשנה שם]: **'באחד בתשרי ר"ה לשנים ולשמיטין', ואמרינן 'לשנים'?** **למאי הלכתא?** **ואמר רב חסדא 'לשטרות'!** **קשיא שטרות אהרדי!?** **ומשנינן: כאן למלכי ישראל כאן למלכי עובדי כוכבים: למלכי עובדי כוכבים מתשרי מנינן, למלכי ישראל מניסן מנינן, ואנן השתא - מתשרי מנינן** (כל תשרי מתדשים שתא, אלמא דאי: מנינא דידן - למלכי האומות הוא, ואין לך מלכות באומות מתחלת שלש מאות ושמונים שנה קודם אלא מלכות יון), **ואי סלקא דעתא ליציאת מצרים מנינן** (דהאי דמנינן לשלש מאות ושמונים שנה קודם חורבן, דדעתין איציאת מצרים) - **מניסן בעינן למימני** (ולחדושי שתא, דקיי"ל בשמעתא קמייתא במסכת ראש השנה דליציאת מצרים - מניסן מנינן)! **אלא - לאו שמע מינה למלכי יונים מנינן?** **שמע מינה.**

ויום גינוסיה של מלכיהם וכו':

מאי 'ויום גינוסיה של מלכיהם'?

אמר רב יהודה: יום שמעמידין בו עובדי כוכבים את מלכם.

והתניא 'יום גינוסיה ויום שמעמידין בו את מלכם'?

לא קשיא: הא ידידיה הא דבריה (כשמעמידין בן מלך בחיי אביו להחזיקו במלוכה - שמח האב, ועושה אותו יום איד)

ומי מוקמי (רומיים) מלכא בר מלכא? (כל הני יום אידיהן דמתניתין - דרומיים נינהו, כדתניא לעיל 'יום שתפטה בו רומי מלכות', ותניא 'רומי עשתה קלנדא'); **והתני רב יוסף (עובדיה אב), 'הנה**

קטן נתתיך בגוים [בזוי אתה מאד] - **שאינ מושיבין מלך בן מלך, בזוי אתה מאד** -

שאינ להן לא כתב ולא לשון (כתב ולשון של רומיים - מאומה אחרת באה להן; אחרים תקנו להן כל ספריהם) '!!'

אלא מאי 'יום גינוס'יא? - יום הלידה.

והתניא 'יום גינוס'יא ליום הלידה?

לא קשיא: הא דידה הא דבריה.

והתניא 'יום גינוס'יא שלו יום גינוס'יא של בנו ויום הלידה שלו יום הלידה של בנו?!

אלא מאי 'יום גינוס'יא? - יום שמעמידין בו מלכא, ולא קשיא: הא דידה הא דבריה; ואי קשיא לך דלא מוקמי מלכא בר מלכא - על ידי שאלה מוקמי (נוטלין רשות מן השרים ומבקש האב מהן להעמיד בנו תחתיו), כגון אסורוס בר אנטונינוס דמלך (על ידי שאלת אביו).

אמר ליה אנטונינוס לרבי: בעינא דימלוך אסורוס ברי תחותי, ותתעביד טבריא קלניא (בת חורין: שלא תתן מס לעולם; משום דאית בה רבנן, ואנטונינוס עצמו היה משמש בפני רבי, כדלקמן, ומשום הכי היה אוהב לרבנן), ואי אימא להו - חדא עבדי, תרי לא עבדי?!

[יעץ לו רבי יהודה הנשיא:] אייתי גברא ארכביה אחבריה, ויהב ליה יונה לעילאי [כידה] (כלומר: הרכב את בנך עליהן ועליך, ותהא טבריא מסורה בידו) ואמר ליה לתתאה: אימר לעילא דלמפרח מן ידיה יונה (ואימא ליה לברך דליפרחה ליונה מן ידיה כלומר דליעבד טבריא קלניא להוציאה מתחת עולו)!

אמר: שמע מינה הכי קאמר לי: את בעי מינייהו דאסורוס ברי ימלוך תחותי, ואימא ליה לאסורוס דתעביד טבריא קלניא!

אמר ליה: מצערין לי חשובי [רומאי].

מעיל ליה לגינא; כל יומא עקר ליה פוגלא [צנוניות] ממשרא קמיה; אמר [אנטונינוס]: שמע מינה הכי קאמר לי: את קטול חד חד מינייהו, ולא תתגרה בהו בכולהו.

(עבודה זרה י, ב)

ולימא ליה מימר [בהדיא] (בפרהסיא*)?

אמר: שמעי <בי> חשובי רומי ומצערו ליה (לרבי).

ולימא ליה בלחש?

משום דכתיב (קהלת י, ב) [גם במדעך מלך אל תקלל ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר] כי עוף השמים יוליד את הקול [ובעל הכנפים יגיד דבר].

[**# קשה להבין מהדוע רש"י כך מפרש, ולא מפרש 'בצורה גלויה' = בהדיא?]

הוה ליה ההוא בריתא דשמה 'גירא', קעבדה איסורא (זנתה).

שדר ליה (אנטונינוס לרבי) גרגירא (עשב ששמו 'גרגירא': רוק"א בלע"ז, והבין רבי: מה לי ולעשב הזה? ודאי סימנא הוא דשלח לי גרגירא? נגדרה ונמשך לב גירא עם הנואפים! יודע היה ללמוד אנטונינוס) -

שדר (רבי) ליה כוסברתא (כוסברתא בלע"ז אלויןאר"א; כלומר: שחוט הבת: 'כוס בריתא' - שתי מלות);

(הדר) שדר ליה כרתי (בלע"ז פורי"ש כלומר אם כן יכרת זרעי) - (הדר) שלח ליה חסא (לייטוג"א בלע"ז, כלומר: חוס עלה);

כל יומא הוה שדר ליה דהבא פריכא במטראתא (דיאסקאות של עור כמין שקים גדולים) וחיטי אפומייהו (שאם יפתחו השקים - רואים החטים ולא יבינו); אמר להו:

אמטיו חיטי לרבי? אמר [ליה רבי]: לא צריכנא, אית לי טובא.

אמר: ליהו למאן דבתוך דיהבי לבתראי: דאתו בתוך ודאתי מינייהו ניפוק עלייהו (היוצאין מבניך יוציאו הוצאות למלכי רומי העומדין אחרי על סמך הממון הלז)!

הוה ליה ההיא נקרתא (מערה; לשון 'נקרת הצור' (שמות לג, כב)) דהוה עיילא מביתה

לבית רבי (ללמוד תורה); כל יומא הוה מייתי תרי עבדי; חד קטליה

אבבא דבי רבי, וחד קטליה אבבא דביתהו [תוספות: העבדים היו מלפני כן חייבי מיתתה].

אמר ליה: בעידנא דאתינא - לא נשכח גבר קמך.

יומא חד אשכחיה לרבי חנינא בר חמא דהוה יתיב, אמר: לא אמינא

לך בעידנא דאתינא לא נשכח גבר קמך?!

אמר ליה: לית דין בר איניש.

אמר ליה: לימא ליה לההוא עבדא דגני אבבא דקאים וליתי!

אזל רבי חנינא בר חמא, אשכחיה דהוה קטיל; אמר: היכי אעביד? אי איזיל ואימא ליה דקטיל - אין משיבין על הקלקלה! אשבקיה ואיזיל - קא מזלזלינן במלכותא!

בעא רחמי עליה ואחיה ושריה. אמר: ידענא זוטי דאית בכו מחיה מתים, מיהו בעידנא דאטינא - לא נשכח איניש קמך.

כל יומא הוה משמש לרבי (משמש לפניו בסעודה): מאכיל ליה, משקי ליה; כי הוה בעי רבי למיסק לפוריא - הוה גחין קמי פוריא.

אמר ליה: סק עילואי לפוריך!

אמר: לאו אורח ארעא לזלזולי במלכותא כולי האי.

אמר: מי ישימני מצע תחתך לעולם הבא.

אמר ליה: אטינא לעלמא דאיתי?

אמר ליה: אין!

אמר ליה: והכתיב (עובדיה א, יח) [והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום] לא יהיה שריד לבית עשו [כי ה' דבר]?

בעושה מעשה עשו.

תניא נמי הכי: (עובדיה א, יח) [והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום] לא יהיה שריד לבית עשו [כי ה' דבר]; יכול לכל? תלמוד לומר: 'לבית עשו' = בעושה מעשה עשו.

אמר ליה: והכתיב (יחזקאל לב, כט) שָׁמָּה (בגיהנום משתעי קרא) אדום מלכיה וכל נשיאיה [אשר נתנו בגבורתם את חללי חרב המה את ערלים ישכבו ואת ירדי בור]?

אמר ליה: 'מלכיה' ולא 'כל מלכיה', 'כל נשיאיה' ולא 'כל שריה'.

תניא נמי הכי: 'מלכיה' ולא 'כל מלכיה', 'כל נשיאיה' ולא 'כל

שריה': 'מלכיה' ולא 'כל מלכיה' - פרט לאנטונינוס בן אסוירוס;

'כל נשיאיה' ולא 'כל שריה' - פרט לקטיעה בר שלום.

'קטיעה בר שלום' מאי היא?

דהוה קיסרא דהוה סני ליהודאי, אמר להו לחשיבי דמלכותא: מי שעלה לו נימא ברגלו (בשר מת ומצער), יקטענה ויחיה (ויבריא) או יניחנה ויצטער?

אמרו לו: יקטענה ויחיה.

אמר להו קטיעה בר שלום: חדא דלא יכלת להו לכולהו, דכתיב (זכריה ב, י) [הוי הוי ונסו מארץ צפון נאם ה'] כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם [נאם ה']: מאי קאמר?

אלימא דבדרתהון בארבע רוחות, האי 'כארבע רוחות'? 'לארבע

רוחות' מבעי ליה!! אלא: כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות - כך

א"א לעולם בלא ישראל; ועוד: קרו לך 'מלכותא קטיעה'.

אמר לה: מימר שפיר קאמרת, מיהו כל דזכי למלכא (נוצח את המלך בדברים

בושת הוא למלך, ומשפט האיש להשליכו)!

שדו ליה לקמוניא חלילא (בית מלא עפר).

כד הוה נקטין ליה ואזלין, אמרה ליה ההיא מטרוניתא (רומית): ווי

ליה לאילפא (ספינה) דאזלא בלא מכסא [ספימה שלא שלמה את המכס אינה

יכולה להכנס לנמל] (כלומר: אוי לך! הואיל ועליהן אתה נהרג, שלא מלתה את עצמך ותטול חלק

עמהם)!

נפל על רישא דעורלתיה, קטעה; אמר: יהבית מכסי, חלפית ועברית;

כי קא שדו ליה - אמר: כל נכסאי לרבי עקיבא וחביריו.

יצא רבי עקיבא ודרש (שמות כט, כח) והיה לאהרן ולבניו [לחק עולם מאת בני ישראל כי תרומה הוא

ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם לה] מחצה לאהרן ומחצה לבניו [אבל

לרש"י פסוק אחר: ויקרא כד, ט: והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק

עולם; ומפרש רש"י: בלחם הפנים כתיב; וכהן נוטל מחצה, כדאמרין בסדר יומא (דף יז:): 'ינוטל חלה אחת משתי חלות של עצרת וארבע או חמש ממעשה לחם הפנים'; והתם מפרש לה דפלגא היא; והכי נמי השוה אותי נגד כולן: שהזכיר שמי לבד].

יצתה בת קול ואמרה: קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא.

בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה

שנים!

אנטונינוס שמשיה לרבי, אדרכן (שר שבועבדי כוכבים היה) שמשיה לרב.
כי שכיב אנטונינוס - אמר רבי: נתפרדה חבילה (אהבתינו שנקשרה נפש בנפש);
כי שכיב אדרכן - אמר רב:

(עבודה זרה יא, א)
נתפרדה חבילה.

אונקלוס בר קלונימוס איגייר; שדר קיסר גונדא (גדת) דרומאי
אבתריה - משכינהו בקראי, איגייר!
הדר שדר גונדא דרומאי [אחרינא] אבתריה, אמר להו: לא תימרו ליה
ולא מידי!

כי הוו שקלו ואזלו, אמר להו: אימא לכו מילתא בעלמא: ניפיורא
נקט נורא קמי פיפיורא (נוטל ומוליך האבוקה לפני אפיפיור כולן מיני שררה הן זה למעלה
מזה), פיפיורא לדוכסא, דוכסא להגמונא, הגמונא לקומא (מלך); קומא -
מי נקט נורא מקמי אינשי?
אמרי ליה: לא!

אמר להו: הקב"ה נקט נורא קמי ישראל, דכתיב (שמות יג, כא) 'וה' הולך לפניהם
יומם [בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה] - איגייר [כולהו]!
הדר שדר גונדא אחרינא אבתריה, אמר להו: לא תשתעו מידי בהדיה!
כי נקטי ליה ואזלי, חזא מזוזתא [דמנחא אפתחא]; אותיב ידיה
עלה, ואמר להו: מאי האי? אמרו ליה: אימא לן את!
אמר להו: מנהגו של עולם מלך בשר ודם יושב מבפנים ועבדיו
משמרים אותו מבחוץ, ואילו הקב"ה - עבדיו מבפנים והוא משמרן
מבחוץ, שנאמר (תהלים קכא, ח) 'ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם'.
איגייר.

תו לא שדר בתריה.

(בראשית כה, כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך [ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר];
אמר רב יהודה אמר רב: אל תקרי 'גוים' אלא 'גיים' (שני 'גיים' כתיב וקרינן
'גוים'): זה אנטונינוס ורבי (זה בא מעשו וזה בא מיעקב), שלא פסקו מעל
שולחנם לא חזרת (לייטוג"א בלע"ז) ולא קישות ולא צנון (רפנ"א בלע"ז), לא
בימות החמה ולא בימות הגשמים, דאמר מר: צנון מחתך אוכל, חזרת
מהפך מאכל (חיתוך והיפוך מועילין למאכל), קישות מרחיב מעיים.
והא תנא דבי רבי ישמעאל: 'למה נקרא שמן 'קישואין'? - מפני
שקשין לגופו של אדם כחברות?'
לא קשיא: הא ברברבי הא בזוטרי.

יום הלידה ויום המיתה [דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: כל מיתה שיש בה
שריפה - יש בה עבודת כוכבים, ושאין בה שריפה - אין בה עבודת כוכבים]:
מכלל דרבי מאיר סבר לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא שנא מיתה
שאין בה שריפה, פלחי בה לעבודת כוכבים (עושין אותו יום איד קבע כל ימי בנו
העומד תחתיו)!? אלמא (מדלא תלי רבי מאיר טעמא בשריפה) שריפה לאו 'חוקה' היא
(אלמא לאו חק העובדי כוכבים הוא לשם עבודת כוכבים); מכלל דרבנן (דתלו טעמיהו בה)
סברי: שריפה - 'חוקה' היא!?
והא תניא 'שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי' (אינה מדרכי האמורי לחוש
'לא תעשה כמעשיהם' (שמות כג, כד)), 'ואי חוקה היא - אנן היכי שרפינן, והכתיב
(ויקרא יג, א) [כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו]
ובחוקותיהם לא תלכו?

אלא דכולי עלמא שריפה - לאו 'חוקה' היא, אלא חשיבותא היא (מי
ששורפין עליו - מראין שמיתתו חשובה להם; חשיבא להם המיתה ששפרו עלה ופלחי לעבודת כוכבים), והכא
- בהא קמיפלגי: רבי מאיר סבר: לא שנא מיתה שיש בה שריפה ולא
שנא מיתה שאין בה שריפה - פלחי בה לעבודת כוכבים, ורבנן סברי:
מיתה שיש בה שריפה - חשיבא להו ופלחי בה, ושאין בה שריפה - לא
חשיבא ולא פלחי בה.

גופא: שורפין על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי, שנאמר (בצדקיהו) (ירמיהו לד,ה) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים [הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי נאם ה']; וכשם ששורפין על המלכים - כך שורפין על הנשיאים; ומה הם שורפין? - על המלכים מיטתן וכלי תשמישן; ומעשה שמת רבן גמליאל הזקן ושרף עליו אונקלוס הגר שבעים מנה צורי (משמע הכסף שרף; 'צורי' - משקל של צור, והוא כ"ה סלעים, והסלע - ד' דינרים, והדינר הוא משקל זהב קושטנטיני"ה).

והאמרת 'מה הן שורפין עליהם מיטתן וכלי תשמישן'? אימא 'בשבעים מנה צורי' (כלי תשמיש היו שוין שבעים מנה). ומידי אחרינא לא (מפסדינן, אלא כלי תשמישו) ? והתניא 'עוקרין' (עוקרין בהמה: הגידין לבד שעל פרסותיה עוקר וחותר; אפוגרימ"ט בלע"ז) על המלכים ואין בו משום דרכי האמורי' ?!

אמר רב פפא: סוס שרכב עליו (דהוא כלי תשמיש). ובהמה טהורה לא? והתניא 'עיקור שיש בה טריפה' (שהבהמה נטרפת בו אסור לעשותו ואף על פי שאין סופו ליהנות ממנה אסור לגרום לבהמה טריפות בידים) - אסור, ושאין בה טריפה - מותר; ואיזהו עיקור שאין בה טריפה

(עבודה זרה יא, ב)

המנשר פרסותיה (משיר וחותר פרסות שני רגליה) מן הארכובה ולמטה' (אבל מן הארכובה ולמעלה - טריפה, אלמא מדאסור לטרפה - בבהמה טהורה עסקינן, וטהורה - מאי כלי תשמיש איכא) ? תרגמא רב פפא פָּעַגְלָה המושכת בקרון (שיושב בו המלך, דהיינו כלי תשמישו).

יום תגלחת זקנו:

איבעיא להו: היכי קתני: 'יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו' (יום שמגלח זקנו וכן בו ביום הנחת בלוריתו: יום שמגלח זקנו שער ומניח בלורית אפודליץ מאחורי העורף לשם עבודת כוכבים) או דלמא 'יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו' (לסוף שנה שמגלח אותה בלורית לבדה) ?

תא שמע דתניא תרוייהו: 'יום תגלחת זקנו והנחת בלוריתו', 'יום תגלחת זקנו והעברת בלוריתו' (ותרתי מתניתא נינהו, ולא גבי הדדי תניא להו). אמר רב יהודה אמר שמואל: עוד (איד) אחרת יש [להם] ברומי (שאינה שנויה במשנה): אחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם (כנגד עשו), ומרכיבין אותו על אדם חיגר (כנגד יעקב: צולע על ירכו, כלומר: עדיין עשו שולט על יעקב), ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון (והן בגדי חמדות שהיו לעשו), ומניחין לו בראשו קרקיפלו של רבי ישמעאל (רבי ישמעאל כהן גדול, ומהרוגי מלכות היה, ומתוך יפיו - נכנס בלב בת קיסר והפשיט עור פניו וחנטה באפרסמון שתהא מקוימת ולא ישתנה, ועדיין מונח בגיזי רומי), ותלו ליה [בצואריה] מתקל [ד'] [גירסת עין יעקב] [זוזא דפיזא (פז, והוא אבן יקרה עד מאד, ואינו מצוי בעולם), ומחפין את השווקים באינך, ומכריזין לפניו: "סך קירי (קצין) פלסתר (חשבון הקצין כזב [הוא]: נבואת יעקב, שקרא לבניו לאחרית הימים [בראשית מט,א]), שסופן ליגאל - כזב הוא]; אחוה דמרנא (אחיו של אדונינו עשו) זייפנא (זיפן הוא יעקב, שרימה לעשו וחשב ליטול ברכה להיות גביר לאחיו), דחמי (הרואה בשמחה זו עכשיו) - חמי (רואהו), ודלא חמי (ומי שאינו רואה עכשיו) - לא חמי (לא יראה עוד: דעד שבעים שנה אינה נעשית); מאי אהני לרמאה ברמאותיה (ליעקב שרימה את עשו ולקח את ברכתו) ולזייפנא בזייפנותיה"? ומסיימין בה הכי "ווי לדין (לעשו) כד יקום דין (כשיקום יעקב)!"

אמר רב אשי: הכשילן פיהם לרשעים: אי אמרו 'זייפנא אחוה דמרנא' - כדקאמרי; השתא דאמרי דמרנא זייפנא - מרנא גופיה זייפנא הוא! ותנא דידן - מאי טעמא לא קחשיב לה? להאי דאיתא בכל שתא ושתא קחשיב, דליתא בכל שתא ושתא לא קחשיב. הני דרומאי (הני ימי אידיהן דמתניתין אין אסורין אלא לבני רומי), ודפרסאי מאי? מוטרדי וטוריסקי מוהרנקי ומוהרינן (שמות ימי אידיהן קבועות שיש להן בכל שנה); הני דפרסאי ודרומאי; דבבלאי מאי? מוהרנקי ואקנייתי' בחנוני ועשר באדר (בעשרה באדר).

אמר רב חנן בר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב: חמשה בתי עבודת כוכבים קבועין הן (ולקמן מפרש: קבועין כל השנה: שכל ימות השנה עושין עובדיהם יום איד ומקריבין זבחים, ואסורים במשא ובמתן לעולם), אלו הן: בית בל בבבל, בית נבו בכורסי, תרעא (שם עבודת כוכבים) שבמפג ('מפג' שם העיר), צריפא שבאשקלון, נשרא שבערביא. כי אתא רב דימי - הוסיפו עליהן: יריד שבעין בכי, נדבכה שבעכו. איכא דאמרי: נתברא שבעכו (הכי גרסינן; ואית דאמרי איפכא - הני תרי לישני). רב דימי מנהרדעא מתני איפכא: יריד שבעכו נדבכה שבעין בכי.

אמר ליה רב חנן בר רב חסדא לרב חסדא: מאי 'קבועין הן'? אמר ליה: הכי אמר אבוה דאימך: קבועין הן לעולם: תדירא: כולה שתא פלחי להו.

אמר שמואל: בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד (בגולה אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם, שביניהם אנו יושבין, ופרנסתנו מהן; ועוד משום יראה). ויום אידם נמי מי אסיר? והא רב יהודה שרא ליה לרב ברונא לזבוני חמרא, ולרב גידל לזבוני חיטין בחגתא דטייעי (יום לשנה מתקבצין כל סוחרי העיר לאכול ולשתות ולחוג לשם עבודת כוכבים פלונית, וכאן קורין קופנדרי"א)? שאני חגתא דטייעי, דלא קביעא (אין חוששין לה כל כך אם אין עושין לה בכל שנה).

משנה:

עיר שיש בה עבודת כוכבים (שיום איד יש לבני העיר היום לעבודת כוכבים שבעיר) - חוצה לה מותר (לשאת ולתת עם היושבין חוץ לעיר, שאין נמשכין אחר אותה עבודת כוכבים, שכן מנהג: זה עובד את שלו וזה עובד את שלו, ויום איד של אלו אינו ביום איד של אלו); היה חוצה לה עבודת כוכבים (כלומר: עבודת כוכבים שהיום עובדין ליראה שלהם) - תוכה [לה] מותר (שאינ בני העיר עובדין לאותה יראה); מהו לילך לשם (לאותה העיר ביום עבודת כוכבים שלהם לספר עם אחד מבני העיר)? בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום (שאינ דרך יוצאה מאותה העיר לילך לעיר אחרת, ודרך הכבושה מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה) - אסור (אסור לילך שם מפני חשד: שנראה כמהלך לעובדה); ואם היה יכול להלך בה למקום אחר (ואם דרך מסלול זה הולך גם לעיר אחרת) - מותר (דהרואה אומר "למקום אחר הולך").

גמרא:

היכי דמי 'חוצה לה' (כמה יהא רחוק אותו שוק שחוצה לה מן העיר ויהא מותר לשאת ולתת עם יושביו)?

אמר רבי שמעון בן לקיש משום רבי חנינא: כגון עטלוזא של עזה ('עטלוזא' = שוק של בהמה, כמו 'איטליז', דתנן נמשנה תמורה פ"ג מ"ה) (בכורות דף לא). 'שוחטין באיטליז ונמכרין באיטליז'; עזה = עיר של פלשתים, והיה בה עבודת כוכבים והיה חוצה לה ישוב סמוך לעיר מאד). ואיכא דאמרי בעא מיניה רבי שמעון בן לקיש מרבי חנינא: עטלוזא של עזה (דסמוכה לעיר מאד) מהו (מי שרי מתניתין כהאי גוונא או לא)? אמר ליה: לא הלכת לצור מימין (עיר שישראל ועובדי כוכבים דרין בה), וראית ישראל ועובד כוכבים

(עבודה זרה יב, א)

ששפתו שתי קדירות על גבי כירה אחת (שפיתת קדירה: כשמניחין אותה אצל האור על גבי כירה קרי 'שפיתת', לשון 'שפות הסיר' (יחזקאל כד, ג)). ולא חשו להם חכמים (אף על פי שסמוך איסור אצל היתר מאד)? (הכא נמי: אף על פי שבני העיר האסורין סמוכין לבני חוצה לה שאין להם עבודת כוכבים היום - לא חשו)!

מאי 'לא חשו להם חכמים' (מאי לא חשו איכא למימר בשתי קדירות דלילף הכא דכוותה)? אמר אביי: משום בשר נבילה (ואף על גב דאיכא למיחש לאיסור דאורייתא): לא אמרינן דלמא מהדר אפיה ישראל לאחוריה, ושדי עובד כוכבים נבילה בקדירה (לא חשו לאחוזקי איסור בקדירות מן הספיקא); דכוותה הכי נמי לא חשו להם

חכמים משום דמי עבודת כוכבים (לא מחזקין דמי עבודת כוכבים בידי עובדי כוכבים שבחוצה לה, דנימא: אסור למכור להם בהמה, שדמים הללו שהוא מקבל מהן מחמת בהמה זו - דמי עבודת כוכבים הן, שהבהמה היום לצורך בני תוכה [של העיר] היא, ונקרבים היום לעבודת כוכבים, והוא איסור דאורייתא, מ'לא ידבק בידך מאומה וגו' (דברים יג, ח), וכל שכן היכא דידעינן דמִשָּׁל חוצה לה הן; דלספק איסורא דרבנן - לא חיישינן, דנימא דלמא האי גברא שייך בתר בני תוכה, והוי היום יום אידו, ועבר האי גברא אדרבנן: דאסרי לישאל לשאת ולתת עמם ביום אידו) .

רבא אמר: (האי 'לא חשו' - לאו לבשר נבילה קאמר, דנילף מינה דכוותה דלא ניהוש לדמי עבודת כוכבים, דהא לא דמי: דהתם לית הנאה לעובד כוכבים דנישדי נבילה לקדירה: דמיסתפי דאי חזי ליה ישראל - תבע ליה בדינא! אבל הכא - מתכוין עובד כוכבים לעשות רצון חבריו!) (אלא) **מאי 'לא חשו להם חכמים'?** (הכי קאמר: לא חשו להם חכמים) **משום בישולי עובדי כוכבים** (דלמא סמיך ישראל לעובד כוכבים לבשליה, וקאכיל בשולי עובדי כוכבים - דרבנן), **דכוותה הכי נמי** (היכא דפשיטא דדמים הללו - מתוך תיבתו לקחם, וליכא למיחש לאיסורא דאורייתא) **לא חשו להם חכמים** (לא חשו חכמים לספק איסורא דרבנן) **משום יום אידם** (למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה, ושקיל וטרי האי ישראל בהדיה ביום אידו) .

רבה בר עולא אמר: (ביום אידם של בני עזה - לא שרא רבי חנינא לשאת ולתת עם בני עטלוזא, ולא דמי לשתי קדירות: דהתם ליכא למיחש משום בישולי עובדי כוכבים מכי חתי ישראל חדא זימנא בגחלים; אבל הכא איכא למיחש דלמא האי עובד כוכבים שייך בתר בני תוכה הואיל וסמוכה לה, ומתניתין, דקתני ד'חוצה לה מותר' - לאו בסמוכה כולי האי קאמר, ורבי חנינא - לפני אידיהו הוא דשרי) (והכי קאמר: **לא חשו להם חכמים משום צינורא**) (לא חשו להם חכמים לשמא נתזא צינורא מתוך קדירת עובד כוכבים לתוך קדירת ישראל, הואיל ואיסור קל הוא: חדא דלא שכית, ועוד: דאי נמי שכית - בטיל ברובא), **דכוותה הכי נמי לא חשו להם חכמים משום לפני אידיהן** (לא חשו לאיסור חוצה לה של בני עזה, ואף על פי שסמוכה לה ממש) .

מהו לילך לשם [בזמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור; ואם היה יכול להלך בה למקום אחר - מותר] :

תנו רבנן: 'עיר שיש בה עבודת כוכבים' (כל היכא דתני 'שיש בה עבודת כוכבים' - משמע שהיום עובדין ליראה שלהם) - **אסור ליכנס לתוכה** (משום חשד, דאמרי: איהו נמי אזיל למפלח), **ולא מתוכה לעיר אחרת** - **דברי רבי מאיר**; **וחכמים אומרים:** **כל זמן שהדרך מיוחדת לאותו מקום - אסור; אין הדרך מיוחדת לאותו מקום - מותר;**

ישב לו קוץ (נתחב לו קוץ ברגלו) **בפני עבודת כוכבים** - **לא ישחה ויטלנה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים; ואם אינו נראה (מפרש לקמן) - מותר;**

נתפזרו לו מעותיו בפני עבודת כוכבים - **לא ישחה ויטלם, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים; ואם אינו נראה - מותר;** [ותוספתא פ"ז משנה ג] **מעין המושך לפני עבודת כוכבים** - **לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים; ואם אינו נראה - מותר;** [גם זה שם] **פרצופות המקלחין מים** (פרצופות אדם חלולין, ונכנס סילון מים לאחוריהם לתוכן, ויוצאין דרך פיהם) **לכרכין** (גירסת רש"י: בכרכים) (דרך יושבי כרכים להתנהג בגדולה, להכי נקט 'כרכים') **לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים;**

כיוצא בו לא יניח פיו על סילון (צינור מחובר בקרקע) **וישתה מפני הסכנה** (שלא יבלע עלוקה שנשנ"א בלע"ז) .

מאי 'אינו נראה'? **אילימא 'דלא מתחזי'** (שאין אדם רואהו) - **והאמר רב יהודה אמר רב:** 'כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין' (דבר המותר, ואסרוהו מפני מראית העין: שהרואהו חושדו בדבר עבירה) - **אפילו בחדרי חדרי אסור** (במקום שאין אדם רואה אסרוהו) '!!' .

אלא אימא: 'אם אינו נראה כמשתחוה לעבודת כוכבים (שפונה אחריו או צידו לצד עבודת כוכבים) - מותר' ;

וצריכא: **דאי תנא 'קוץ'** - **משום דאפשר למיזל קמיה** (עד שיעבור מכנגד עבודת כוכבים) **ומשקליה, אבל מעות** - **דלא אפשר** - **אימא לא;** **ואי תנא 'מעות'** - **דממונא, אבל קוץ** - **דצערא** - **אימא לא;** **ואי תנא הני תרת-י משום דליכא סכנה, אבל מעיין** - **דאיכא סכנה:** **דאי לא שתי מיית (בצמא) - אימא לא; - צריכא.**

(עבודה זרה יב, ב)

'פרצופות' למה לי (הא תנא 'מעייך' דאיכא סכנת צמא וקא אסר) ? משום דקבעי למיתני 'כיוצא בו' לא יניח פיו על גבי הסילון וישתה מפני הסכנה (דגבי מעייך תנא 'שחייה' ולא תנא הנחת פה; הלכך לא שייך למיתני 'כיוצא בו' גביה, אבל בפרצופות תנא הנחת פה, ושייך למיתני גביהו 'כיוצא בו': דאסור נמי הנחת פה: דאילו לשחות ולשתות בידו - ליכא סכנתא, דבדיק להו בידיה) .

מאי 'סכנה' ?

עלוקה .

תנו רבנן: לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים לא בפיו ולא בידו אחת (ממהר וחורק בפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבו בידו ויעיין) ; ואם שתה - דמו בראשו, מפני הסכנה .

מאי 'סכנה' ?

סכנת עלוקה .

מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: הבולע נימא של מים (היא עלוקה) - מותר להחם לו חמין (מים חמים לשתות) בשבת (דסכנת נפשות היא, כדקתני בברייתא 'דמו בראשו') ; ומעשה באחד שבלע נימא של מים והתיר רבי נחמיה להחם לו חמין בשבת .

אדהכי והכי (בתוך זמן שמחממין לו המים) אמר רב הונא בריה דרב יהושע: ליגמע חלא (ישקוהו חומץ שלא ימהר למות) .

אמר רב אידי בר אבין: האי מאן דבלע זיבורא (צירעה) - מחייא לא חיי; מיהו לשקיה רביעתא דחלא שמגז (חומץ חזק איגר"א בלע"ז), אפשר דחיי פורתא עד דמפקיד אביתיה .

תנו רבנן: לא ישתה אדם מים בלילה, ואם שתה דמו בראשו, מפני הסכנה (לא גרס הכא 'לא מן הנהרות ומן האגמים', דהוא הדין נמי מן הכלים) .

מאי סכנה ?

סכנת שברירי (שד הממונה על מכת סנוירים; 'סנוירים' תרגומו 'שברירי' (בראשית יט, יא)) ;

ואם צחי - מאי תקנתיה ?

אי איכא אחרינא בהדיה - ליתרייה (יקיצנו משנתו) ולימא ליה "צחינא מיא" ; ואי לא - נקרקש בנכתמא אחצבא (יקשקש בכיסוי החצבא על החצב, דלידמי כגבא בהדיה), ונימא איהו לנפשיה "פלניא בר פלניא": אמרה לך אימך אזדהר משברירי ברירי רירי רירי בכסי חירוי" (לחש הוא, ומתמעט והולך מִשְׁשֵׁם השד: כאשר הוא שומע מיעוט תיבות אות אחר אות עד 'ריר'; וכן הוא הלחש להבריחו משם) .

משנה :

עיר שיש בה עבודת כוכבים (ודרך העובדי כוכבים להיות להם יום שוק ויריד ביום אידם), והיו בה חנויות מעוטרות (וסימן הוא להם, שאותן חנויות - של עבודת כוכבים הם: ליטול מהם מכס) ושאינן מעוטרות; זה היה מעשה בבית שאן, ואמרו חכמים: המעוטרות אסורות (מפרש בגמרא), ושאינן מעוטרות מותרות (דבאותן שאין מעוטרות - לא שקלי מינייהו מכסא לעבודת כוכבים, ולא מטיא לעבודת כוכבים הנאה מינייהו; ואי משום ד'נושא ונותן ביום אידם' - הני מילי לזבוני להו, דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לעבודת כוכבים; אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודי, אבל למזבן מינייהו דבר המתקיים - שרי: דסתם מוכר עצב הוא) .

גמרא :

אמר רבי שמעון בן לקיש: לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס (של תקרובת עבודת כוכבים, והוא סימן להם שחנויות הללו של עבודת כוכבים הן), דקא מתהני מריחא (וורד והדס - דרך לשטחן לפני עבודת כוכבים, ואסורין משום 'תקרובת עבודת כוכבים'), אבל מעוטרות בפירות - מותרות (מותרין ליקח מהן, ואף על גב דמטיא הנאה לעבודת כוכבים - בהנך זביני לית לן בה, כדמפרש: במהנה מותר) ;

מאי טעמא ?

דאמר קרא (דברים יג, ו) [לא ידבק בידך מאומה מן החרם] למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך; נהנה - הוא דאסור,

(עבודה זרה יג, א)

אבל מהנה שרי!

ורבי יוחנן אמר: אפילו מעוטרות בפירות נמי אסור, קל וחומר: נהנה אסור, מהנה לא כל שכן (והא מהנה הוא: שהחנונין שבתוכן - סוחרי מעות של כומרים הן; אי נמי הוא יהיב ליה לבעל המעות מסחורתו שעושה שם, ומטיא להו הנאה; אבל שאינן מעוטרות - לאו דכומרים הן)!

מיתיבי: 'רבי נתן אומר: יום שעבודת כוכבים מנחת בו את המכס - מכריזין ואומרים: "כל מי שנוטל עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו לכבוד עבודת כוכבים - יניח לו את המכס, ואם לאו - אל יניח לו את המכס", יהודי שנמצא שם - מה יעשה? יניח? נמצא נהנה (מן הריח של עשבים או של בשמים)! לא יניח? נמצא מהנה (נותן מכס)! מכאן אמרו: הנושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים: בהמה - תיעקר; פירות כסות וכלים - ירקבו; מעות וכלי מתכות - יוליכם לים המלח; ואיזהו 'עיקור'? - המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה (אבל עיקור שתטרף בו - אסור לעשות כן בידים בבהמה, ואע"פ שהיא אסורה בהנאה).

קתני מיהת 'יניח? נמצא נהנה! לא יניח? נמצא מהנה'!!
אמר רב מרשיא בריה דרב אידי: קסבר רבי שמעון בן לקיש: פליגי רבנן עליה דרבי נתן, ואנא דאמרי כרבנן, דפליגי עליה; ורבי יוחנן סבר: לא פליגי.

ולא פליגי? והא תניא [תוספתא עבודה זרה פ"א מ"ג]: 'הולכין ליריד של עובדי כוכבים ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות בתים ושדות וכרמים וכותב (שטרות) ומעלה בערכאות שלהן (מקום גדוליהן ושופטיהן ומעלה שטרותיו לפניהם לחתום ואף על פי שכבוד ותפארת היא להם ואיכא למימר דאזיל ומודה) מפני שהוא כמציל מידם (שמתוך כך יהיו לו עדים ומסייעין להציל מן העוררין); ואם היה כהן - מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם; וכשם שמטמא בחוצה לארץ - כך מטמא בבית הקברות -

'בבית הקברות' סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא!!
אלא: בית הפרס (שדה שנחרש בה קבר [ולא מוצאים אותו]), דרבנן (וחשו חכמים עד מאה אמות דלדלה מחרישה את כתיית העצמות, ושמא יעבור על עצם כשעורה ויסיטנו);

- ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה;

אמר רבי יהודה: אימתי? - בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד - אינו מטמא.

רבי יוסי אומר: אפילו בזמן שמוצא ללמוד - יטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל. אמר רבי יוסי: מעשה ביוסף הכהן, שהלך אחר רבו לצידן (לחוצה לארץ וארץ העמים מטמא מדרבנן בבית הפרס) ללמוד תורה' [עד כאן התוספתא], ואמר רבי יוחנן 'הלכה כרבי יוסי' - אלמא פליגי (ומדאיירי רבי יוחנן - שמע מינה שמינעא ליה לרבי יוחנן הך מתניתא, ולוקחין מהן בהמה' פליגא אדרבי נתן)!!

אמר לך רבי יוחנן: לעולם לא פליגי, ולא קשיא: כאן בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא מיניה (מן הלוקח, ונמצא מהנה), כאן בלוקח מבעל הבית, דלא שקלי מיכסא מיניה.

אמר מר: 'בהמה תיעקר', והא איכא צער בעלי חיים?

אמר אביי: אמר רחמנא (ביהושע [י"א, כתיב]): (ויאמר ה' אל יהושע אל תירא מפניהם כי מחר כעת הזאת אנכי נתן את כלם חללים לפני ישראל) את סוסייהם תעקר (ואת מרכבתיהם תשרף באש) (אלמא מותר לרדותן בכך)!

אמר מר: 'ואיזהו עיקור? מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה'; ורמינהי: אין מקדישין ואין מחרימין (קסבר סתם חרמים לבדק הבית דפלוגתא היא [בערכין] (דף כח:)) וכיון דהשתא ליכא בית המקדש אתי בהו לידי תקלה דמתהני מהקדש ומעילה) ואין מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחרים והעריך, בהמה - תיעקר, פירות כסות וכלים

(עבודה זרה יג, ב)

- ירקבו, מעות וכלי מתכות - יוליכם לים המלח, ואיזהו 'עיקור' ?
- נועל דלת בפניה (ואין לה מה תאכל) והיא מתה מאיליה' ! ?
אמר אביי: שאני התם, משום בזיון קדשים (דאי אמרת 'תיעקר' - אינה מתה מהרה, נראה בזיונה לזמן מרובה).

ונשחטיה מישחט (דאי משום שחוטי חוץ - אבדק הבית לא מיחייב, וכדתניא [בשני שעירים] (יומא דף סג:) 'שומע אני אפילו קדשי בדק הבית שנקראו קרבן וכו') ?
אתו בהו לידי תקלה (לאכלה).
ולישויה גיסטרא (יחתכנה לשנים: הא ליכא בזיון קדשים, דמתה מהר; ותקלה ליכא, דלא אכלי מינה) ?

אמר אביי: אמר קרא: (דברים יג, ג) ונתצתם את מזבחותם [ושברתם את מצבתם ואשריהם ושרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא] [פסוק ד] לא תעשון כן לה' אלהיכם; רבא אמר: מפני שנראה כמטיל מום בקדשים.
'נראה' ? מום מעליא הוא ! ?

הני מילי (הוא דהוי מטיל מום גמור, ואסור משום 'כל מום לא יהיה בו' [ויקרא כב, כא]) בזמן שבית המקדש קיים (דקרינא ביה 'תמים יהיה לרצון' [ויקרא כב, כא]), דחזי להקרבה; (אבל) השתא דלא חזי להקרבה ('נראה בעל מום' הוא), - לית לן בה (ולא אסור מדאורייתא); (לרבא פריך, דאמר 'נראה כמטיל מום', כלומר: מדרבנן הוא דאסור): וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאף על גב דלא חזי להקרבה - אסור (אמאי לא עבר מדאורייתא משום דלא חזי להקרבה? הרי מטיל מום בבעל מום, דמעיקרא לא חזי להקרבה, ופליגי ביה תנאי בבכורות (דף לג:) גבי בכור שאחזו דם, ואיכא למאן דאמר אסור להקז, אפילו הוא מת, משום 'לא יהיה בו מום', והוה ליה למיתני 'מפני שמטיל מום בבעל מום', ואמאי תנא 'נראה' ! ?
בעל מום, נהי דלא חזי לגופיה - לדמי חזי (לחללו באחר, ומקריב חלופי, וקרינא בו 'תמים יהיה לרצון' [ויקרא כב, כא] משום חלופי), לאפוקי הכא: דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי (השתא כשאין בית המקדש קיים, דשום בהמה לא חזיא, לא לגופה ולא לדמי; הלכך 'נראה' בעלמא הוא, ולא מיתסר מדאורייתא אלא מדרבנן).

אשכחיה רבי יונה לרבי עילאי דקאי אפיתחא דצור, אמר ליה: קתני 'בהמה תיעקר'; עבד (לקח שם עבד) מאי (לרבי נתן - מה יעשה לו? יעקרו או לא) ? עבד ישראל לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי עבד עובד כוכבים - מאי ?

אמר ליה: מאי קא מיבעיא לך? תניא [תוסתא בבא מציעא פ"ב מ"ג] 'העובדי כוכבים והרועי בהמה דקה (הן ישראל והן גזלנים - הרי הן כעובדי כוכבים) [##] אולי צ"ל הן ישראל והן עכו"ם - הרי הן כגזלנים] - לא מעלין (אותן מן הבור אם נפלו לתוכה, אלא יניחם וימותו) ולא מורידין (אותן לבור להמית אותן בידיים) ' (אלמא עבד עובד כוכבים - אסור להמיתו בידיים).

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: קתני (לרבנן דפליגי עליה דרבי נתן) 'לוקחין מהן בהמה עבדים ושפחות'; עבד ישראל או דלמא אפילו עבד עובד כוכבים ?

אמר ליה: מסתברא עבד ישראל, דאי עבד עובד כוכבים - למאי מיבעי ליה (כלומר: מאי מצוה יש כאן דנשרי ליה) ?

כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש: אפילו עבד עובד כוכבים: מפני שמכניסו תחת כנפי השכינה.

אמר רב אשי: אטו בהמה - מאי מכניס תחת כנפי השכינה איכא? אלא משום מעוטייהו (שממעט העובדי כוכבים ומלדלן: שלוקח בהמתם שמשתמשין בהן) - והכי נמי דממעטי שרי.

רבי יעקב זבין סנדלא (ביריד של עבודת כוכבים לקח סנדל מן העובד כוכבים); רבי ירמיה זבין פיתא.

אמר ליה חד לחבריה: יתמא (בלא דעת) ! עבד רבך הכי (לעשות סחורה בשוק של עבודת כוכבים, דשקלי מיניה מכסא ומהנה) ?

אמר ליה אידך: יתמא ! עבד רבך הכי ?

ותרוייהו - מבעל הבית זבון, וכל חד וחד סבר חבראי מתגר זבן, דאמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: לא שנו אלא בלוקח מן התגר, דשקלי מיכסא מיניה, אבל בלוקח מבעל הבית - דלא שקלי מיניה מיכסא - מותר.

אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: אילמלא היה רבי יוחנן הא זימנא באתרא דקא שקלי מיכסא אפילו מבעל הבית (דשקלי מכסא מבעלי בתים) - הוה אסר (הוה אסר ליקח אפילו מבעל הבית; והשתא דרבי ירמיה קים לן דשקלי מבעלי בתים), אלא אינהו היכי זבון?

מבעל הבית שאינו קבוע (ולא מסיק מוכסי אדעתייהו למיגבי מינייהו, דלא תגר ולא בעל הבית קבוע) זבון.

משנה:

אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים (דלצורך עבודת כוכבים קבעי לה): אצטרוכלין, ובנות שוח, ופטוטרות, ולבונה, ותרנגול הלבן (הכלל מפרש בגמרא).

רבי יהודה אומר: מותר למכור לו תרנגול לבן בין התרנגולין (לקח עובד כוכבים מירשאל תרנגולים הרבה - מותר למכור ביניהם תרנגול לבן, דכיון דשקיל מיניה אחריני - לאו לעבודת כוכבים קא בעי להו), ובזמן שהוא בפני עצמו - קוטע את אצבעו ומוכרו לו, לפי שאין מקריבים חסר לעבודת כוכבים; ושאר כל הדברים - סתמן מותר ופירושן אסור ('סתמן' ו'פירושן' מפרש בגמרא).

רבי מאיר אומר: אף דקל טב וחצב ונקלס אסור למכור לעובדי כוכבים.

(עבודה זרה יד, א)

גמרא:

מאי 'איצטרוכלין'? תורניתא (מין ארז, והיא 'שטה', כדאמר בראש השנה (דף כג.)) ? ורמינהו: 'הוסיפו עליהן (לענין שביעית) אלכסין ואיצטרוכלין מוכססין ובנות שוח', ואי סלקא דעתך איצטרוכלין = תורניתא, תורניתא מי איתא בשביעית? והתניא: 'זה הכלל: כל שיש לו עיקר - יש לו שביעית, וכל שאין לו עיקר (להתקיים בארץ בימות הגשמים, כגון קישואין ודילועין וכיוצא בהן) - אין לו שביעית (ומותר לעשות מהן סחורה, ואינו מצווה להפקירן) !' ?

אלא אמר רב ספרא: פירי דארזא (גלג'ט [בלוטיס]); וכן כי אתא רבין אמר רבי אלעזר: פירי דארזא.

בנות שוח:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: תאיני חיוראתא.

ופטוטרות:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: בפטוטרותיהן שנו ('פטוטרות' דמתניתין - לאו מין הוא באפי נפשיה, אלא הכי קאמר: אין מוכרין להן כל אלו איצטרוכלין ובנות שוח בעוקציהן, לפי שתולין אותן בפני עבודת כוכבים, ודרכן לעובדן בכך).

לבונה:

אמר רבי יצחק אמר רבי שמעון בן לקיש: לבונה זכה (מין לבונה היא) תנא; ומכולן מוכרין להן חבילה; וכמה חבילה פירש רבי יהודה בן בתירא: אין 'חבילה' פחותה משלשה מנין (משקל שלשת מנין, דהא - ודאי לסחורה קא מכין).

וליחוש דלמא אזיל ומזבין לאחרני ומקטרי?

אמר אביי: א'לפני' מפקדינן (על 'לפני עור' אנו מצווין: שלא ליתן מכשול בדבר האסור לו, וכל הני דאסרינן לזבונן להו - משום 'לפני עור לא תתן מכשול' [ויקרא יט, ד] דבן נח מזהר על עבודת כוכבים), אלפני דלפני (כגון הכא: דהאי ודאי לאו לעבודת כוכבים קבעי, ומשום דלא ליזדבן איהו לאחרני ומקטרי) - לא מפקדינן (למיסר).

ותרנגול לבן :

אמר רבי יונה אמר רבי זירא אמר רב זביד, ואיכא דמתני אמר רבי יונה אמר רבי זירא: "תרנגול למי?" - מותר למכור לו (לעבוד כוכבים) תרנגול לבן (כיון דלא אידכר 'לבן' - לאו לעבודת כוכבים קבעי); "תרנגול לבן למי?" - אסור למכור לו תרנגול לבן.

תנן: 'רבי יהודה אומר: מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין' - היכי דמי? אילימא דקאמר "תרנגול לבן למי? תרנגול לבן למי?" (ואמר ליה ישראל: לא מזבנינא לך אלא בהדי אחרינא) - אפילו בין התרנגולין נמי לא (דהא גלי דעתיה דלעבודת כוכבים קבעי ליה, וניחא ליה דליזבון שאר התרנגולין בשביל הלבן) ! אלא - לאו דקאמר "תרנגול למי? תרנגול למי?" ואפילו הכי לרבי יהודה בין התרנגולין אין, בפני עצמו לא, ולתנא קמא אפילו בין התרנגולין נמי לא!?

אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן (מתניתין, דלרבי יהודה בפני עצמו לא, ולתנא קמא לגמרי אסור)? - כגון דאמר זה וזה (כגון דמעיקרא אדכר 'לבן' ו'שחור' ו'אדום'; הלכך לבן לרבי יהודה בפני עצמו אסור, כיון דמעיקרא אדכר, והשתא שקיל לבן ואזיל ליה - מעיקרא נמי איכיון ללבן, והאי דאדכר 'שחור' - אינרומי אעריס: דידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה - לא זבין ליה ישראל, ובין התרנגולין מותר: דמיגו דשחור לאו לעבודת כוכבים - לבן נמי לאו לעבודת כוכבים; ורבנן - אפילו בין תרנגולין נמי אסור, הואיל דקתבע לבן; ומיהו 'תרנגול' סתמא - בין לרבי יהודה בין לרבנן - מותר למכור לו תרנגול לבן, כרבי זירא).

תניא נמי הכי (כדתרצא רב נחמן דבאומר זה וזה פליגי): אמר רבי יהודה: אימתי (תרנגול לבן אסור למכור)? בזמן שאמר "תרנגול זה לבן (מכור לי)" (והאי 'זה' לאו דוקא), אבל אם אמר "זה וזה" - מותר (אינו מותר למכור לו אלא שניהם יחד; אלמא רבי יהודה בדאמר "זה וזה" קאי, ומשום הכי בפני עצמו - לא, הואיל ואמר "לבן"; ומדברי יהודה נשמע לרבנן); ואפילו אמר "תרנגול זה (לָבָן)", (אם היה) עובד כוכבים שעשה משה לבנו, או שהיה לו חולה בתוך ביתו - מותר (דלסעודתו קבעי ליה משום נוי, ולחולה נמי קבעי ליה משום רפואה).

>והתניא< [והתנן] עובד כוכבים שעשה משה לבנו אינו אסור (לשאת ולתת עמו) אלא אותו היום (משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים ואזיל השתא ומודה) ואותו האיש בלבד! - אותו היום ואותו האיש מיהא אסור!?

אמר רב יצחק בר רב משרשיא: בטוויג (האי משה דקתני 'מותר למכור לו תרנגול לבן' - לאו במשה חופת בנו, דהא ודאי לתקובת עבודת כוכבים קבעי ליה, אלא במשה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה, וקורין קמפוריש"א: דלא חשיב כולי האי שיקריבו לעבודת כוכבים).

תנן 'ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור' - מאי 'סתמן' ומאי 'פירושן'? אילימא סתמא דקאמר "חיטי חורתא" - פירושן דקאמר "לעבודת כוכבים" -

(עבודה זרה יד, ב)

לא 'סתמן' צריכא למימר דמזבנינן (דלא תנינן אלא 'תרנגול לבן' אבל חיטי חורתי מותר), ולא 'פירושן' צריכא למימר דלא מזבנינן! אלא: 'סתמן' - דקאמר "חיטי", 'פירושן' - דקאמר "חורתא"? מכלל דתרנגול - אפילו סתמן נמי לא (וקשיא לרבי זירא, דאמר "תרנגול למי" מותר למכור לו תרנגול לבן)!?

אמרי: לעולם 'סתמן' - דקאמר "חיטי חורתא", 'פירושן' = דקאמר "לעבודת כוכבים", ופירושן אצטריכא ליה: סלקא דעתך אמינא האי גברא לאו לעבודת כוכבים קא בעי (דהא אין דרך חיטין להקריב לעבודת כוכבים), אלא מיבק (קשור) הוא דאביק בעבודת כוכבים (ואילו קונין מידו שום חפץ לצורך עבודת כוכבים - היה נותנה בזול, מתוך שהוא אדוק לעבודת כוכבים), וסבר: "כי היכי דההוא גברא אביק ביה (כי היכי דאביקנא בה, ויהיבנא כל מידי דאית לי בזול לצורך עבודת כוכבים) - כולי עלמא נמי אביקו (נמי אדוקין בה), (סבר): אימא הכי (אימא "לעבודת כוכבים קבעינא") כי היכי דליתבו לי (ויהבו לי בזול)" (ומיהו אין לבו לעבודת כוכבים, ולישתרי) - קא משמע לן.

בעי רב אשי: "תרנגול לבן קטוע (רגל) - למי?" - מהו למכור לו תרנגול לבן שלם? מי אמרינן מדקאמר "קטוע" - לאו לעבודת כוכבים

קבעי? או דלמא איערומי קא מערים (דידע הוא שאין קטוע מצוי, וימכרו לו שלם, אלא להוציא מלבם: שלא יבינו שלצורך עבודת כוכבים הוא תובע קטוע)?
 אם תימצא לומר האי איערומי הוא דקא מערים, "תרנגול לבן למי?
 תרנגול לבן למי?" ויהבו ליה שחור ושקל (כלומר: כשמוכרין לו שחור לבדו שקיל ליה, ואלבא דרבי יהודה מיבעיא ליה הכי, ולא לרבנן: דרבנן - אפילו בין התרנגולים אסרי), ויהבו ליה אדום ושקל - מהו למכור לו לבן? מי אמרינן כיון דיהבו שחור ושקל אדום ושקל - לאו לעבודת כוכבים קא בעי? או דלמא איערומי קא מערים?
 תיקו.

רבי מאיר אומר: אף דקל [טב וחצב ונקלס אסור למכור לעובדי כוכבים]:
 אמר ליה רב חסדא לאבימי: גמירי דעבודת כוכבים דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הויין, ואנן - חמשה תנן, ולא ידעינן מאי קאמרינן ומאי קשיא, דקתני: 'רבי מאיר אומר: אף דקל טב' ('דקל טב' ו'דקל ביש' - שני מיני דקלים הם), חצב ונקלס אסור למכור לעובדי כוכבים' דקל טב הוא דלא מזבנינן, הא דקל ביש מזבנינן? והתנן: אין מוכרין להם במחור לקרקע (כדמפרש לקמן (דף כז.)): משום דכתיב 'לא תחנם' (דברים יב, י) - לא תתן להם חנייה בקרקע)!!

אמר ליה מאי 'דקל טב'? - פירות דקל טב; וכן אמר רב הונא:
 'פירות דקל טב, חצב, קשבא (מין תמרים, כמו (מגילה יז.)) 'מלא טסקא דקשבי'; ואית דאמר היינו חצובה שבו תיחם יהושע את הארץ (ב"ב דף נו.), ועשב נאה הוא), נקלס.
 כי אתא רב דימי אמר רבי חמא בר יוסף: קורייטי (מין פירות; ויש אומרים עפרורית קרטי לבונה, ואינו נראה: דאם כן - אמאי לא ידעי?).
 אמר ליה אביי לרב דימי: תנן 'נקלס' ולא ידעינן מהו, ואת אמרת 'קורייטי' ולא ידעינן - מאי אהנית לן?
 אמר ליה: אהנאי לכו דכי אזלת התם (לארץ ישראל), אמרת להו 'נקלס' ולא ידעי, אמרת להו 'קורייטי' וידעי וקא מחו לך.

משנה:
 מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים (כגון מקום שלא נחשדו על הרביעה והכי מפרש לה בגמרא) - מוכרין;
 מקום שנהגו שלא למכור - אין מוכרין;
 ('ואל ישנה אדם מפני המחלוקת' לא גרס לה הכא, אלא בפסחים (דף נ.) גרס לה.)
 ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה (מפני שמיחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת), עגלים וסייחים שלמין ושבורין (ואפילו שבורים שאינן ראויין למלאכה גזרו בהו רבנן: דלמא אתי לאחלופי, ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראויין למלאכה, ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנסינוי, כדמפרש טעמא בגמרא).
 רבי יהודה מתיר בשבורה, ובן בתירא מתיר בסוס (שאין מלאכתו אלא לרכיבה, ורכיבה - שבות היא, ולא מלאכה, משום ד'חי נושא את עצמו' לא איכפת לן אי אתי להשאילו ולהשכירו).

גמרא:
 למימרא דאיסורא ליכא, מנהגא הוא דאיכא: היכא דנהיג איסור - נהוג, היכא דנהיג היתר - נהוג? ורמינהי: 'אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים מפני שחשודין על הרביעה' (ואיכא משום 'לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד) דבני נח נצטוו על הרביעה, דכתיב (בראשית ב, כד) 'והיו לבשר אחד' יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד (סנהדרין דף נח.))!
 אמר רב: מקום שהתירו למכור - התירו לייחד (כלומר: יחוד נמי במנהגא תליא מילתא, ו'מקום שנהגו למכור' דקתני מתניתין - כגון במקום שאין חשודין על הרביעה, לפיכך התירו לייחד);
 מקום שאסרו לייחד - אסרו למכור (כדקתני 'אין מעמידין' - מיירי במקום שחשודין על הרביעה, שמנהגם בכך, ולפיכך אסורין למכור; והכל הולך אחר המנהג, ולא קשיא: הא דלא קאמר נמי כי האי לישראל 'מקום שאסרו למכור אסור לייחד' כי היכי דקאמר 'מקום שהתירו למכור התירו לייחד' משום ד'התירו למכור' דקתני - קא מהדר אמתניתין, דקתני 'מקום שנהגו למכור מוכרין', דתנא דידן לא איירי אלא במכירה, ו'מקום שאסרו לייחד' דקמהדר אההיא ד'אין מעמידין' דמיירי באיסור יחוד);

(עבודה זרה טו, א)

ורבי אלעזר אומר: אף במקום שאסרו לייחד - מותר למכור (כדקתני בההוא ד'אין מעמידין: היתרו למכור, דיחוד בכל מקום אסור משום מכשול דרביעה, ולא במנהגא תליא מילתא); מאי טעמא? - עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר (אבל במכירה ליכא למיחש לרביעה, דעובד כוכבים חס על בהמתו מלרביעה, מאחר שקנאה כדי שלא תעקר: שנעשית עקורה ברביעה, הלכך במנהגא תליא מילתא: היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני - אחמור, והיכא דלא אחמור - שרי; ולגבי העמדת בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים, שהבהמה של ישראל היא - אין העובד כוכבים חס עליה מלרביעה, וקא עבר א'לפני עור': לא תתן מכשול, ואהכי אסור).

ואף רב הדר ביה (וקסבר כר"א), דאמר רב תחליפא אמר רב שילא בר אבימי משמיה דרב: עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר.

ובכל מקום אין מוכרין בהמה גסה [עגלים וסייחים שלמין ושבורין]. רבי יהודה מתיר בשבורה, ובן בתירא מתיר בסוס:] : מאי טעמא?

נהי דלרביעה לא חיישינן (דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר), מעביד ביה מלאכה חיישינן.

וניעביד! כיון דזבנה - קנייה (ואינה של ישראל! ומשום 'לפני עור לא תתן מכשול' לא קעבר, דבני נח לא נצטוו על השביתה; אבל גבי רביעה - ליכא למימר הכי, משום דהתם קעבר א'לפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא יט, יד) לפי שבני נח נצטוו על הרביעה, אבל על השבת לא נצטוו בני נח; ומה שסוחר לישראל לומר לעובד כוכבים "עשה לי כך" - זהו משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר' (ישעיהו נח, ג): דבור אסור) !

גזירה משום שאלה ומשום שכירות (אי שרינן לזבוני בהמה גסה, ולא חיישינן למאי דעבדה מלאכה בשבת - אתי הוא לאושולי בהמתו לעובד כוכבים ועביד בה מלאכה בשבת, וקא עבר בלאו, דכתיב (דברים ה) 'לא תעשה כל מלאכה' וגו' וכל בהמתך' דהשתא - בהמת ישראל היא, ומצווה הוא על שביתה).

שאלה קנייה (לימי שאלתה: דכיון דחייב באונסין - הרי היא שלו) ואגרא קנייה! אלא אמר רמי בריה דרבי ייבא: גזירה משום נסיוני (מנסה לה אי אזלא שפיר כשהיא טעונה): דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא, ואמר ליה: "תא נסייה ניהליה" ושמעה ליה לקליה, ואזלא מחמתיה (מחמת קולו, שהיא מַכֶּרֶת, והולכת), וניחא ליה דתיזל, והוה ליה 'מחמר אחר בהמתו בשבת', ('מחמר' לא שייך למימר אלא בבהמה הטעונה משאוי, ופעמים שנותן עליה משא לנסותה אם הולכת יפה, והוה ליה 'מחמר בשבת', ואיכא למאן דאמר בפרק בתרא במסכת שבת (דף קנז, ב) והמחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת (והתם - פלוגתא).

מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי: ושכירות מי קניא? והתנן (הכי קתני במתניתין): ' (אין משכירין להן בתים בא"י אבל בחו"ל משכירין ו) אף במקום שאמרו להשכיר - לא לבית דירה אמרו (שידור בו העובד כוכבים, אלא לבית העצים, לבית האוצרות), מפני שמכנים לתוכו עבודת כוכבים', ואי סלקא דעתא שכירות קניא - האי, כי קא מעייל - לביתה קא מעייל (מאי איכפת ליה לישראל אם עייל לה עובד כוכבים? עבודת כוכבים בדידיה קא מעייל) !

שאני עבודת כוכבים, דחמירא, דכתיב (דברים יז, כו) ולא תביא תועבה אל ביתך [והיית חרם כמוהו שקץ תשקצנו ותעב ותעבנו כי חרם הוא].

מתקיף לה רב יצחק בריה דרב מרשיא: ושכירות מי קניא? והא תנן (תרומות יא, ט): 'ישראל ששכר פרה מכהן - יאכילנה כרשיני תרומה (אף על פי שמזונותיה עליו - אינו גזלן אם האכילה תרומת כהן, לפי שתרומה - 'ממון שאין לה תובעים' היא, שהרי נותנה לכל כהן שירצה, ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרתו, ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה הרבה כרשיני תרומה, דמה לו להקפיד? והלא אינה מיוחדת לו? לפיכך, מתוך שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין הרבה בעין יפה יותר משאילו היו שלו - ניחא ליה, ואינו גזלן; אי נמי שנפלו לו מבית אבי אמו (כהן), וכהן ששכר פרה מישראל - אף על פי שמזונותיה עליו - לא יאכילנה כרשיני תרומה (לפי שאינה שלו, ואינו יכול להאכילה תרומה אלא לבהמתו קנוית כסו), ואי סלקא דעתך שכירות קניא - אמאי לא יאכילנה? פרה דידיה היא? אלא שמע מינה שכירות לא קניא!; והשתא דאמרת שכירות לא קניא - גזירה משום שכירות וגזירה משום שאלה וגזירה משום נסיוני.

רב אדא שרא לזבוני חמרא אידא דספסירא (על ידי סרסור ישראל, והמוכר נמי ישראל): אי משום נסיוני - הא לא ידעה לקליה דאזלא מחמתיה, ואי משום שאלה ושכירות, כיון דלא ידידה היא - לא מושיל ולא מוגר!

ועוד: משום דלא ניגלי ביה מומא (כיון דהוא למכרה לקחה - אינו רוצה שיודע בה מום שבה, הלכך לא מושיל ולא מוגיר) .

רב הונא זבין ההיא פרה לעובד כוכבים; אמר ליה רב חסדא: מאי טעמא עבד מר הכי?
אמר ליה: אימור לשחיטה זבנה (ותלינן לקולא; ומתניתין בבהמה טמאה אפילו בסתמא; אי נמי בטהורה, ובמפרש ליה עובד כוכבים דלקיומיה קאי) .

(עבודה זרה טו, ב)

ומנא תימרא דאמרינן כי האי גוונא (דהיכא דאיכא למיתלי במכירה ד'לפני עור' תלינן לקולא)? - דתנן [שבועית פ"ה מ"ח]: 'בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעית (ישראל החשוד על השביעית - לא ימכור לו חבירו פרה המלומדת לחרוש משום 'לפני עור' וגו'), ובית הלל מתירין, מפני שיכול לשוחטה' .

אמר רבה [ס"א: רבא]: מי דמי? התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית (הלכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות ונסינו; ואי משום 'לפני עור לא תתן מכשול' - תלינן בשחיטה), (אבל) הכא (גבי עובד כוכבים לענין שבת) אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת (ואיכא למיגזר משום כל הני) !

אמר ליה אביי: וכל היכא דאדם מצווה - אסור? והרי שדה, דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית ('שנת שבתון יהיה לארץ' [ויקרא כה, ה]), ותניא: 'בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם (לישראל החשוד על השביעית) שדה ניר בשביעית (חרושה, דסתמא לזריעה קיימא, ועבר א'לפני עור'), ובית הלל מתירין, מפני שיכול להובירה (לעשותה שדה בור: שלא יזרענה) !

מתקיף לה רב אשי: וכל היכא דאין אדם מצווה - שרי? והרי כלים, דאין אדם מצווה על שביתת כלים בשביעית, ותנן [שבועית פ"ה מ"ו]: אלו הן כלים שאין אדם [שם: אין האומן] רשאי למוכרן בשביעית: המחרישה וכל כליה (דסתמיהו לעבודת קרקע; והשתא - לאו משום שתא דלקמיה הכא קא זבין להו, שהרי כל שעה הן מצויין), העול, והמזרה (פ"ל א [את], שבו זורה את הגורן לרוח להעביר הקש, וכשאין גורן - עודד בה את הקרקע), והדקר (מרא; פישור"א) !

אלא אמר רב אשי: כל היכא דאיכא למיתלא (כגון בהמה ושדה ניר: דשדה - אדם קופץ לקנותו משום דאינו מצוי לו כל שעה לקנות, ומשום שתא דלקמן קא זבין ליה) - תלינן, ואף על גב דמצווה, וכל היכא דליכא למיתלי (כגון כלים הללו) - לא תלינן, אף על גב דאינו מצווה.

רבה זבין ההוא חמרא (חמרא ליכא למיתלי בשחיטה) לישראל החשיד למכור לעובד כוכבים; אמר ליה אביי: מאי טעמא עבד מר הכי?
אמר ליה: אנא - לישראל זביני .
אמר ליה: והא אזיל ומזבין ליה לעובד כוכבים?
לעובד כוכבים קא מזבין, לישראל לא קא מזבין (בתמיה) ? (הלכך תלינן בישראל) !

איתיביה: 'מקום שנהגו למכור בהמה דקה לכותים מוכרין, שלא למכור אין מוכרין'; מאי טעמא? אילימא משום דחשידי ארביעה - ומי חשידי? והתניא [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ג מ"א]: 'אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי כוכבים זכרים אצל זכרים (בהמות זכרים אצל עובדי כוכבים זכרים דרבעי להו) ונקבות אצל (עובדות כוכבים) נקבות (כדמפרש בפרק שני [לקמן דף כב]), דעובדי כוכבים מצוין אצל נשי חבריהן, חימנין דלא משכח לה - ורבע לבהמה דישאל) - ואין צריך לומר נקבות אצל זכרים (לפי שעובדות כוכבים נרבעת לזכר) וזכרים אצל נקבות, ואין מוסרין בהמה לרועה שלהן (משום רביעה), ואין מייחדין עמהם (שחשוד על שפיכות דמים), ואין מוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות (דמשכי ליה למינות; ועוד משום משכב זכור, והן מזהרין עליו, דכתיב (בראשית ב, כד) 'ודבק באשתו' - ולא בזכור), אבל מעמידין בהמה בפונדקאות של כותים זכרים אצל נקבות ונקבות אצל זכרים - ואין צריך לומר זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות, ומוסרין בהמה לרועה שלהן, ומייחדין עמהם, ומוסרין להם תינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות' - אלמא לא חשידי (כותים ארביעה, ואפילו הכי קתני בברייתא קמייתא דבהמה דקה תליא במנהגא, הא בהמה גסה אסור לזבוני להו, אלמא

משום דהדר מזבין ליה לעובד כוכבים חיישין! ועוד תניא: 'אין מוכרין להם (לעובדי כוכבים) לא זיין (סייף ורומח) ולא כלי זיין (בית יד לדומח, ונדן לסייף), ואין משחזין להן את הזיין, ואין מוכרין להן לא סדן (לשום בורגלי איש; ובלשון אשכנז: שט"ק; בלע"ז: ציפ"י), ולא קולרין, ולא כבלים (בווי"ש בלע"ז) ולא שלשלאות של ברזל (פרוי"ש; וכל הנך משום דלא ליזקו בהו ישראל), אחד עובד כוכבים ואחד כותי' - מאי טעמא (אכתי קאי)? אי נימא דחשידי (כותים) אשפיכות דמים - ומי חשידי? האמרת (לעיל) 'ומי יחדין עמהן' (אלמא לא חשידי)? אלא משום דאתי לזבונה לעובד כוכבים; וכי תימא 'כותי לא עביד תשובה' (לחזור בו ולחוש לדברי חכמים: שאסרוהו למכור לעובד כוכבים), ישראל עביד תשובה (וציית, ולא מזבין ליה לעובד כוכבים) - והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא 'כדרך שאמרו אסור למכור לעובד כוכבים - כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעובד כוכבים'!?

ר' הית (רבה) בתריה (דההוא ישראל למיהדר ולמיזבן חמרא מיניה) תלתא פרסי, ואיכא דאמרי פרסא בחלא (בין החולות מקום קשה להילוך) ולא אדרכיה (לא השיגו; ודומה לו בפלגש בגבעה (שופטים כ, מג) 'כתרו את בנימין הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו': בעריהם מקום מנוחתם השיגום השבטים לבני בנימין).

אמר רבי דימי בר אבא: 'כדרך שאסור למכור לעובד כוכבים - אסור למכור ללסטים ישראל' היכי דמי? אי דחשיד דקטיל - פשיטא! היינו עובד כוכבים! ואי דלא קטיל - אמאי לא? לעולם דלא קטיל, והכא במאי עסקינן? במשמוטא: דזימנין דעביד לאצולי נפשיה (לסטים השומט ממון מיד בעליו, ונמלט והולך; וכשרודפין אחריו - נלחם ומציל עצמו, ומאבד זה את ממונו).

תנו רבנן: 'אין מוכרין להן תריסין; ויש אומרים מוכרין להן תריסין'. מאי טעמא? אילימא משום דמגנו עלייהו - אי הכי אפילו חיטי ושערי נמי לא!?

אמר רב:

(עבודה זרה טז, א)

אי אפשר (בלא איבה).

הכא נמי איכא דאמרי תריסין היינו טעמא דלא דכי שלים זינייהו (כשכלים כלי זיין במלחמה) - קטלי בגוייהו (בתריסין); ויש אומרים מוכרים להם תריסין, דכי שלים זינייהו - מערק ערקי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא: הלכה כיש אומרים.

אמר רב אדא בר אהבה: אין מוכרין להן עששיות (חתיכות עבות שקורין מש"ש) של ברזל; מאי טעמא? משום דחלשי מינייהו כלי זיין (מחלישין אותן בקורנס עד שנעשו דקות ועושין מהן כלי זיין).

אי הכי אפילו מרי (פושיו"ר [מכוש]) וחציני (דולדורי"א [מעצד]) נמי (לא נזבין להו דחלישי מינייהו כלי זיין)?

אמר רב זביד: בפרזלא הינדואה (של ארץ הודו, שאין עושין אותה אלא לכלי זיין). והאידינא דקא מזבנינן?

אמר רב אשי" לפרסאי, דמגנו עילוון (נלחמים לשמור העיר ואת יושביה).

עגלים וסייחים:

תניא [תוספתא עבודה זרה פב מ"א]: 'רבי יהודה מתיר בשבורה מפני שאינה יכולה להתרפאות ולחיות (ומסתמא לשחיטה זבנה, ולא משהי ליה, ולא חזי ליה ישראל בי עובד כוכבים דתיפוק חורבה מיניה לזבוני שלימה); אמרו לו: והלא מרביעין עליה ויולדת' [ומסבירה הגמרא] וכיון דמרביעין עליה (ומשהו לה) ויולדת - אתו לשהויה (ומאן דחזי לה בי עובד כוכבים - יליף מינה לזבוני שלימה); אמר להן: לכשתלד (לכשתלד תאסרוהו: דלא תלד לעולם). [תשובה זו אינה בתוספתא]. אלמא לא מקבלת זכר.

בן בתירא מתיר בסוס:

תניא [תוספתא עבודה זרה פ"ב מ"א, בשנויים]: **בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בו מלאכה** [בתוספתא: בשבת] **שאינן חייבין עליה חטאת, ורבי אוסר** [בתוספתא: וחכמים אוסרין] **מפני שני דברים: אחד משום תורת כלי זיין, ואחד משום תורת בהמה גסה.** [בתוספתא בלי המילים 'תורת']; **בשלמא תורת כלי זיין: איכא דקטיל בסחופיה** (מלמדהו להרוג בידו את הנופלים במלחמה. סיחופיה מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופא שמכה כלפי מטה כמו סחופי כסא (שבת דף סו:)) **אדנטי"ר בלע"ז, אלא תורת בהמה גסה מאי היא** (כלומר: איסור טעם מכירת בהמה גסה מאי היא? הא לא עביד מלאכה דחייב חטאת דנגזור משום נסיוני)? **אמר רבי יוחנן: לכשיזקין מטחינו ברחיים בשבת** (ואב מלאכה היא). **אמר רבי יוחנן: הלכה כבן בתירא.**

איבעיא להו: שור של פטם (שפיטמו ושמן מאד ואינו ראוי למלאכה) – מהו (למכרו לעובד כוכבים)? **תיבעי לרבי יהודה תיבעי לרבנן: תיבעי לרבי יהודה: עד כאן לא קא שרי רבי יהודה אלא בשבורה, דלא אתי לכלל מלאכה, אבל האי – דכי משהי ליה אתי לכלל מלאכה – אסור** (דמשהו ליה וחזו ליה לאחר זמן בידיה, ואף על גב דהשתא ליכא למיחש לנסיוני – מיהו נפקא מינה חורבה: למכור שאר שוורים לעובד כוכבים)? **או דלמא אפילו לרבנן לא קא אסרי התם אלא דסתמיה לאו לשחיטה קאי** (דכחושה, ומשהו לה לגדל וולדות), **אבל האי – דסתמיה לשחיטה קאי – אפילו רבנן שרו?** **תא שמע דאמר רב יהודה אמר שמואל: של בית רבי היו מקריבין** (מס ודורן למלך) **שור של פטם** (ועבודת בזיון היתה) **כיום אידם, חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו היום** (הוציא ד' ריבאות ממון לבטל שלא יקריבוהו ביום אידם), **אלא למחר (ולמיעקר פורתא מיכוין); חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו חי אלא שחוט; חסר ד' ריבבן שאין מקריבין אותו כל עיקר; מאי טעמא? לאו משום דלמא אתי לשהויי?** **ולייטעמין שאין מקריבין אותו היום אלא למחר – מאי טעמא? אלא רבי מיעקר מילתא בעי וסבר יעקר ואתי פורתא פורתא.** **וכי משהי ליה** (אתקפתא היא, כלומר: ואי משהו ליה) **בריא** (מתחזק) **ועביד מלאכה** (בריא תו למעבד מלאכה, דקא בעית למיסריה)? **אמר רב אשי: אמר לי זבידא** (פטם היה): **בר תורא** (שור שפטמוהו) **משהינן ליה** (עד דכחיש) – **ועביד על חד תרינן** (בשוורים אחרים).

משנה: **אין מוכרין להם דובין ואריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים; אין בונין עמהם בסילקי** (לשון טירה גבוהה היא, כדאמר בסדר יומא (דף כה.) 'לשכת הגזית כמין בסילקי גדולה היתה', ושם דנין בני אדם ומפילין אותו ומת), **גרדום** (בנין אחד הוא לדון נפשות, כמו 'שנים שעלו לגרדום' ב"ר"ה (דף יח.)), **איצטדיא** (מקום שעושין שם איצטדנית שור, כמו 'שור האיצטדין' (בבא קמא לט) מנגח והורג אנשים, ושחוק הוא להם) **ובימה** (נמי כעין מגדל; קצר הוא, וגבוה, כדאמר במסכת סוטה (דף מא.) 'בימה של עץ עושים לו בעזרה'; ואנו קורין אותו אלמבר"א, והיו עושין אותו לדחוף משם איש להמיתו; ובכל אלה יש נזק לרבים, וכדי שלא יתפש ישראל שם – אסור לבנות עמהם), **אבל בונין עמהם בימוסיות** (בנין שאינו לצורך עבודת כוכבים, ומפרש לקמן בפרק 'דבי ישמעאל' (דף נג.) וקורין לו אלט"ר; דקתני 'בימוסיות של עובדי כוכבים מותרין, ומאי 'בימוס' – בימה של אבן אחת, ומקריב זבחים, דהוי תשמיש דתשמיש לעבודת כוכבים) **ובית מרחצאות** (בקרע הן עשוין, עמוקין מאד, והמים נופלין מתחת, ואנשים רוחצים מלמעלה ע"ג הנסרים); **הגיע לכיפה** (אריוולד"י) **שמעמידין בה עבודת כוכבים** (דרך עובדי כוכבים להעמיד דמות אפרודיטא בבית המרחץ שלהן) – **אסור לבנות.**

גמרא: **אמר רב חנין בר רב חסדא, ואמרי לה אמר רב חנן בר רבא אמר רב:** **חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס** (כדאמר גבי בהמה מסוכנת בשחיטת חולין (דף לו.) 'בהמה דקה שפשטה ידה אחר שחיטתה ולא החזירה – אסורה' דבהמה מסוכנת היא, ואינה מותרת עד שתפרכס, ואם לא פרכסה – הויא כמתה קודם שחיטה; ופישוט יד לדקה אינה אלא הוצאת נפש, אבל גסה – בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה – 'פירכוס' היא, וכשרה; הכי מפרש התם; וחיה גסה נמי דרכה לפשוט יד

בהוצאת נפש, הלכך שחט חיה גסה מסוכנת ולא פרכסה אלא פשטה ידה ולא החזירה - אסורה), אבל לא למכירה (למיתלי במנהגא, אלא כבהמה גסה היא, ובכל מקום אין מוכרין); ואני אומר אף למכירה: מקום שנהגו למכור - מוכרין, שלא למכור - אין מוכרין. תנן 'אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים'; טעמא דאית ביה נזק לרבים, הא לית ביה נזק לרבים (ארי דלית ביה ניזקא, כגון ארי תרבות) שרי (אלמא חיה גסה מוכרין להן, וקשיא לרב וסייעתא לרב חנן) !? אמר רבה בר עולא: (הא דקתני מתניתין דארי תרבות שרי -) בארי שבור,

(עבודה זרה טז, ב)

ואליבא דרבי יהודה (דשרי דכוותיה בבהמה גסה, אבל לרבנן - אסור; ולרבי יהודה נמי ארי שלם אסור, וחיה גסה כבהמה גסה, כרב).

רב אשי אמר: (אפילו תימא בארי שלם) סתם ארי - שבור הוא אצל מלאכה (ומתניתין - רבי יהודה היא, דשרי בשבורה, וכל אריות שבורין הן אצל מלאכה: דארי - לאו בר מלאכה הוא; אבל רבנן, דאסרי בשבורה - אסרי נמי בארי; ורבעי יהודה נמי בשאר חיה גסה, כגון ערוד דטחני בהו ריחיא, כדלקמן - מודה דאין מוכרין).

מיתיבי: 'כשם שאין מוכרין להן בהמה גסה - כך אין מוכרין להן חיה גסה, ואפילו במקום שמוכרין להן בהמה דקה - חיה גסה אין מוכרין להן' (ושמע מינה: חיה גסה אינה כבהמה דקה למכירה) ! תיובתא דרב חנן בר רבא (דאמר 'ואני אומר אף למכירה') !

תיובתא.

רבינא רמי מתניתין אבריייתא ומשני: תנן 'אין מוכרין להן דובין ואריות ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים'; טעמא דאית ביה נזק, הא לית ביה נזק - מוכרין; ורמינהי 'כשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה ואפילו במקום שמוכרין בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין' ! ('חיה גסה אין מוכרין' וארי תרבות קתני מתניתין דמוכרין, ואף על גב דחיה גסה הוא) ? ומשני: בארי שבור, ואליבא דרבי יהודה.

רב אשי אמר: סתם ארי - שבור הוא אצל מלאכה.

מתקיף לה רב נחמן: מאן לימא לן דארי - חיה גסה היא? דלמא חיה דקה היא?

רב אשי דייק מתניתין ומותיב תיובתא (ולא גרסינן 'ומותיב מבריייתא'): תנן: 'אין מוכרין להן דובים ואריות, ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים'; טעמא דאית ביה נזק, הא לית ביה נזק - מוכרין! וטעמא ארי, דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה, אבל מידי אחרינא דעביד מלאכה - לא! (והכי פירוש: אנו אותבינן לעיל לרב מדוקיא דמתניתין: דנקט 'דבר שיש בו נזק', הא ארי תרבות שרי; וקסלקא דעתא דהוא הדין לשאר חיה גסה; ורב אשי שנייה אליבא דרב: ארי שאני, דשבור הוא אצל מלאכה, ומהך דוקיא דנקט במתניתין: ארי, הא שאר חיה דבת מלאכה היא, כדלקמן, אף על גב דליכא ניזקא - אסור' דייק רב אשי, ומותיב בתיובתא לרב חנן בר רבא, דפליג עליה דרב.) תיובתא דרב חנן בר רבא!

תיובתא.

וחיה גסה מיהת מאי מלאכה עבדא?

אמר אביי: אמר לי מר יהודה: דבי מר יוחני טחני ריחים בערודי (חמור הבר).

אמר רבי זירא: כי הוינן בי רב יהודה, אמר לן: גמירו מינאי הא מילתא, דמגברא רבה שמיע לי, ולא ידענא אי מרב אי משמואל (רב יהודה - תלמידו דרב ותלמידו דשמואל): חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס.

כי אתאי לקורקוניא, אשכחתי לרב חייא בר אשי ויתיב וקאמר משמיה דשמואל: 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'; אמינא שמע מינה משמיה דשמואל איתמר; כי אתאי לסורא - אשכחתי לרבה בר ירמיה, דיתיב וקאמר ליה משמיה דרב 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'! אמינא שמע מינה איתמר משמיה דרב ואיתמר משמיה דשמואל! כי סליקת להתם (לארץ ישראל), אשכחתי לרב אסי דיתיב וקאמר: אמר רב חמא בר גוריא משמיה דרב: 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס'; אמרי ליה: ולא סבר לה מר דמאן מרא

דשמעתא רבה בר ירמיה (לא סבר לה מר דהא שמעתא - רבה בר ירמיה אמרה משמיה דרב? אנא אשכחתי בסוריא דיתיב וקאמר לה משמיה דרב, אלמא איהו קיבלה מיניה, ואת אמרת 'רב חמא בר גוריא קיבלה

(מרב') ? **אמר לי** : **פתיא אוכמא** (פתיא אוכמא = כלי שחור, כמו (לקמן דף לג:) הני פתוותא דבי מיכסי אוכמא: שנשתחר ע"י מלאכה, כלומר: גם אתה רגיל ותדיר בתורה, כמו (ברכות דף כח.) 'מכותלי ביתך ניכר שפחמי אתה': חכמה מפוארה בכלי מכוער (תענית דף ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמצטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם) ! **מינאי ומינך** (מינאי, דאמינא לך משמיה דרב חמא, ומינך: דשמעת ליה מדרבה בר ירמיה) **תסתיים שמעתא** (תיאמר שמועה בשם אומרה, דהכי הוה: דרב חמא בר גוריא קיבלה מרב, ורבה קיבלה מרב חמא) .

איתמר נמי : **אמר רבי זירא** **אמר רב אסי** **אמר רבה בר ירמיה** **אמר רב חמא בר גוריא** **אמר רב** : 'חיה גסה הרי היא כבהמה דקה לפירכוס' .

אין בונין [אין בונין עמהם בסילקי, גרדום, איצטדייא ובימה, אבל בונין עמהם בימוסיות ובית מרחצאות; הגיע לכיפה שמעמידין בה עבודת כוכבים - אסור לבנות.] :

אמר רבה בר בר חנה **אמר רבי יוחנן** : שלשה בסילקאות הן : של מלכי עובדי כוכבים, ושל מרחצאות, ושל אוצרות (לסגולת המלך בונין בנין חזק) .
אמר רבא : שנים להיתר (בונין עמהן) ואחד לאיסור (שאין בונין עמהן) , וסימן (תהלים קמט, ח) **לאסור מלכיהם בזיקים** [ונכבדיהם בכבלי ברזל] (של מלכים אסור: שדנין שם נפשות) .
ואיכא דאמרי **אמר רבא** : כולם להיתר .

והתנן 'אין בונין עמהן בסילקי גרדום איצטדייא ובימה' (אלמא איכא בסילקי דאסירי) ?
אימא ' (בסילקי) **של גרדום ושל איצטדייא ושל בימה** ' (אבל בסילקי סתמא: שהיא לדירת מלכים - מותרת) .

תנו רבנן : כשנתפס רבי אליעזר למינות (מינין תפסוהו לכופו לעבודת כוכבים) - העלהו לגרדום לידון ; **אמר לו** אותו הגמון זקן "שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו" ? **אמר לו** : "נאמן עלי הדיין" .
כסבור אותו הגמון עליו הוא **אומר** (כלומר: "הדין עמך, דדברים בטילין הן") , **והוא לא אמר** אלא כנגד אביו שבשמים (והוא לא אמר כן, אלא "נאמן עלי הדיין האמת, שבאמת דנני ליתן לי צרה, שפשעתי לקוני") .

אמר לו : "הואיל והאמנתי עליך (במה שדנתני עליך) - דימוס! פטור אתה" (היתה שם יראתו ונשבע בה) ;

כשבא לביתו, נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו, ולא קיבל עליו תנחומין . **אמר לו רבי עקיבא** : רבי! תרשיני לומר דבר אחד ממה שלימדתני .

אמר לו : **אמור! אמר לו** : רבי! שמא מינות בא לידך

(עבודה זרה יז, א)

והנאך (ישר [הדבר] בעיניך) ועליו נתפסת?

אמר לו : **עקיבא! הזכרתני** : פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי ומצאתי אחד [מתלמידי יש"ו הנוצרי] ויעקב איש כפר סכניא שמו ; **אמר לי** : "כתוב בתורתכם (דברים כג, יט) **לא תביא אתנן זונה** [ומחיר כלב, בית ה' אלקיך לכל נדר כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם] ; מהו לעשות הימנו בית הכסא לכהן גדול (שפירש מביתו לפני יום הכפורים ללשכת פרהדרין, ושם היו מתקנים לו כל צרכיו) " ? ולא אמרתי לו כלום .

אמר לי : "כך לימדני יש"ו הנוצרי : (מיכה ז, א) [וכל פסיליה יכתו וכל אתנניה ישרפו באש וכל עצביה אשים שממה] **כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישובו** : ממקום הטנופת באו - למקום הטנופת ילכו" . והנאני הדבר - על ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה : (משלי ה, ח) 'הרחק מעליה דרךך' - זו מינות - 'ואל תקרב אל פתח ביתה' - זו הרשות (שולטנות שנותנין עיניהן בבעלי ממון להרגן וליטול ממון) .

ואיכא דאמרי 'הרחק מעליה דרךך' - זו מינות והרשות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' - זו זונה .

וכמה ?

אמר רב חסדא : ארבע אמות .

ורבנן (דלית להו האי דבר מינות דיעקב) - האי 'מאתנן זונה' - מאי דרשי ביה ?

כדרכ חסדא, דאמר רב חסדא: כל זונה שנשכרת - לבסוף היא שוכרת (לבסוף היא נבזית בעיני כל, ושוכרת); והכי משמע: 'מאתנן זונה קבצה' קבצה מאתנן הזונה ובאתנן זונה ישוב להינתן), שנאמר (יחזקאל טז, לד) [ויהי בך הפך מן הנשים בתזונתיך ואחריך לא זונה] ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך ותהי להפך.
ופליגא דרבי פדת (הני ארבע אמות דרב חסדא), דאמר רבי פדת: לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד, שנאמר: (ויקרא יח, ו) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה [אני ה'].

עולא, כי הוה אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו (בזרועותיהן); ואמרי לה אבי חדיהו (חזה; דרך בני אדם כשיוצאין מבית הכנסת מיד הוא נושק לאביו ולאמו ולגדול ממנו בארכובה או בפס ידיו [משום כבוד]); ופליגא דידיה אדידיה, דאמר עולא: קריבה בעלמא אסור, משום 'לך לך אמרין, נזירא סחור סחור, לכרמא לא תקרב'.

(משלי ל, טו) לעלוקה שתי בנות הב [שלוש הנה לא תשבענה ארבע לא אמרו הון]; מאי 'הב הב' ? אמר מר עוקבא: [קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם (על רוב ייסורי גיהנם), ואומרות (צועקת) בעולם הזה: הָבָא הָבָא (הבא תקרובת לעבודת כוכבים); ומאן נינהו? - מינות (צועקת הבא ממון ודורונות וארנונא ומס למלך) והרשות.
איכא דאמרי: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: קול גיהנם צועקת ואומרת: הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה "הבא הבא" !

(משלי ב, יט) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים (כל המשתמדים לעבודת כוכבים, אחר שנאבקו במינות - אינם שבין, ואם שבין - ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות); וכי מאחר שלא שבו - היכן ישיגו?
הכי קאמר: ואם ישובו - לא ישיגו אורחות חיים.

למימרא דכל הפורש ממינות מיית? והא ההיא דאתאי לקמיה דרב חסדא, ואמרה ליה: "קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול (עבירה קלה שבירה זו היא שעשתה בנה קטן מבנה הגדול: בא עליה והולידה ממנו בנה הקטן ובאה לקבל דין ולשוב בתשובה)" !

אמר לה רב חסדא: טרחו לה בזוודתא (תכריכין; 'צידה לדרך' (בראשית מב, כה) מתרגמינן 'זוודין לאורחא'; ותכריכין הן צידה לדרך מתים) - ולא מתה!
מדקאמרה 'קלה שבקלות עשתה' - מכלל דמינות נמי הויה בה! ?
הוא דלא הדרא בה שפיר, ומשום הכי לא מתה.
איכא דאמרי (ואיכא דמותבי הכי): ממינות - אין, מעבירה לא? והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא, ואמר לה רב חסדא "זוידו לה זוודתא" ומתה; (ומשנינן): מדקאמרה "קלה שבקלות" - מכלל דמינות נמי הויה בה (ומשום הכי מתה).

ומעבירה לא? והתניא: 'אמרו עליו על רבי אלעזר בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה; פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים, והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה; נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות; בשעת הרגל דבר (תשמיש; 'הרגל' = התחלה, כמו (אבות פ"ג מ"ג) 'מרגילין את האדם לערוה'; ממשיכין, [והיינו התחלה]) הפיחה (רוח); אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה - כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה.

הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים!

אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו, שנאמר (ישעיהו נד, י) כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה [וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה']; אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים!

אמרו: עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו, שנאמר (ישעיהו נא, ו) [שאו לשמים עיניכם והביטו אל הארץ מתחת] כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה [וישביה כמו כן ימותון וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לא תחת].
אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים!

אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו, שנאמר (ישעיהו כד, כג) וחפרה הלבנה ובושה החמה [כי מלך ה' צבקות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו כבוד].
אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים!

אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך - נבקש על עצמנו, שנאמר (ישעיהו לד, ד) ונמקו כל צבא השמים [ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול כנבל עלה מגפן וכנבלת מתאנה]!
אמר: אין הדבר תלוי אלא בי! הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו;

יצתה בת קול ואמרה רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. [והא הכא בעבירה הוה ומית]!

התם נמי: כיון דאביק בה טובא - כמינות דמיא.

בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים ויש קונה עולמו בשעה אחת.

ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן 'רבי'!

רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא; מטו להנהו תרי שבילי: חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים (פתוח לפתח עבודת כוכבים, כמו (תהלים כב, ד) 'פצו עלי פיהם'), וחד פצי אפיתחא דבי זונות; אמר ליה חד לחבריה: ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים,

(עבודה זרה יז, ב)

דנכיס יצריה (נשחט יצרא: אנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים ונמסר בידם והרגוהו, כדאמרינן ב'ארבע מיתות' בסנהדרין (דף טו), כלומר: ניזיל בההוא שבילא ולא ניזיל אפיתחא דבזונות, שלא ישלוט בנו יצר הרע)!
אמר ליה אידך: ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפיה ליצריין, ונקבל אגרא!

כי מטו התם - חזינהו [לזונות] איתכנעו מקמיהו (נכנסו מפניהם לקובתן);
אמר ליה: מנא לך הא (דסמכת אנפשך למיתי הכא, ולא מיסתפית מיצר הרע)?

אמר ליה: (משלי ב, יא) מזימה תשמור עלך תבונה תנצרכה.

אמרו ליה רבנן לרבא: מאי 'מזימה'? אילימא תורה, דכתיב בה 'זימה' ומתרגמינן 'עצת חטאין' ('עצת' הוא תרגום של 'זימה' היא, ו'חטאין' הוא תוספת; התרגום מפרש שעצה זו רעה היא, של חטא; אלמא ד'זימה' היינו לשון עצה, ותורה נקראת עצה), וכתוב (ישעיהו כח, כט) [גם זאת מעם ה' צבאות יצאה] הפליא עצה הגדיל תושיה (ומשמע תורה תשמור עליך).
אי הכי 'זימה' מבעי ליה?!

הכי קאמר: מדבר זימה ('מזימה': מן הזנות) תשמור עליך תורה תנצרכה (דסיפיה דקרא 'תבונה תנצרכה': מזימה תשמור עליך מכל דבר רע והרהור חטא; ואנו הולכין הלךך ודבר בדברי תורה).

תנו רבנן: כשנתפסו רבי אלעזר בן פרטא ורבי חנינא בן תרדיון,
אמר לו רבי אלעזר בן פרטא לרבי חנינא בן תרדיון: אשריך שנתפסת על דבר אחד, אוי לי שנתפסתי על חמשה דברים (חמש עלילות הן שואלין עלי).
אמר לו רבי חנינא: אשריך שנתפסת על חמשה דברים ואתה ניצול,
אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול: שאת עסקת בתורה ובגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה בלבד.

וכדרב הונא, דאמר רב הונא: כל העוסק בתורה בלבד - דומה כמי שאין לו אלוה (להגן עליו), שנאמר (דברי הימים ב טו, ג) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת [וללא כהן מורה וללא תורה]; מאי 'ללא אלהי אמת'? - שכל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה.

ובגמילות חסדים לא עסק? והתניא: 'רבי אלעזר בן יעקב אומר: לא יתן אדם מעותיו לארנקי של צדקה אלא אם כן ממונה עליו תלמיד חכם כרבי חנינא בן תרדיון (רבי חנינא בן תרדיון גבאי של צדקה הוה)';

ימנוה הוא דהוה מהימן, מיעבד לא עבד.

והתניא: 'אמר לו: מעות של פורים (שגביתי מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים, ותנן (בבא מציעא עח): 'אין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדל') נתחלפו לי במעות של צדקה (וסבור הייתי שהן של צדקה) וחלקתים לעניים (שלא לסעודת פורים, ואני

פרעתי משלי [את] של פורים; לישנא אחרינא: מעות שלי לסעודת פורים נתחלפו לי במעות של צדקה, וסבור הייתי שהן של צדקה, וחלקתים לעניים, ולא חזרתי ליפרע מארנקי של צדקה) ' ! ?
מיעבד עבד, כדבעי ליה לא עבד.

אתיוהו לרבי אלעזר בן פרטא, אמרו: "מאי טעמא תנית ומאי טעמא גנבת (גנב ולסטים היית)?"
אמר להו: "אי סייפא לא ספרא ואי ספרא לא סייפא; ומדהא ליתא - הא נמי ליתא (כשם שאין השניה בי, דהא אין שתיהן באדם אחד - כך אין חבירתה בי, והאומר לכם עלי - שקרן נמצא בדבריו)".

ומאי טעמא קרו לך 'רבי' ? (הרי עלילה שלישיית!)
רבן של תרסיים (גרדיים) אני.
איתו ליה תרי קיבורי (פקעיות לימשיל"ש), אמרו ליה: "הי דשתיא והי דערבא (איזה של שתי ואיזה של ערב)?"
איתרחיש ליה ניסא, אתיא זיבוריתא (נקבה) אותיבא על דשתיא ואתאי זיבורא (זכר) ויתיב על דערבא (והבין שהוא נס הנעשה שהשתי מקבל ערב כנקבה המקבלת זכר); אמר להו: האי דשתיא והאי דערבא.
אמר ליה: "ומאי טעמא לא אתית לבי אבידן?" (בית שאוכלין ושותין לכבוד עבודת כוכבים, ומחבלים זיבול לעבודת כוכבים, ומפקחין על עסקיה לידע מה היא צריכה ומתנדבין).
אמר להו: זקן הייתי ומתיירא אני שמא תרמסוני ברגליכם.
אמרו: ועד האידנא כמה סבי איתרמוס?
תרחיש ניסא: ההוא יומא אירמס חד סבא.
ומאי טעמא קא שבקת עבדך לחירות (והן גזרו על כך לפי שהוא דת יהודית)?
אמר להו: לא היו דברים מעולם.

קם חד מינייהו לאסהודי ביה - אתא אליהו, אידמי ליה (לההוא גברא) כחד מחשובי דמלכותא; אמר ליה: "מדאתרחיש ליה ניסא בכולהו - בהא נמי אתרחיש ליה ניסא, וההוא גברא - בישותיה הוא דקא אחוי (רשען תראה, ותודיע שרשע אתה, והוא ינצל על ידי נס) - ולא אשגח ביה.
קם למימר להו, הוה כתיבא איגרתא דהוה כתיב מחשיבי דמלכות לשדורי לבי קיסר (דבעו חשובי רומי לשדורי לקיסר על עסקיהן) ושדרוה (ההוא שעתא) על ידיה דההוא גברא; אתא אליהו פתקיה (חוקו) ארבע מאה פרסי (למען לא ישוב [נעוד לביתו], כמו (ר"ה דף כה). 'שקל קלא פתק ביה'), אזל - ולא אתא.

אתיוהו לרבי חנינא בן תרדיון, אמרו ליה: אמאי קא עסקת באורייתא?
אמר להו: "כאשר צוני ה' אלהי!"
מיד גזרו עליו לשריפה, ועל אשתו להריגה, ועל בתו לישיב בקובה של זונות; עליו לשריפה (למה נענש כך?) - שהיה

(עבודה זרה יח, א)
הוגה את השם באותיותיו (דורשו בארבעים ושנים אותיות, ועושה בו מה שהוא חפץ) !
והיכי עבד הכי? והתנן [סנהדרין פ"י מ"א]: אלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר... אין תורה מן השמים... ואין תחיית המתים מן התורה... אבא שאול אומר: אף ההוגה את השם באותיותיו'!!?
להתלמד עבד, כדתניא [ספרי פרשת שופטים סימן קע]: (דברים יח, ט) '[כי אתה בא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך] לא תלמד לעשות [כתועבת הגוים ההם] אבל אתה למד להבין ולהורות';

אלא מאי טעמא אענש?
משום הוגה את השם בפרהסיא דהוי (ומיהו הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות דף כא): ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב, וקרא ד'לא תלמד לעשות' - במילי אחרניתא תוקמה, כמו נסיעת קישואין דסנהדרין (דף סח). ודמות צורת לבנה דרבן גמליאל (ר"ה דף כד).)
ועל אשתו להריגה - דלא מיחה ביה;
מכאן אמרו: כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה - נענש עליו;

ועל כהן לישב בקובה (אהל זונות כדכתיב (במדבר כה, ח) 'אל הקובה') של זונות - דאמר רבי יוחנן: פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי; אמרו: "כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו!! מיד דקדקה בפסיעותיה (לפסוע פסיעות נאות, וכתיב (תהלים מה, יד) 'כל כבודה בת מלך פנימה') ; והיינו דאמר רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב (תהלים מ, י) [למה אירא בימי רע] עון עקבי יסבני: עונות שאדם דש בעקביו (דקדוק פסיעות כי הכא; לישנא אחרינא: שאדם דורסן בדגליו: שאין חשובין בעיניו כלום) בעולם הזה - מסובין לו ליום הדין; בשעה שיצאו שלשתן - צדקו עליהם את הדין. הוא אמר (דברים לב, ד) הצור תמים פעלו [כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא]; ואשתו אמרה 'אל אמונה ואין עול'; בתו אמרה (ירמיהו לב, יט) גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי [בני אדם לתת לאיש דרכיו וכפרי מעלליו] (אפילו דקדוק פסיעות).

אמר רבי: כמה גדולים צדיקים הללו, שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין בשעת צדוק הדין!

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו, אמר לו: חנינא אחי! אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה, שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת! ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה (והם גזרו על כך) ומקהיל קהלות ברבים, וספר מונח לך בחיך?!

אמר לו: מן השמים ירחמו.

אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם (שהחריבה את ביתו, והרגה את חסידיו, ועדיין קיימת), ואתה אומר לי 'מן השמים ירחמו'? תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!

אמר לו: רבי - מה אני לחיי העולם הבא?

אמר לו: כלום מעשה בא לידך (ואשמע איך היית נוהג)?

אמר לו: מעות של פורים (שהנחתם לסעודת פורים) נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים (וסבור הייתי שארנקי של צדקה היא, ולא נפרעתי מארנקי של צדקה).

אמר לו: אם כן מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי (הואיל והיית וותרן בממונך).

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספר גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים, וספר תורה מונח לו בחיקו; הביאוהו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות, והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר, ושראום במים, והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: "אבא! אראך בכך! (כלומר: זו היא שכרה של תורה)?"

אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי - מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני.

אמרו לו תלמידיו: רבי! מה אתה רואה?

אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות!

אף אתה פתח פיך ותכנס בכ האש!

אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

אמר לו קלצטונירי (ממונה עליו): רבי! אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך - אתה מביאני לחיי העולם הבא?

אמר לו: הן!

השבע לי!

נשבע לו; מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה;

אף הוא קפץ ונפל לתוך האור; יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא.

בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים.

ברוריא דביתהו דרבי מאיר, ברתיא דרבי חנינא בן תרדיון הואי; אמרה לו: זילא בי מלתא דיתבא אחתאי בקובה של זונות. שקל תרקבא (תריקב: חצי סאה) דדינרי (דינרי זהובים), ואזל; אמר: אי לא איתעביד בה איסורא - מיתעביד ניסא; אי עבדה איסורא - לא איתעביד לה ניסא. אזל, נקט נפשיה כחד פרשא (התקין ענייני לבושו כאחד מן הפרשים); אמר לה: השמיעני לי! אמרה ליה: דשתנא אנא (דרך נשים לי). אמר לה: מתרחנא מרתח (כלומר: אמתין לך עד שיפסוק לך) ! (ודוגמתו בבבא קמא בפרק 'מרובה' (דף 99): 'מאן תרח נתרח שמואל') ! אמרה לו: נפישין טובא <ואיכא טובא הכא> דשפירן מינאי. אמר: שמע מינה לא עבדה איסורא, כל דאתי אמרה ליה הכי. אזל לגבי שומר דידה, אמר ליה: הבה ניהלה! אמר ליה: מיסתפינא ממלכותא! אמר ליה: שקול תרקבא דדינרא: פלגא פלח (את השלטון בכל עת שיעליל עליך פייסהו בממון) ופלגא להוי לך. אמר ליה: וכי שלמי (כשיכלו הדינרין ממאי פלחנא) - מאי איעביד? אמר ליה: אימא 'אלהא דמאיר ענני' - ומתצלת. אמר ליה:

(עבודה זרה יח, ב)

ומי יימר דהכי איכא (שאמת אתך שאנצל בתפלה זו) ! ? אמר ליה: השתא חזית: הוה הנהו כלבי דהו קא אכלי אינשי; שקל קלא (פיסת רגבים) - שדא בהו; הוה קאתו למיכליה; אמר "אלהא דמאיר ענני" ! שבקוה ויהבה ליה. לסוף אשתמע מילתא בי מלכא, אתיוה (לשומר) אסקוה לזקיפה (לתליה); 'זקיפה' = פורקא, שצולבין בה), אמר "אלהא דמאיר ענני" - אחתוה; אמרו ליה: מאי האי (דלא מצינא למיזקפיה) ? אמר להו: הכי הוה מעשה. אתו חקקו לדמותיה דרבי מאיר אפיתחא דרומי, אמרי: כל דחזי לפרצופא הדין - לייתיה. יומא חדא חזיוהי; רהט אבתריה - רהט מקמיהו, על לבי זונות (כדי שיאמרו לא הוא דאיהו לא הוה עייל); איכא דאמרי: בשולי עובדי כוכבים חזא, טמש כהא ומתק כהא (טבל אחת מאצבעותיו ומצץ את חברתה); איכא דאמרי אתא אליהו, אדמי להו כזונה, כרכתיה (חיבקתו כאילו היה רגיל אצלה); אמרי: חס ושלום אי רבי מאיר הוה - לא הוה עביד הכי. קם, ערק, אתא לבבל; איכא דאמרי מהאי מעשה (משום האי מעשה ערק), ואיכא דאמרי ממעשה דברוריא (שפעם אחת ליגלגה על שאמרו חכמים (קדושין דף 99): 'נשים דעתן קלות הן עלייהו', ואמר לה: "חייך סופך להודות לדבריהם" ! וצוה לאחד מתלמידיו לנסותה לדבר עבירה, והפציר בה ימים רבים עד שנתרצית; וכשנודע לה - חנקה עצמה; וערק רבי מאיר מחמת כסופא).

תנו רבנן [דומה לתוספתא עבודה זרה פ"ב מ"ב]: 'ההולך לאיצטדינין (מקום שמנגחין את השור) ולכרקום (מצור, ועושין שם שחוק וליצנות) וראה שם את הנחשים (מנחשים ומכשפים) ואת החברין (לוחשי נחשים) בוקיון ומוקיון ומוליון ולוליון בלורין סלגורין (כולן מיני ליצנים הן) - הרי זה מושב לצים, ועליהם הכתוב אומר (תהלים א, א) אשרי האיש אשר לא הלך [בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב] [פסוק ב] כי אם בתורת ה' חפצו [ובתורתו יהגה יומם ולילה] - הא למדת שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה (הא למדת מדסמיך ליה 'כי אם בתורת וגו', מכלל דאזיל להכי - לאו בתורת ה' חפצו).

ורמינהי [דומה להמשך התוספתא עבודה זרה פ"ב מ"ב]: 'הולכין לאיצטדינין מותר, מפני שצווח ומציל (אם רואה שיגיוחו שם יהודי - צועק ומתחנן להם ומצילו), ולכרקום מותר מפני ישוב מדינה (ישראל הדדים באותה העיר שזה מבקש בני ישוב) [הכרקום להצילם],

ובלבד שלא יתחשב עמהם (לחזק עובדי כוכבים ולעשות עמהם מצור), ואם נתחשב עמהם אסור' - קשיא איצטדינין אאיצטדינין, קשיא כרקום אכרקום! ? בשלמא כרקום אכרקום - לא קשיא: כאן במתחשב עמהן, כאן בשאין מתחשב עמהן, אלא איצטדינין אאיצטדינין קשיא! ? תנאי היא, [דתניא]: אין הולכין לאיצטדינין מפני מושב לצים, ורבי נתן מתיר מפני שני דברים: אחד מפני שצוות ומציל, ואחד מפני שמעיד עדות אשה להשיאה (אם רואה חבירו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה).

תנו רבנן: אין הולכין לטרטאות ולקרסאות מפני שמזבלין שם זיבול לעבודת כוכבים (מסדרין צרכי עבודת כוכבים להתנדב לה; 'מזבלין' לשון 'זבלני אישי' (בראשית ל, כ): ענין חנייה של חיבור ואסיפה; אמיישנ'ר בלע"ז) - דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מקום שמזבלין אסור מפני חשד עבודת כוכבים (שלא יחשדוהו [בחזקת זיבול לעבודת כוכבים]), ומקום שאין מזבלין שם - אסור מפני מושב לצים'; מאי בינייהו (לרבי מאיר נמי כולהו אסירי, דהא לרבי מאיר - כולהו בחזקת זיבול לעבודת כוכבים נינהו) ? אמר רבי חנינא מסורא: נשא ונתן איכא בינייהו (לרבי מאיר: נשא ונתן (לעבודת כוכבים) אסור, דהא 'מפני שמזבלין לעבודת כוכבים' - סתמא קאמר, וסבר דודאי מזבלין לעבודת כוכבים שם, ואיכא למיחש לדמי עבודת כוכבים בידו, וקונין מישראל זה לצורך עבודת כוכבים; ורבנן [דמפרשין] משום חשד ליצנות, ולמידי אחריני לא חיישי - נשא ונתן מותר: דלא חיישינן לדמי עבודת כוכבים).

דרש רב שמעון בן פזי: מאי דכתיב 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב' [תהלים א, א] וכי מאחר שלא הלך - היכן עמד? ומאחר שלא עמד - היכן ישב? ומאחר שלא ישב - היכן לץ? [אלא] לומר לך: שאם הלך ('הלך' משמע בהעברה בעלמא) - סופו לעמוד (ולהתעכב ביניהם מעט), ואם עמד - סופו לישב, ואם ישב - סופו ללון (והכי קאמר: אשרי שלא הלך, ומתוך שלא הלך - לא עמד, ומתוך שלא עמד - לא ישב; הא אם הלך - סופו לעמוד כו'), ואם לץ - עליו הכתוב אומר (משלי ט, יב) אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא. אמר רבי אלעזר: כל המתלוצץ - יסורין באין עליו, שנאמר ('ישעיהו כח, כב) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם (יסוריהם) [כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ד' ה' צבאות על כל הארץ].

אמר להו רבא לרבנן: במטותא! בעינא מינייכו דלא תתלוצצו, דלא ליתו עלייכו יסורין. אמר רב קטינא: כל המתלוצץ - מזונותיו מתמעטין, שנאמר (הושע ז, ה) [יום מלכנו החלו שרים חמת מין] משך (הקב"ה) ידו את לוצצים (הפוחת ידו לזון את הכל - מושכה מן הלוצצין). אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המתלוצץ - נופל בגיהנם, שנאמר (משלי כא, כד) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון, ואין 'עברה' אלא גיהנם, שנאמר (צפניה א, טו) יום עברה היום ההוא [יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל] (ביום הדין משתעי קרא, שנידונין עובדי כוכבים לגיהנם).

אמר רבי אושעיא: כל המתייהר - נופל בגיהנם, שנאמר (משלי כא, כד) זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין 'עברה' אלא גיהנם, שנאמר (צפניה א, טו) יום עברה היום ההוא [יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה יום ענן וערפל].

אמר רבי חנילאי בר חנילאי: כל המתלוצץ - גורם כלייה לעולם, שנאמר ('ישעיהו כח, כב) ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם כי כלה ונחרצה שמעתי [מאת ד' ה' צבאות על כל הארץ]. אמר רבי אלעזר: קשה היא, שתחילתה יסורין וסופו כלייה.

דרש רבי שמעון בן פזי: [תהלים א, א] אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים [ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב] זה שלא הלך לטרטאות (פלטיין; וכל דבריהן כשהן נאספין - לשחוק וללצון) ולקרסאות של עובדי כוכבים;

'ובדרך חטאים לא עמד' - זה שלא עמד בקנגיון (צידת חיה על ידי כלבים; וכל מעשיהם לשם שחוק ושמחה; דוגמתו בשחיטת חולין (דף ט:) 'וכי משה קניגי הוה') ;
 'ובמושב לצים לא ישב' - שלא ישב בתחבולות: שמא יאמר אדם הואיל ולא הלכתי לטרטיות ולקרסיות, ולא עמדתי בקנגיון - אלך ואתגרה בשינה תלמוד לומר [תהלים א,ב]: [כי אם בתורת ה' חפצו] ובתורתו יהגה יומם ולילה.
 אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים - זה

(עבודה זרה יט, א)

אברהם אבינו, שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה, שרשעים היו, שנאמר (בראשית יא, ד) [ויאמר] הבה נבנה לנו עיר [ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ] (אברהם אבינו - בימי דור הפלגה היה: בסוף ימי פלג נפלגה הארץ, כדתניא בסדר עולם: 'אמר רבי יוסי: נביא גדול היה עֶבֶר, שקרא לבנו פלג; וא"ת בתחילת ימיו כו'; ופלג ראה את אברהם כמה שנים, דהא לקצ"א דפלג נולד אברהם, ויהיה פלג אחר כך כמה שנים) .

'ובדרך חטאים לא עמד' - שלא עמד בעמידת סדום, שחטאים היו, שנאמר (בראשית יג, יג) ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד;
 'ובמושב לצים לא ישב' - שלא ישב במושב אנשי פלשתים (כשגר ביניהם, דכתיב 'ויהי אברהם בארץ פלשתים' [בראשית כא, לד]), מפני שלצנים היו, שנאמר (שופטים טז, כה) ויהי כטוב לבם ויאמרו קראו לשמשון וישחק לנו [ויקראו לשמשון מבית האסירים ויצחק לפניהם ויעמידו אותו בין העמודים] .

(תהלים קיב, א) [הללויה] אשרי איש ירא [את] ה' [במצותיו חפץ מאד] - 'אשרי איש' ולא אשרי אשה ?

אמר רב עמרם אמר רב: אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש (כשהוא בחור בכחו, כלומר: ממחר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה) .
 רבי יהושע בן לוי אמר: אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש (גבור) .
 'במצותיו חפץ מאד': אמר רבי אלעזר: במצותיו - ולא בשכר מצותיו (שעובד את יוצרו מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו, ולא לשם קיבול שכר) , והיינו דתנן [אבות פ"א מ"ג]: 'הוא [אנטיגנוס] היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס (גירסת רש"י: על מנת שלא לקבל פרס) ' (יהי לבך עמו לומר "אפילו אין סופי לקבל שכר - אוהב אני את בוראי וחפץ במצותיו") .

[המשך הדרשה על תהלים א, א:] 'כי אם בתורת ה' חפצו' אמר רבי: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ (לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת - אין מתקיימת, לפי שלבו על תאותו) , שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו' (חפצו באותו שאדם חפץ: מדלא כתיב 'חפץ') .

לוי ורבי שמעון ברבי יתבי קמיה דרבי, וקא פסקי סידרא (פרשיות של מקרא) . סליק ספרא (סיימו את אחד מן הספרים); לוי אמר "לייתו [לן] משלי" ! רבי שמעון ברבי אמר "לייתו [לן] תילים" ! כפייה ללוי ואייתו תילים (ספר תהלים); כי מטו הכא: 'כי אם בתורת ה' חפצו' - פריש רבי ואמר: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ .
 אמר לוי: רבי! נתת לנו רשות לעמוד!
 אמר רבי אבדימי בר חמא: כל העוסק בתורה - הקב"ה עושה לו חפציו , שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו' (הכי קאמר קרא: כי אם בתורת ה' - [ה'] עושה חפצו) .
 אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו' .

ואמר רבא: בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר 'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה' (נקראת על שמו של [אותו] תלמיד שטרח בה, כדכתיב: 'ובתורתו' דמשמע של כל אדם) .

ואמר רבא: לעולם ילמד אדם תורה (מרב, עד שתהא גירסת התלמוד ופירושו שגורה לו בפיו) ואחר כך יהגה (יעיין בתלמודו: לדמות מילתא למילתא, להקשות ולתרוץ; ובראשונה לא יעשה כן, שמא יבטל, והרב לא ימצא לו כל שעה; ועוד: לאחר ששונה הרבה - הוא מתיישב בתלמודו, ומתרוץ לעצמו דבר

הקשה), **שנאמר 'בתורת ה' והדר ובתורתו יהגה'** (והכי נמי אמרינן ב'הרואה' (ברכות דף ג:) 'הסכת הס ואח"כ כתת', ומייתנין להא דרבא התם);

ואמר רבא: לעולם ליגריס איניש, ואף על גב דמשכח, ואף על גב דלא ידע מאי קאמר (שאין רבו יודע לפרש לו כלום), **שנאמר** (תהלים קיט, כ) **גרסה נפשי לתאבה** [אל משפטיך בכל עת] (מרב תאותי לתורה - הייתי שובר לפי היכולת, אף על פי שאיני טוחנה הדק ליכנס בעומקה): **'גרסה' כתיב** ('גרסה' לשון 'גרש' ו'כרמל' (ויקרא ב, יד): שלא היה טוחן הדק, אלא כריחים של גרוסות המחלקין חיטה לשניים או לארבע [לצורך] מאכל), **ולא כתיב 'טחנה'**.

רבא רמי: כתיב (משלי ט, ג) [שלחה נערתיה תקרא] **על גפי** [מרמי קרת] (בתורה משתעי: 'שלחה נערותיה תקרא' תלמידים העוסקין בה 'על גפי' משמע כעל כנפים: מושב שאינו קבוע), **וכתיב** (קרא אחרינא) (משלי ט, יד) [וישבה לפתח ביתה] **על כסא** [מרמי קרת] ('על כסא' - מקום כבוד קבוע, כמו 'רק הכסא אגדל ממך' (בראשית מא, ט); לישנא אחרינא: בתחילה על גפי - יחיד, בלא תלמידים, כמו 'אם בגפו יבא' (שמות כא, ג)) ! ? **בתחלה 'על גפי', ולבסוף 'על כסא'.**

כתיב (משלי ח, ב) **בראש מרומים** [עלי דרך בית נתיבות נצבה] **וכתיב 'עלי דרך' ! ?** **בתחלה 'בראש מרומים'** (מסתלק במחבואות), **ולבסוף 'עלי דרך'** (מורה הוראה לעין כל). **עולא רמי: כתיב** (משלי ה, טו) **שתה מים מבורך** [ונוזלים מתוך בארץ] (בורך: מים מכוונסין וסופן כלים) **וכתיב 'ונוזלים מתוך בארץ'** ('בארץ' - מים חיים ואין פוסקין) ! ? **בתחלה 'שתה מבורך', ולבסוף 'ונוזלים מתוך בארץ'.**

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: מאי דכתיב (משלי יג, א) **'הון מהבל ימעט וקובץ על יד ירבה'** ? אם עושה אדם תורתו חבילות חבילות (דגריס הרבה נ'יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות, ומשכח) - מתמעט, ואם קובץ על יד (מעט) - ירבה.

אמר רבא: ידעי רבנן להא מילתא ועברי עליה. אמר רב נחמן בר יצחק: אנא עבידתה וקיים בידי.

אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: מאי דכתיב (משלי יב, כז) **לא יחרוך רמיה צידו** [והון אדם יקר חרוץ] ? לא יחיה ולא יאריך ימים ('יחרוך' נוטריקון 'יחיה ויאריך') **צייד הרמאי** (שמרמה אנשים להראות כמה אני חכם להעמיד גירסות הרבה, והוא משכח ומקצר ימיו, דכתיב (דברים ל, ג) **'כי הוא חייך ואורך ימך'**).

ורב ששת אמר: **צייד הרמאי יחרוך** (בלשון (שבת דף כ:)) 'איחרוכי איחרוך', כלומר: יש לו עופות לחרוך ולאכול: כל מי שלומד וגורס מעט מעט ומחזר עליו פעמים הרבה עד ששגור בפיו, ואחר כך חוזר ולומד - תלמודו מתקיים; וקרא אתמוהי מתמה: וכי לא יחרוך מי שצידו רמייה? .

כי אתא רב דימי, אמר: משל לאדם שצד צפרין: אם משבר כנפיה של ראשונה (שלא תברח) - כולם מתקיימות בידו, ואם לאו - אין מתקיימות בידו.

(תהלים א, ג) **והיה כעץ שתול על פלגי מים** [אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח]: אמר רבי רבי ינאי: **כעץ שתול** (נעקר מכאן וחזר ונשתל במקום אחר) **ולא כעץ נטוע** (מעיקרו ולא זז משם לעולם, כלומר: כעץ שתול יעשה תלמיד [את] עצמו, לילך וללמוד מכל האדם, ולא כעץ נטוע להשתקע לפני רב אחד): **כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם.**

אמר להו רב חסדא לרבנן: בעינא דאימא לכו מלתא, ומסתפינא דשבקיתו לי ואזליתו: **כל הלומד תורה מרב אחד - אינו רואה סימן ברכה לעולם.**

שבקוהו, ואזול קמיה דרבה; אמר להו: הני מילי - סברא (ללמוד חריפות וחיודו הלב לאחר שלמד ושגורה בפיו גירסת התלמוד), **אבל גמרא - מרב אחד עדיף, כי היכי**

(עבודה זרה יט, ב)

דלא ליפלוג לישני (שלא יתחלקו הלשונות: דהאי גריס שמעתא בהאי לישנא, והאי גריס לה בלישנא אחרינא, וחדא מילתא היא; ומיהו תלמיד דגריס מתרוייהו (לישני) - משתבש בגירסיה, משום דמבלבל לישני). **'על פלגי מים' - אמר רבי תנחום בר חנילאי: לעולם ישלש אדם שנותיו: שלישי במקרא שלישי במשנה שלישי בתלמוד.**

מי ידע איניש כמה חיי? כי קאמרינן - ביומי (שני ימים מקרא ושני ימים משנה וכו', וכן כל שבוע ושבוע).

'אשר פריו יתן בעתו' - אמר רבא: אם פריו יתן בעתו (שיקבע עתים לתורה) - 'ועלהו לא יבול', ואם לאו - על הלומד ועל המלמד (שאסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון) - עליהם הכתוב אומר (תהלים א, ד): 'לא כן הרשעים כי אם [כמץ אשר תדפנו רוח]' ('רשעים' - תרי משמע: לומד ומלמד; לישנא אחרינא: 'פריו יתן בעתו' שלומד ועושה פרי, כלומר מקיים מה שכתוב בתורה - וזה עיקר).

אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: מאי דכתיב (משלי ט, כו) כי רבים חללים הפילה [ועצמים כל הרגיה]? - זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ('הפילה' לשון נפל: שלא מלאו ימיו, כלומר: תלמיד שלא מלאו ימיו - רבים חללים); 'ועצומים כל הרוגיה' - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה ('ועצומים' המתעצמים והמחרישים ומתאפקים מלהורות - הורגין את דורן; 'ועצומים' לשון 'ועוצם עיניו' (ישעיהו לג, טו)).

ועד כמה (הרי 'ראוי להוראה')? עד ארבעים שנין (משנולד). והא רבא אורי (וכל ימיו לא היו אלא ארבעים שנה - בפרק קמא דראש השנה (דף יח.))?

התם בשוין (בשאינן בעירו גדול ממנו). 'ועלהו לא יבול' - אמר רב אחא בר אדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב אחא בר אבא אמר רב המנונא אמר רב: שאפילו שיחת חולין של תלמיד חכם צריכה תלמוד (כדי להתלמד לדבר בלשונם, שהוא בלשון נקיה ועושר ומרפא), שנאמר 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' ('ועלהו' הוי דבר קל שבאילן, וכתיב 'לא יבול' - כלומר: לא ילך לאיבוד).

אמר רבי יהושע בן לוי: דבר זה כתוב בתורה, ושנוי בנביאים, ומשולש בכתובים: כל העוסק בתורה - נכסיו מצליחין לו: כתוב בתורה, דכתיב (דברים כט, ח) ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון;

שנוי בנביאים, דכתיב: (יהושע א, ח) לא ימוש ספר התורה [הזה] מפיק והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל; משולש בכתובים, דכתיב: (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה [פסוק ג] והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח.

מכריז רבי אלכסנדר: "מאן בעי חיי 1 מאן בעי חיי 2!" כנוף ואתו כולי עלמא לגביה, אמרי ליה: הב לן חיי! אמר להו: (תהלים לד, ג) מי האיש החפץ חיים [אהב ימים לראות טוב] - [פסוק יד] נצור לשונך מרע [ושפתך מדבר מרמה]; שמא יאמר אדם "נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, [אלך] ואתגרה בשינה" - תלמוד לומר [פסוק טו]: סור מרע ועשה טוב [בקש שלום ורדפהו]; אין 'טוב' אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו.

הגיע לכיפה מקום שמעמידין בה עבודת כוכבים [אסור לבנות]: אמר רבי אלעזר אמר רבי יוחנן: אם בנה - שכרו מותר. פשיטא (דשכרו מותר): משמשי עבודת כוכבים הן (דהא כיפה זו - לאו עבודת כוכבים היא, אלא תשמיש לעבודת כוכבים) ומשמשי עבודת כוכבים - בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא (דפליגי בעבודת כוכבים עצמה מאימתי נאסרת, בתשמיש מודו) - אינן אסורין עד שיעבדו (עד שישתמשו בהן לעבודת כוכבים) [בפרק 'דבי ישמעאל' (לקמן דף נא): בברייתא בגמרא]!?

אמר רבי ירמיה: לא נצרכה (הא דרבי אלעזר) אלא לעבודת כוכבים עצמה (שאם עשה ישראל לעובד כוכבים עבודת כוכבים בשכר - שכרו מותר). הניחא למאן דאמר (פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא היא): 'עבודת כוכבים של ישראל (שעשה ישראל לצרכו: למוכרה לעובד כוכבים) - אסורה מיד ושל עובד כוכבים עד שתעבד' (וזו עדיין לאו נעבדה, משום הכי שכרו מותר: שזו לצורך עובד כוכבים נעשית) - שפיר, אלא למאן דאמר של עובד כוכבים אסורה מיד - מאי איכא למימר? אלא אמר רבה בר עולא: לא נצרכה אלא במכוש אחרון: עבודת כוכבים מאן קא גרים לה (להקראות 'עבודת כוכבים')? - גמר מלאכה, ואימת הויא גמר מלאכה? - במכוש אחרון (מכת קורנס האחרון).

מכוש אחרון לית ביה שוה פרוטה (הלכך שרי: דשכירות שאר מכושות לא מיתסר, דההוא לאו שכר עבודת כוכבים הוא): אלמא קסבר (רבי אלעזר) ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף (אומן המקבל עליו לעשות בשכר - לא אמרינן בגמר המלאכה הוא קונה כל השכירות, אלא כל פורתא ופורתא דעבד - קמא קמא קני אגרא; דפלוגתא היא בקדושין (דף מח.): 'עשה לי שירין נזמים וטבעות ואקדש כו').

משנה:

ואין עושיין תכשיטין לעבודת כוכבים: קטלאות, ונזמים, וטבעות;
רבי אליעזר אומר: בשכר מותר.
אין מוכרין להם במחובר לקרקע, אבל מוכר הוא משיקצץ.
רבי יהודה אומר: מוכר הוא על מנת לקוץ.

גמרא:

מנהני מילי?

אמר רבי יוסי בר חנינא:

(עבודה זרה כ, א)

דאמר קרא (דברים ז, ב) [ונתנם ה' אלקיך לפניך והכיתם החרם תחריס אתם לא תכרת להם ברית ו]לא תחנם - לא תתן להם חנייה בקרקע.
האי 'לא תחנם' מיבעי ליה, דהכי קאמר רחמנא: 'לא תתן להם חן' (שלא יאמר 'כמה עובד כוכבים זה נאה')?!
אם כן לימא קרא 'לא תחונם' (בקריאתו מלא, דמשמע לשון חנינה, והוא חן); מאי 'לא תחנם' (חסר)? (קרי ביה 'לא תחננס' לשון חניית קרקע) - שמע מינה תרתי.
ואכתי מיבעי ליה, דהכי אמר רחמנא: 'לא תתן להם מתנת של חנם'?!
אם כן לימא קרא 'לא תחנינס'; מאי 'לא תחנם'? - שמע מינה כולהו.
תניא נמי הכי (דכולהו ילפי מהאי קרא): (דברים ז, ב) [ונתנם ה' אלקיך לפניך והכיתם החרם תחריס אתם לא תכרת להם ברית ו]לא תחנם - לא תתן להם חנייה בקרקע (מדלא כתיב תחונם קרי ביה תחננס); דבר אחר 'לא תחנם' - לא תתן להם חן (קרי ביה 'לא תחונם' לשון חנינה, והיינו 'חן'); דבר אחר 'לא תחנם' - לא תתן להם מתנת חנם (מתנת חנם קרי ביה לא 'תחנינס' - לשון חנם).

ומתנת חנם גופה - תנאי היא, דתניא: (דברים יד, כא) לא תאכלו כל נבילה לגר אשר בשעריך (גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונבילה מותרת לו, ואתה מצווה להחיותו, דכתיב בגר ותושב (ויקרא כה, לה) 'וחי עמך') תתננה ואכלה או מכור לנכרי [כי עם קדוש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמן] - אין לי אלא לגר בנתינה ולעובד הכוכבים במכירה; לגר במכירה מניין? תלמוד לומר 'תתננה או מכור' (וקאי אגר, דלעיל מיניה 'לגר... תתננה ואכלה או מכור');

לעובד כוכבים בנתינה מניין? תלמוד לומר 'תתננה ואכלה או מכור לנכרי' (ודרוש לתרווייהו אנכרי, דאי לדברים ככתבן אתא: דלעובד כוכבים אסור לתתנה - הכי איבעי ליה למכתב 'תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי': דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה אנכרי); נמצא אתה אומר: אחד גר ואחד עובד כוכבים בין בנתינה בין במכירה - דברי רבי מאיר;

רבי יהודה אומר: דברים ככתבן: לגר בנתינה ולעובד כוכבים

במכירה (אבל בחנם אסור ליתן לו שום מתנה).

(ופרכין: שפיר קאמר רבי מאיר (דבין מכירה בין נתינה איכא למישדינהו אעובד כוכבים ואגר) ?!

ורבי יהודה אמר לך: אי סלקא דעתך כדקאמר רבי מאיר, לכתוב רחמנא 'תתננה ואכלה ומכור'; 'או' (חלוק הוא) - למה לי? שמע מינה לדברים ככתבן הוא דאתא.

ורבי מאיר?

ההוא - לאקדומי נתינה דגר למכירה דעובד כוכבים (אם יש גר בשעריך - לא ימכרנה לעובד כוכבים, ולהכי אתא 'או': למשמע הכי: לגר אשר בשעריך תתננה, והוא עיקר מצוה, או אם אין גר - מוכרה לעובד כוכבים).

ורבי יהודה?

כיון דגר - אתה מצווה להחיותו, וכנעני - אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא.

ד"א 'לא תחנם' לא תתן להם חן:

מסייע ליה לרב, דאמר רב: אסור לאדם שיאמר "כמה נאה עובדת כוכבים זו".

מיתיבי: מעשה ברבן שמעון בן גמליאל, שהיה על גבי מעלה בהר הבית, וראה עובדת כוכבים אחת נאה ביותר, אמר (תהלים קד, כד) מה רבו מעשיך ה' [כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנין]; ואף רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס הרשע, רק שחק ובכה: רק - שהיתה באה מטיפה סרוחה; שחק - דעתידה דמגירא ונסיב לה; בכה - דהאי שופרא בלי עפרא!

ורב?

אודויי הוא דקא מודה, דאמר מר: הרואה בריות טובות - אומר "ברוך שככה ברא בעולמו".

ולאסתכלי מי שרי? מיתיבי: (דברים כג, י) [כי תצא מחנה על איבך] ונשמרת מכל דבר רע: שלא יסתכל אדם באשה נאה - ואפילו פנויה; באשת איש - ואפילו מכוורת,

(עבודה זרה כ, ב)

ולא בבגדי צבע של אשה (שזכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן, שמייפין אותה, ומהרהר אחריה), ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעופות בזמן שנזקקין זה לזה, ואפילו מלא עינים כמלאך המות; אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים; בשעת פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו; כיון שחולה רואה אותו - מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו; ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות!

קרן זוית הואי (כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי, ופוגעין זה את זה בקרן זוית: דאינו רואה אותה מרחוק באה כנגדו שיעצם עיניו).

ולא בבגדי צבע [של] אשה:

אמר רב יהודה אמר שמואל: אפילו שטוחין על גבי כותל.

אמר רב פפא: ובמכיר בעליהן (האשה הרגילה ללובשן).

אמר רבא: דיקא נמי, דקתני: 'ולא בבגדי צבע [של] אשה' (משמע שמכירה) ולא קתני 'ולא בבגדי צבעונין' (אינון של נשים) (ומדקתני 'בגדי צבע אשה' משמע שמכירה) - שמע מינה.

אמר רב חסדא: הני מילי - בעתיקי (שלבשתן, וכבר ראה אותה מלובשת בהן, וכשחוזר ורואה אותן - נזכר ביפיה; ודוקא בגדי צבעונין: לפי שהאשה נאה בהן, ולא שכיחי, אבל שאר בגדים - דשכיחי, ואינו לנוי - לא מטיק אדעתיה להרהר), אבל כחדתי (שלא לבשתן מעולם) - לית לן בה, דאי לא תימא הכי - אנן, מנא לאשפורי (כובס המתקן בגדים חדשים) היכי יחבינן? הא קא מסתכל!?

ולטעמין - הא דאמר רב יהודה 'מין במינו (בהרבעת בהמה) מותר (לאדם) להכניס (בידים אבר הזכר) כמכחול בשפופרת' ('מכחול' הוא קיסם שמכניסין בשפופרת: קנה שהמכחול בתוכה, והקיסם קרוי 'מכחול' על שם שכוחלין בו) 'הא קא מסתכל' (ותניא לעיל 'לא בחמור ולא בחמורה')? - אלא בעבידתיה טריד (לבו על מלאכתו ושוכח בהרהור); הכא נמי בעבידתיה טריד!

אמר מר: 'ממנה מת'; נימא פליגא דאבוה דשמואל, דאמר אבוה דשמואל: 'אמר לי מלאך המות: אי לא דחיישנא ליקרא דברייתא - הוה פרענא בית השחיטה כבהמה (לְאֹת מבחון כבהמה) ' - דלמא (אלמא) ההיא טיפה מחתכה להו לסימנין (מחתך ממש הוא).

'ממנה מסריח' - מסייע ליה לרבי חנינא בר כהנא, דאמר רבי חנינא בר כהנא: אמרי בי רב: הרוצה שלא יסריח מתו - יהפכנו על פניו.

תנו רבנן: (דברים כו, י) [כי תצא מחנה על איבך] ונשמרת מכל דבר רע (וסמך ליה [פסוק יא] 'כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה' וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך): שלא יהרהר אדם

ביום ויבוא לידי טומאה בלילה; מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זהירות (על ידי שעוסק בה, ועוד שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר), זהירות (כשהעבירה בא לידו זהיר להשמר שלא יכשל; והכי אמרין ב'כל הבשר' בשחיטת חולין (חולין דף קז:) 'מאי לאו דזהיר ולא נגע? – לא, דריוז קדים ומשי ידיה מעיקרא') מביאה לידי זריזות ([זריז] ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידו, כי הכא: דאינו מהרהר לבא לידי טומאה), זריזות מביאה לידי נקיות (נקי באין חטא), נקיות מביאה לידי פרישות (אף מדבר המותר פורש, להחמיר על עצמו), פרישות מביאה לידי טהרה (טהור = צח מלובן ועדיף מנקי), טהרה מביאה לידי ~~חסידות~~ ~~חסידות~~ קדושה, קדושה [קדושה] מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי ~~קדושה~~ ~~קדושה~~ חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש (להשרות עליו שכניה), רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים, וחסידות גדולה מכולן, שנאמר (תהלים פט, כ) **אז דברת בחזון לחסידך** [ותאמר שויתי עזר על גבור הרימותי בחור מעם] (ולא נאמר 'ליראיך' ו'לענויך').

ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: ענוה גדולה מכולן שנאמר (ישעיהו סא, א) **רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים** [שלחני לחבש לנשברי לב לקרא לשבויים דרור ולאסורים פקח קוח]; 'חסידים' לא נאמר, אלא 'ענוים': הא למדת שענוה גדולה מכולן.

אין מוכרין להן וכו':

תנו רבנן: 'מוכרין להן אילן על מנת לקוץ וקוצץ - דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: אין מוכרין להן אלא קצוצה.

שחת (תבואת חטין ושעורין קודם שתמלא בזירין, ובלע"ז פירינ"א) - על מנת לגזוז, וגזוז - דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: אין מוכרין להן אלא גזוזה.

קמה על מנת לקצור וקוצר - דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: אין מוכרין אלא קצורה.'

וצריכא: דאי אשמעינן אילן, בהא קאמר רבי מאיר: כיון דלא פסיד - משהי ליה (עובד כוכבים במחובר, ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע); אבל האי דכי משהי לה פסיד - אימא מודי ליה לרבי יהודה; ואי אשמעינן בהני תרתי - משום דלא ידיע שבחיהו (לא מינכר שבח בחיבורין מכאן ואילך, דקמה פסדא, ואילן - נהי נמי דלא פסיד, מיהו לא מינכר דלשבח), אבל שחת ידיע שבחיהו (דנראה לעינינו דכמה דמשהי ליה משבחת) אימא מודי ליה לרבי מאיר; ואי אשמעינן בהא (בשחת) - בהא קאמר רבי מאיר (משום ידיע שבחיהו), אבל בהנך - אימא מודי ליה לרבי יהודה - צריכא.

איבעיא להו: בהמה על מנת לשחוט - מהו? התם טעמא מאי שרי רבי יהודה: דלאו ברשותיה קיימי (שחת ואילן וקמה - בקרקע ישראל ניהו) ולא מצי משהי להו (דישראל מעכב עליה), אבל בהמה - כיון דברשותיה דעובד כוכבים קיימא (מכי זבן לה עובד כוכבים) - משהי לה? או דלמא לא שנא? תא שמע דתניא: בהמה על מנת לשחוט (מתנה עמו בפירוש) ושוחט - דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: אין מוכרין לו אלא שחוטה.

משנה:

אין משכירין להם (לעובד כוכבים) בתים בארץ ישראל (גזירה משום מכירה, דאיסור דאורייתא היא: שנותן להם חנייה בקרקע), ואין צריך לומר שדות (דאיכא תרתי לאיסורא, כדמפרש בגמרא); ובסוריא (ארס צובה, וסמוכה לארץ ישראל, וכיבשה דוד, וחיברה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור, ובלא ששים ריבוא, וקרי ליה 'כיבוש יחיד') -

(עבודה זרה כא, א)

[המשך המשנה]

משכירין להם בתים (ולא גזרינן אטו מכירה, דאי נמי אתי לידי מכירה - לא עבר דאדאורייתא, דכי כתיב 'לא תתן להם חן וחנייה' - בארץ ישראל כתיב, דחשיבא חנייתה; ומיהו מכירה לכתחילה לא, דגזרינן משום מכירה דארץ ישראל) אבל לא שדות (דאיכא תרתי לאיסורא);

ובחו"ל (דמרחק, וליכא למיגזר מכירה דהתם אטו מכירה דא"י) - מוכרין להם בתים ומשכירין שדות (אבל מכירה דשדות – לא: כיון דאיכא תרתי - גזרינן), דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו (טעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא).
אף במקום שאמרו להשכיר (בתים) - לא לבית דירה אמרו (אלא לאשתמושי בהו בצייבי ותיבנא), מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים, שנאמר (דברים ו, כו) [ולא תביא תועבה אל ביתך] והיית חרם כמהו שקשקשנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא; ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו (והרואה שמחממין בשבת אומר שהבלנים - שלוחין של ישראל הן).

גמרא:

מאי 'אין צריך לומר שדות'? אלימא משום דאית בה תרתי: חדא חניית קרקע, וחדא דקא מפקע לה ממעשר - אי הכי בתים נמי איכא תרתי: חדא חניית קרקע, וחדא דקא מפקע לה ממזוזה! אמר רב משרשיא: מזוזה - חובת הדר הוא (ולא חובת הבית); הלכך ליכא אפקעתא, דכתיב 'ביתך' (דברים ו, ט) - דרך ביאתך, אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא).

בסוריא משכירין בתים [אבל לא שדות]:
מאי שנא מכירה, דלא: משום מכירה דארץ ישראל - אי הכי משכירות נמי נגזור?!
היא גופה גזרה (שכירות אטו מכירה), ואנן ניקום וניגזור גזרה לגזרה? והא שכירות שדה דבסוריא דגזרה לגזרה היא (דקס"ד משום שכירות דא"י איתסר), וקא גזרינן?!
התם לאו גזרה הוא - קסבר כיבוש יחיד שמיא כיבוש (ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות, הלכך שכירות שדות דסוריא - לאו גזירה היא משום שכירות דא"י, אלא משום מכירות שדות, דלאו גזירה היא, אלא איסורא דאורייתא! ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגזר שכירות דבתים אטו מכירה); שדה דאית ביה תרתי גזרו ביה רבנן (שכירות אטו מכירה), בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

בחוץ לארץ [מוכרין להם בתים ומשכירין שדות]:
שדה, דאית ביה תרתי - גזרו בהו רבנן (דמשכירין ולא מוכרין, משום מכירה דא"י); בתים, דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים [משכירין להם בתים אבל לא שדות]:
מאי טעמא?
שדות, דאית בהו תרתי (דאיכא במכירתן תרתי לאיסורא) - גזרו בהו רבנן (שכירות אטו מכירה); בתים, דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן (אטו מכירה).

ובסוריא מוכרין [בתים ומשכירין שדות]:
מאי טעמא?
קסבר כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש (הלכך ליכא איסורא במכירת בתים), ושדה - דאית בה תרתי - גזרו בה רבנן (מכירתן בסוריא, אטו מכירה דא"י); בתים - דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

ובחו"ל מוכרין [אלו ואלו]:
מאי טעמא?
כיון דמרחק - לא גזרינן.
אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.
אמר רב יוסף: ובלבד שלא יעשנה שכוונה.
וכמה 'שכוונה'?
תנא: אין שכוונה פחותה משלשה בני אדם.

ולחוש דלמא אזיל האי ישראל (דשרית ליה לזבונא לחד עובד כוכבים) ומזבין לחד עובד כוכבים (יחיד), ואזיל היאך (האי עובד כוכבים) ומזבין לה לתרי (ומזבין לה לתרתי פלגי לתרי, ומעכב השלישית לעצמו, ואיכא 'שכונה') ? אמר אביי: א' לפני' - מפקדינן ('מפקדינן' גרסין), א' לפני' דלפני' - לא מפקדינן (כלומר: לכולי האי לא חיישין).

אף במקום שאמרו להשכיר [לא לבית דירה אמרו, מפני שהוא מכניס לתוכו עבדות כוכבים, שנאמר (דברים ו, כו) ו]לא תביא תועבה אל ביתך [והיית חרם כמוהו שקשקשנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא] : מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי,

(עבודה זרה כא, ב) וסתמא כרבי מאיר (דאמר בא"י אין משכירין), דאי רבי יוסי - בכל דוכתא מוגרי !

ובכל מקום לא ישכור [לו את המרחץ, מפני שהוא נקרא על שמו] : תניא [תוספתא עבודה זרה פ"ב מ"ג, בשני לשון] : 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא ישכור אדם מרחצו לעובד כוכבים, מפני שנקרא על שמו, ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים'; אבל לכותי מאי? שרי? כותי (כותי לא עביד מלאכה בשבת) אימר עביד ביה מלאכה בחולו של מועד (אבל בחולו של מועד עביד, דלמדרש סופרים לא חיישי) ? 'חולו של מועד'? אנן נמי עבדינן (לדידן נמי שרי להחם מרחצאות) ! ? אבל שדהו לעובד כוכבים מאי? שרי (להשכיר היכא דליכא למיחש לחניית קרקע, כגון בחוצה לארץ); מאי טעמא? (ואף על פי שנקראת על שמו - לא חשדי ליה דליהוי עובד כוכבים שלוחו אלא אמרי) אריסא אריסותיה קעביד (אריסא הוא, וקיבלה עליו למחצה לשליש ולרביע, ועליו מוטל לעשות) - מרחץ נמי אמרי 'אריסא אריסותיה קעביד'? אריסא דמרחץ לא עבדי אנשי.

תניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא ישכיר אדם שדהו לכותי מפני שנקראת על שמו, וכותי זה עושה בו מלאכה בחוש"מ' [תוספתא עבודה זרה פ"ב מ"ג: ר' שמעון בן אלעזר אומר: בכ"מ לא ישכיר ישראל שדהו לעובד כוכבים מפני שנקראת על שם ישראל ועושין בה ביו"ט.]; אבל עובד כוכבים מאי? שרי, דאמרי אריסא אריסותיה עביד; - אי הכי כותי נמי אמרי 'אריסא - אריסותיה עביד'.

(עבודה זרה כב, א) אריסותא לרבי שמעון בן אלעזר לית ליה (והאי דנקט 'כותי', דמשמע: הא עובד כוכבים שרי - לאו טעמא משום אריסותא, אלא משום דאמרינן ליה 'לא תעשה בה מלאכה בשבת' - וציית); אלא עובד כוכבים מאי טעמא מותר? דאמרינן ליה וציית? כותי נמי אמרינן ליה וציית! כותי לא ציית, דאמר אנא גמירנא טפי מינך.

אי הכי (דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד) - מאי איריא (דקתני גבי כותי) 'מפני שנקראת על שמו'? תיפוק ליה (דבלא חשד נמי איכא) משום (ויקרא יט, יד) [לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשול] ויראת מאלקיך אני ה' (וכותי - גר הוא, ומצוה על המצות כישראל, ולא דמי לעובד כוכבים העושה מלאכה בשבת: שהעובדי כוכבים לא הוזהרו עליה) ! ? חדא ועוד קאמר: חדא משום 'לפני עור', ועוד: מפני שנקראת על שמו.

הנהו מוריקאי (זורעי גנות כרכום) דעובד כוכבים נקיט בשבתא (לחרוש לזרוע ולקצור) וישראל בחד בשבתא; אתו לקמיה דרבא שרא להו. איתיביה רבינא לרבא: 'ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה (באריסותן מבעה"ב) בשותפות (ומשקיבלוה - הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד) - לא יאמר ישראל לעובד כוכבים "טול" (אתה) חלקך בשבת ואני בחול' (לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו), ואם התנו מתחלה (קודם שהוטלה עליו) - מותר (דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין העובד כוכבים שלוחו); ואם באו לחשבון (לאו אהתנו מתחלה קאי, אלא מילתא באנפי נפשה היא, כלומר: אם קיבלו סתם ועשו סתם, ועייל העובד כוכבים בשבת, וישראל בחול, ולא

צוהו ישראל, ובאו לחשבון לאחר זמן, לומר "כמה ימי שבת נטלת אתה, ואני אטול כנגדן ימי החול" –
אסור (דשכר שבת הוא נוטל: דגלי דעתו עובד כוכבים שלוחו היה) ' .
איכסיף; לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הוו .

רב גביהה מבי כתייל אמר: (לאו הכי הוה עובדא, אלא) הנהו שתיילי דערלה הוה
(ישראל ועובד כוכבים קיבלו שדה בשותפות, ונוטעה, ויטלו החצי בין שניהם); עובד כוכבים אכיל
שני דערלה (ונתעסק עובד כוכבים כל צרכו שני ערלה, ואכלן), וישראל שני דהתירא
(וישראל קבל שלש שנים אחרות כנגדן ואכלן); אתו לקמיה דרבא - שרא להו (דהיתר גמור
הוה: דהא אף על גב דקיבלוה יחד לכתחילה, ואמר לו ישראל "היה אתה עובד בשלש שנים הללו ואני שלש
אחריהם" - אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה, ואי משום אכילה: שישראל אוכל כנגדן ונמצא
נהנה מפירות ערלה, שמכרן - אין זה 'נהנה' שכן המשפט: שנה שזה עובד הוא אוכל) .
והא אותביה רבינא לרבא (ואם כן מאי תיובתא? גבי שבת איסור שליחות במלאכה, מה שאין כן
בערלה)?
לסיועי סיעיה (מדקתני 'התנו לכתחילה מותר' - אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה - שרי, ואף
על גב דמטיא הנאה לישראל, והוא הדין לערלה) .
והא אכסיף?
לא היו דברים מעולם .

איבעיא להו: סתמא (שקיבלו סתם ועשו סתם: עובד כוכבים בשבת וישראל בחד בשבת, ולא אמר
ישראל מעולם "טול אתה את השבת ואני בחול") - מאי (מהו לחלוק סתם בשוה, ולא יזכיר ישראל את
השבת)?
תא שמע: 'אם התנו מתחילה - מותר' הא סתמא אסור!
אימא סיפא: 'אם באו לחשבון' (הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה, וגלי דעתיה
דשלוחיה הוא) - אסור' - הא סתמא (דאף בשעת חלוקה סתם) מותר!!
אלא מהא ליכא למשמע מינה .

הדרן עלך לפני אידיהן